

ERYCI PUTEANT
HISTORIAE
INSVBRICAE
LIBRI VI. S. 670.

Qui IRRUPTIONES BARBA-
RORUM IN ITALIAM continent :

Rerum ab Origine gentis ad O-
thouem M. EPI TOM E.

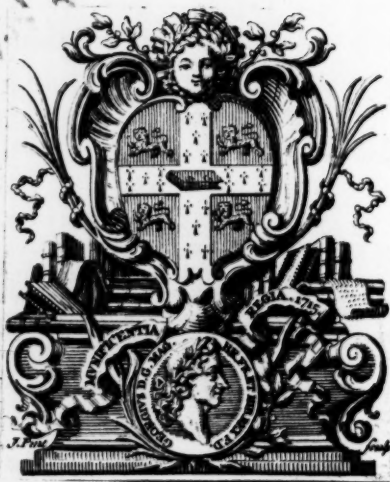

OXONII.

Excudebat Gulielmus Turner,

M. DC. XXXIV.

Cum Privilegio.

382: 01

ILLUST^{MO}. ET EXCEL^{MO}.
PRINCIPI ET HEROI

PHILIPPO

GVLIELMO,

DEI GRATIA

PRINCIPI AURAICÆ,
COMITI NASSAVIÆ, &c.
EQUITI AUREI VELLERIS,

QUEM

HUMANITAS, MAGNANIMI-
TAS, ROBUR, CONSTANTIA,
CÆTERÆQUE VIRTUTES
DIS QUAM HOMINIBUS
SIMILIOREM FECERUNT.

ERYCIUS PUTEANUS
HISTORIAM INSUBRICAM
ÆTERNO CULTU D.D.

ILLVSTRISIME
ET
EXCELLENTISIME
PRINCEPS,

Res magna, nec satis
unquam laudata Hi-
storia est: cui post-
quā & humeros meos
ego subjeci, leve profectò visum;
quicquid in reliqua Litterarum
Palæstra sudatur. Et subjeci
nunc iterum, ut INSUBRICO ve-
lut argumento experirer, quid
in BELGICO, & sic magis meo
possem; utq; pietati pariter im-
penderem, quod muneri persol-
vissem

vissim. Itaque ævo & loco se-
juncta hîc narro, sed quæ viden-
tur tamen omnium temporum
hominûmque, & sic nostra esse.
Italiam repræsentò: sed ô Deus,
quã Italiam! à Barbaris lacera-
tam, ab alienigenis inessam, ip-
sâmq; tandem, ut verbo dicam,
Barbaram. Non meherculè ja-
cto minus: **EPITOME** est: & au-
debo tamen hoc quoque signo
æternum cultum meum obse-
quiûmque testari: parvo appa-
ratu adire æternitatis tuæ aram;
ut vires colligam, & mox **INAU-
RATO TAURUS CADAT HOSTIA
CORNU.** Quid tamen est? mag-
num erit, quicquid facili vultu,
& manu suscipies: pretium ab
humanitate tua capiet. Ut obi-
ter tamen consilii mei necessita-
tem excusem, contrahere & co-

natus, & coactus sum, quæ confusa potius, quàm dilatata Majorum negligentia reliquit: & quia Epitomen nomino, laudem à brevitate exspecto. Ergo nec in molem excrefcere liber potuit, nisi ut peior esset; & ego ut multa dicerem, non tam facundiam, quàm ingenium adferre debui. Sed quia Barbari describuntur, fortassis & alibi narratio horret: quia densam temporum noctē compendio emensus sum, plura adhuc aut clariora desideres, quàm legas. Verùm enimverò postquam cum imperio Romano Litteræ ceciderunt, rebus omnibus oblivio incubuit, ac geri deinceps bella videbantur, ut memoria interiret. Prorsus infelicia fuere secula, quæ cùm apta rebus agendis essent, scrip-

scriptoribus caruerint; nisi potius digna silentio, quæ sola barbarie & immanitate clara sunt, quæ sanguine ipso humano delere conata quicquid uspiam pulchri aut Romani esset. Sic fuere homines: atque utinam ne sint quoque! Cum bellum est, cum vis & barbaries vigent, ratione omata crudelitas, non præda, non cæde satiatur: sic verò quicquid feliciter cessit, virtus est: lætæq; lævitia clementiæ quoq; laudem invenit. Et tamen quàm alia natura est! Mites nascimur, & vivendo effieramur; nudi ab utero materno abjicimur, & ferro quoque vestimur. Sic corpore armato & munito, pari animus rigore indurescit: non causa, aut necessitate, sed perverso impetu iram sequimur,

avaritia aut immanitate stimula-
mur, denique cæde & strage
barbariem facimus. Quæ ve-
rò facies Italiæ, omnium ali-
quando libidini expositæ, omni-
um ferro concisæ ac mutilatæ?
In se tandem ipsa conversa est,
postquam veterem gloriam exu-
it; & crudelitati velut victima
fuit, postquam barbari indu-
it. Sanè ut illustrius periret, or-
bis terrarum continuo incendio
conflagravit. O rerum scenam!
provincia aliquando felix, mox
Irruptionibus agitata, ne respira-
re quidem potuit aliquando ve-
geta, mox sine robore, sine vigo-
re jacuit & elanguit: aliquando
sana, mox ægerrima: aliquando
pulchra, mox turpissima. Et
quid mirum, tot malis, morbisq;
affectam & oppressam fuisse? con-
senuerat.

senuerat . Imperare omnibus
gentibus potuit, & servire omni-
bus coacta est. Sic reciproco
fortunæ motu aguntur res hu-
manæ ; sic surgunt imperia ut
cadant; sic oriuntur, ut intereant.

*Enimverò Di quasi pilas nos
homines habent.*

Sed Italiæ fata velut in nube
tantum cernimus. ut videantur
mihi non minus incurii, quàm
sævi fuisse barbari; aut certè
tanquam voluerint immanitatē
suam quæsitâ nocte abscondere,
maligni. Parum hoc: obruerunt
priorum feliciūmq; temporum
memoriam : & sic invidi. Ergò
ab hac nocte quicquid florens
Italia fuit, somnio jam simile est:
& fortassis eò aliquando venie-
tur, ut dubitaturi sint mortales,
an imperio orbis terrarum floru-

etit. Redeat barbaries, expugnet
& debellet litteras, iterum peri-
bit Roma: aut si dicere: miseri-
ori fato fuisse ignorabitur. Et ta-
men videmur huc præcipientes
trahi. ita passim languor ingenia
occupat, ita elegantia, amœni-
tas, eruditio negliguntur, quæ
Historiam faciunt. Hic quidem
magnus sæculi morbus est; hæc
barbaries est, & sine armis sæva,
minari non rebus tantum vetu-
stis, sed & nostris jam videtur;
quæ si Literarum fulcris destitu-
antur, stare diu non poterunt.
Sudant igitur viri docti, & immi-
nenti velut fato ingeniosam in-
stusiam objecturi, Principum
virosum opem atque auctorita-
tem implorant, quorum præci-
pue interest, vigere & perenna-
re mitiorem illam Musam, illam
facem.

facem rerum temporūq; non
extingui. Hæc me quoque causa,
Magne & Inclyte *Princeps*, auda-
cem nuper fecit, & ad te duxit:
cūque virtutes tuas impensè
admirarer, igneo quodam affe-
ctu stimulatus, gloriæ & æterni-
tati pari obsequio non potui non
studere. Ita est: audacem me
quoque eadem causa fecit, ut &
felicem redderet. Patronus esse
voluisti, cū fautorem quære-
rem; imò amicus (& grande hoc
verbum est) cū Mæcenatem
optarem. Vicit generosa huma-
nitas tua, votorum meorum ve-
recundiam, & beavit mansueta
sublimitas fiduciam petitionis.
Etenim cū percelli tantæ for-
tunæ splendore possem, majori
benevolentia recreatus sum.
Quid mirum? Istis natalibus, in
isto

isto fastigio Principem & Herô-
em quis non vereatur? Sed be-
nignitatem quis non amet? vide-
licet nil majus est Sole, nil clari-
us: sic verò tam vehemens jubar
perstringit omnium aciem ac
hebetat, tam suave lumen trahit
omnium oculos ac reficit. Vide-
re in Solem, grave est, & sine So-
le nemo tamen videt. In illo tuo
vultu, *Princeps* illustrissime, inest,
quod timere frons intuentis co-
gatur: & in illo tuo vultu inest
tamen, quod venerantis mode-
stiam animet. Mitis quædam fe-
veritas, & Gratiis cincta majestas
magnitudinem tuam indicant &
simul facilitatem. Hoc fatentur,
qui non dicam faciem tuam, sed
imaginem contemplantur; qui
in meo quoque pectore aureum
liberalitatis tuæ munus vident;
vultum

vultum & nomen, symbolum &
scitum numismate expressum.
Jam quoties loqueris, indu-
isse veneres sapientia videtur.
Etenim quid blandius sermo-
ne tuo? quid sublimius? voces
sententiæ sunt, verba apophtheg-
mata; ut mihi quidem tam pul-
chrè dicere videaris, quam mag-
nus es. Et cur fastigio tam subli-
mi sermo cederet, cum fortunam
omnem animus ille tuus verè
excellens & intrepidus vincat?
prorsus ut qui te aspicit, heroicæ
penitusq; perfectæ constantiæ
exemplum admiretur. Liberè
efferam: meruisti olim indole
tam excelsa, ut in te impetum
suum fors infesta experiretur, &
victa recederet. Sic tecum tibi
bellum fuit; & pectore fortis;
nullius vereri arma poteras, si,
oblata

oblata virtutis occasione, in
magnum & barbarum hostem pug-
nandum tibi fuisset. Sanemag-
nus, est qui Asia tota armatus :
Barbarus est, qui immanitate
terret, nec soli Italiae imminet.
Italiam puta, ubicunque Chri-
stiani sunt: & sic Europae univer-
sae stragem, religioni jugum, lit-
teris & memoriae rerum interi-
tum parari; nisi virtus nostra, ut
sic dicam, Alpes faciat, concor-
dia vires, periculum animos.
Sed quid? turbulentis & intesti-
nis ubiq; dissidemus factionibus,
mutuis armis dstringimur, & si
res dicenda est, fatum Italiae velut
adumbramus. Gothi, Vandali,
Hunni, Longobardi, & si qui alii
olim e Scythia feroces ac Bar-
bari, junxisse denuo & arma &
saevitiam videntur, atque etiam
quiete

quiete sua pugnant. Ducem non
Attilam, non Totilam, non The-
odoricum, non Alboinum, sed
omnes in uno Mahomete ha-
bent: Orientis dominum, Græ-
ciæ tyrannum, divitiis immen-
sum, religione hostem; nec mi-
nùs sævum, si vincat, quam po-
tentem, si velit vincere. Conspi-
rate Christiani, accurrite fortes,
pugnate viri. Quicquid Græcia
olim timuit, nunc occupata fun-
dit: in regnorum, Principum,
populorum ruinam parata stat
barbaries. Cessant quidem arma
novi illius Darii, sive Xerxis, in-
duciarum specie, sed ut occasio-
ne belli magis noceant. Cùm
Classicum Barbari canent, &
mole sua Barbari irruent, serò in
bellum consultabimus. Ergò
tum faciet Augustissimus Cæsar

MATTHIAS,

MATTHIAS, quod timere Asia
possit, & cū Germaniæ (fas ita
loqui) Thermopilas Spartana
velut manu occupabit ac defen-
det, commune periculum omnes
intelligent. Non vincetur ille
quidem, sed vincendo poterit
fatigari. Sic tamen nisi concur-
rant auxilia, nisi pro communi
libertate Populi Principesque
pugnent, incumbet Europæ,
quicquid lugere Italia nondum
desiit. Sed meliora Deus! Ad
fana consilia convertet Christi-
anorum animos calamitas prisca
sæculi, & hærentes tot vulnerum
cicatrices, quibus pulcherrima
terrarum, & gentium alumna
deformata, adhuc ingemiscit.
Sed si tantū nobis concederent
fata temporum, quantum consi-
lia judiciæque Europæ consensu
quodam

quodam destinarunt; industria
tua Optime Fortissimèq; PRIN-
CEPS, prudentia tua, auctoritate
tua, pullulantes bellorum civili-
um extingui fomites possent, &
in unum hostem vicini incendii
ruina converti. Quid ni dicam,
quod in omnium ore est? Pacis
& tranquillitatis Germanicæ ar-
biter à Regibus Principibúsq;ue
Christianis designatus fuisti, cu-
jus tutelæ ac fidei, quasi in pig-
nus concordiaë publicæ, urbes
arcésq; traderentur, tumultuum
causæ: & in cujus sinu tantisper
Mars quiesceret, dum sine san-
guine & clade controversia
componeretur. O bona consilia!
O salutaria judicia! Etenim,
qui sic statuerunt, bene de Re-
publica meriti sunt, saltem, quo
Atlante niti quies Christiana
posset,

posset, ostenderunt. Utinam igitur arma partium cedant! Utinā quantum divinæ virtutes tuæ merentur, tantum gloriæ tribuatur! plena tandem nos felicitas respiciat; gratioꝛque omnibus salus sit, quia à te accepta: sed cū laudes tuas Posteritas leget, amplius censeat, compositā tibi Germaniam, & sic Europam esse, quā si bello vicisses aut pacasses. Mea fortassis hæc descriptio, hæc **IRRUPTIONUM EPI TOM E**, hæc ærumnarum imago cū videbitur, commiserationem ingeret, & in exemplū porro melioris sæculi valebit. Inclyto nomini tuo consecrata est, & hoc ad laudem satis: illustrissimo patrocinio fulta, & satis hoc ad securitatem. Verbo absolvam; tua est, nec ullam annorum.

norum feriem extimescet. Ego
interim æterna in me beneficia
tua novo velut ingenii signo ve-
neror, paulatim ostensurus,
quanti ad felicitatem & æterni-
tatē momenti sit, amari a PRIN-
CIPE, & sic animari, qui seculo
par est, & pulcherrimis virtuti-
bus terrori omnibus esse Barba-
ris possit; religioni verò, Rei-
publicæ, litteris, præsidio, sola-
tio, ornamento. Sic vale Il-
lustrissime & excellentissime

PRINCEPS,

& serus in Cælum redi. Scripsi
LOVANIÏ, in Arce. VIII.
Kal. Septem. ∞. IOC. XIV.

ANIMAD.

ANIMADVERSIO.

EPITOMEN nemo scripsit,
& vastus fuit. Molem
in saxo pretium in gemmâ
estimamus: & Colossi o-
lim ex are & lapide erant,
Lares & sigilla ex auro. Meus ta-
men hic labor si calumnia aut vitilitis
gio obnoxius, etiam à veteri avo & in
Romano argumento pleriq; peccârunt;
quorû tamen nunc brevitatâ quodam-
modo adoramus. Res, non verba volu-
men faciunt: nec frustra Callimachus
Librum Magnum, Magnum vocabat
Malum. Atq; ego temporis patrocínio
magnitudinem huic Epitoma vindica-
bo: ∞. I. ∞. LXVIII. annos narrando
emensus sum, id est, quicquid ab origi-
ne Urbis suæ ad Othonem Magnum
fecere Insubres, & passi. Opus ipsum
in sex libellos distinctum est: singulis
impende diem, & erit quod rumines.
Distinctum

Distinctum autem hac potissimum de
caussa, ut in tanto temporū velut itine-
re, consistas per intervalla, ac respices.
Quid præterea? Chronologiam, velut
directionem supputavi, & addidi: quā
si juvare aut delectare videor, gratiam
Nobili, Clarissimo, & Incomparabilis
doctrina, prudentia, facundia Viro,
Davidi Floritio Riquebourgtrigaul-
to redde, Elegantiarū omnium Mystæ,
Magnorum Principum Auræici &
Condæi Consiliario & Medico. Is
cū inclyto Heroi suo inscribenda In-
subrica mea scires, auctor illico fuit,
ut, collatis & examinatis Scriptorum
calculis, singulas temporum serie
distinguerem: id Historiæ fulcrū esse;
id in Floro, & Justino, & aliis alios
supplesse. Amicè profecto & opportu-
nè. Namq; clara sic reddi brevis pos-
tuit: sic potissimum orari donū, quod
vero Historiæ Sapientiæ Mecenati-
ibam consecratum. Sine igitur Ope-
rimi Principis gloria Floritius, & ti-
bi, qui hac leges, velut consulum iuvit:
bonus

bonus & prudens utrobiq̃, ut laudis
quoque cumulum scriptioni meae adjiceret. Quod reliquum est, ama ista, expecta alia. Non in herba, sed in herreo seges mihi copia est. Ut bene de Patria & Republica porro merear, Historica, Politica, Polemica depromam; viros, cives, milites formaturus. Ad summam, cujusmodi benignitate Potentissimi Regis Philippi, item Serenissimi Principis mei Alberti sustineam munus; vi ingenii conabor ostendere, & litteris si quid miscebitur, flores cogitabis: & sic in agris maturam quoque Cererem distinguere.

Rauca illa Andreae Alciati, quae adjungi passus sum, meam quidem causam omitti poterant. Mehercule non indigeo alienis. Sed dedi hoc Insubribus, ut insuber mihi Argumentum, & velut Breviarium faceret, clarissima Vir doctrina & fama: dedi Jurisconsultis nostris, qui dolebant ejusmodi παρὰ νόμον non exstare: deniq; dedi Historiae, quae tanti auctoritate Scriptoris fidem inveniebat. Sed

*Sed beus, humanitate tua opus, ut
diligentes fuisse videamur. Pag. 13.
lin. 24. post & inferre: Flaminius vin-
cendo. Notatus hic mihi in Chronolo-
gia. Pag. 32. lin. 10. fortassis rectius
triginta milia. Scriptores tamen ali-
qui trecenta. Pag. 95. lin. 23. lege
Massar. pag. 127. lin. 22. infestus.*

CLARIS.

CLARISSIMI VIRI
ET JURISCONSULTI,
GERARDI CORSE.

lii Antecessoris apud Lo-
vanenses Primarii, & Aca-
demix octavum *Rectoris* de
hac Historia *Judicium*.

ERYCIO PUTEANO V. *Ampliss.*

GER. CORSELIUS S. P.

LEgi Insubricam Historiam tuam
diligenter, Præstantissime *Pu-
teane*, eaque me mirificè delectavit,
tum rerum brevissimè enarratarum
ipsa magnitudine ac varietate, tum
stili summa & incredibili felicitate.
Æquasti Flori Justinique laudem;
eò fælicior, quòd illi sine dolore legi
non possunt, jacturæ præclarissimo-
rum Livii Trogique operum, quæ
iisdem jure an injuriâ imputatur :
tuum autem hoc Breviarium omnis
lectura

lectura sit posteritas, sine querela
melioris ullius Scriptoris perte a-
missi. Compendiariam scriptionem,
qua Florus originem incrementaque
complexus est Romani Imperii, e-
iusdem non minus admiranda ruina
adhuc desiderabat: quem tu nunc fe-
licissime prastitisti. Itaque Flo-
rum nemo leget deinceps, quin &
tuam hanc Epitomam lectam velit;
ne non omnem tanti imperii, qua
crevit, quaque decrevit, historiam
compendio percipiat. Nostra jam te
tempora ad se vocant, ne cum even-
tibus rerum quæ acciderunt sint ad-
miranda, eorum memoria aliquando
magni Scriptoris defectu intereat.
Vale, ac famam scriptis, publico bo-
no, perge extendere. Ex Musco no-
stro, Kal. Septemb. 60. I 5 C. XIV.

B

IN

IN AMPLISSIMI

Clarissimique V. Eryci Puteani

P. R. Serenmis Belgæ Princip.
à Consilio,

&

Historiographi Regii,

Historiam Insubricam.

Quicquid in externâ miles pec-
cavit arenâ, (ne terra:
Barbarus, Ausoniæ profugus dulcedi-
Urbis & Herculeæ toties surgentis
honores (mentis
Eloquii vis sancta tui, visque ignea
Æternâ potuit, Puteane, recondere.
cedro. (ter alis
Quam neque fulmineis iratus Jupi-
Destruere, non imber edax, non sera
vetustas (altus honorum
Nequicquam tentâsse velint, manet
Intemeratus apex, tenui quem Glo-
ria circum (ta quadrigâ.
Remigio, & rapidâ vehitur Fama al-
Sume animos Urbs Magna tuos,
quando

quando ultima rerum (cambro
Belgica, & intonso tellus habitata Si-
Ipsa tuis didicit festum applausisse
tropæis, (cælo

Et laudes iterare tuas, quæ frigida
Sidera nimboſo radiât vicina Trioni.
Nec minus ipsa ſibi decus, aut minus
audet honorum

A civiſperare ſuo manet iſta laborum
Ultima ſanctorum non inficianda-
Nepotum (faſtis

Linea temporibus, Patriis adjungere
Hiftoria monimenta ſua. qua prælia
cerno, (diſerto

Quos animos; que bella tibi pugnata
Eryci celebranda ſtilo? ſtupet ipſa
Deorum (lauros.

Regia, & ipſa ſuos miratur Belgica
Quid dubitas Puteane? manent inta-
cta tuorum (per annos

Regna tibi, & nullos bella interitura
Te ſolum labor iſte vocat, ſic laurea
Pindi (labori.

Regia, ſic patrio Cleio annuit equa

J. RYQUIUS Gandenſis.

B 2

DECLA-

DECLAMATOR

Apud Senecam Rhetorem:

Numquam in solido stetit super-
ba felicitas, & ingentium impe-
riorum magna fastigia oblivione fra-
gilitatis humana collapsa sunt. Scias
licet ad finem pervenisse, quæ ad in-
vidiam perducta sunt.

ERYCI

ERYCI PUTEANI
IN
HISTORIAE
SUAE
INSVBRICAE
LIBROS
PRAEFATIUNCULA.

NATURAE Genio felix
Italia, viris virtutibus-
que potens, Orbi ter-
rarum, & utriq; simul
fortunæ par olim fuit. Sed qui-
bus laboribus victoriisq; crevit,
calamitatibus depressa est: ut

scias nihil in rebus humanis
maximum esse, & durare posse.
Freto Alpibusque cincta, & à
reliqua natura velut secreta Ori-
entem atque Occidentem armis
junxit, mundi que terminos, suos
constituit; ut domi tandem ne
libertatem quidem inveniret.
Subegit omnia, ut periret sæpius,
omniùmque ad ultimum fortu-
nam, rebus conversis, subiret. Sic
unius Historia gentis, & potissi-
mum *Insulorum*, videtur Orbis
totius esse. Hi velint in limine
beatissimæ provinciæ positi, &
ab origine inquieti, irruentibus
nunc Tuscis, nunc Gallis, agere
& simul pati fortia potuere. Ro-
manorum, si fas dicere, quondam
victores, deinceps æmuli, aut
amici: sed postquam tantæ po-
tentia

tentiæ socii, iisdem malis invol-
 vi coeperunt, Barbarorum om-
 nium rabie concussi sunt, incer-
 tum elade, an virtute nobiliores
 Tam illustre ambigui exemplum
 fati scribere aggredior, onusq;
 munere incitatus meo subeo, cui
 impar & hæ vires, & anni sint,
 nisi immensam rerum magnitu-
 dinem stili compendio contra-
 ham, varietatēq; velut Epito-
 me complectar. Cœlum ipsum
 quo nihil post Deum majus sub-
 limiūque, in picto homines
 globo exprimunt, atque sanctif-
 simam naturæ machinam pæne
 ridendis angustiiis claudunt. Tot
 sidera & lumina vincunt oculi,
 sed simulachro fracta. Etiam
 terræ molem eadem solertia ad
 imaginem ducit, spithamæ sub-

4 PRÆFATIUNCULA.

jicit, pugno concludit, talêmque reddit, qualis è coelo appareret: & mireris tamen, sic quoque lineis, zonis, aquis suis distinctâ esse. Prudens Scriptorum facundia non dissimili ingenio magnarum rerum invenit Breviaria, & Historiæ litavit. Florus quidem Populi Romani, tanquam generis humani facta, à Romulo ad Cæsarem Augustum pulcherrimo, & simul absolutissimo Enchirīdio absolvit, cum aliquo fortasse molis damno, nullo veritatis. Justinus (ut cæteros omit-
tam,) quicquid Herculeæ audacia scribere Trogus Pompeius potuit, persecutus est; aut quicquid ubique gentium Reges, Populi, Urbes gessere. Historiâ quoque Sacram erudita Sulpitii Severi

Severi pietas contraxit, gemi-
 nóque dicere libello potuit,
 quicquid tot voluminibus non
 suo ingenio, sed numinis instin-
 ctu familiares Deo viri tradide-
 runt. Hoc exemplo incitatus,
 Insubrum audebo bella & cala-
 mitates. *Ab Origine* breviter
 tradere, deq; Populo apud quē
 vixi, & scribendi fundamenta
 posui, bene mereri. Id spectavi
 nuper, cū res a *Mediceo* circa
 lacum Larium gestas darem:
 felici eventu, quia apud Belgas
 divini animi Heros, *Philippus*
Gulielmus, Princeps *Auracus*,
 virtutibus suis labantem Itali
 hominis gloriam fulcire voluit,
 & Palladi meæ favere. Nunc
 promoveo stilum, opusque mo-
 lior, quod *Irruptiones Barbarorum*

PRÆFATIUNCULA.

in Italiam, Et sic fata Orbis terrarum contineat; quòdque tantum Latianos vineat motus, quanto illustrius est, Gentem quàm Virum describere, secula quàm Iustra. Ergò hunc etiam laborem sine gratia, sine offenso iudicatura Posteritas excipiet. Sed ævi nostri homines, cùm Insubres legent, quid *Patria*, *Principibusque* meis & debeam, & persolaturus sim, intelligent.

ERVCII

ERYCI PUTEANI
HISTORIÆ
IN SVBRICÆ,
LIBER I.

NSUBRES Ticino
& Abduâ, Pado &
Alpibus clausi, Me-
tropolim *Mediola-*
num habent, sed o-
rigine obscurâ. Hanc
nesciri aut confundi, illustre antiqui-
tatis signum est: nec pulchriori mo-
numento durat rerum memoria,
quàm cùm quæri eæ debent, & cir-
ca primordia investigantium indu-
stria laborat. Sic dum dubiâ antiqui-
tate incunabula sua Roma inquisivit,
Matrem

8 ERYCI PUTEANI.

Martem invēnit Condito^rem, & hominis opus Deo adscriptum est. Mediolanum nisi ad Minervam, olim hīc cultam, novā superstitione referas, Virginūque dicas Urbem, non unius conditoris opus putent. Crevit ipsum nomen, Catonis modò fragmentis fides, & Olanum ab origine appellatum, ut Tusco auctori Medus Insuber accederet, suāque dignum gente vicum ampliaret. Bellovesus igitur, qui Gallos per Alpes, & juncta cœlo juga in alium velut orbem terrarum duxit, non condidit urbem, quod plerisque visum, sed suam fecit & coluit, velut novus parens. A Situ tamen, tanquam inter omnes mediam dicunt aliqui, linguarum consensu: aliqui ab amœnitate verna. Sed hæc ipsa ingeniorum quædam amœnitas est. A Sue lanigera, ibidem inventa, nomen derivare; ridiculum est, nisi pro vero censeam, quicquid fabulosa amœnitate arridet. Ad elevandam fidem satis; Poetæ creditur.

Tam varia fortuna ab annis prope-
modum ∞. ∞. hunc populum, &
potissimum hanc urbem commovit,
ut nulla aut acrius concussa, aut per-
tinacius instaurata videatur. Laffavit
tandem infesta fata, & omnibus cala-
mitatibus major, ex incendiis cine-
ribusque pulchrior aliquoties refur-
rexit. Mireris post tot ruinas aut su-
perfuiste animos viris, qui repararent
damna, aut toties agitatum & aver-
sum solum novarum patiens ædium
fuisse. Sed urbs ne conscenesceret at-
que defineret, innovari debuit; ut
æterna esset, non semel exscindi. Ig-
nem passa, à flammis reluxit, & hosti-
li, adeoque barbaro aratro profcissa,
perpetuæ augurio fœcunditatis digna
fuit. Ubi aliæ occidunt, hæc cœpit;
fœpiusque nasci meruit, quæ secunda
Italiæ velut Roma esset.

Populus natura ferox, & promif-
cui bellorum eventu, cum Gallis,
Hetruscis, Umbris velitatus, tandem
Senonibus junctus, arma in Clusinos,
&

& quia partem agrorum, quos latius illi possiderent, quàm colerent, non impetraret, in Romanos quoque movit. Hi pro fociis ac fœderatis intervenerant, & quos jure tueri nequiverant, armis juvère. Ergo pro Clusinis hostes Romani erant; quibus, duce Brenno, ad Aliam flumen superatis, via ad Urbem strage aperitur. Jam in campis victa Roma, hostili furori patuit, & igni ferroque miserandum in modum vastata est. Arx, urbisque reliquiae mille auri pondo redemptæ, & quod omni clade fœdus erat, Væ Victis audiebatur. Actum de re Romana erat, nisi Dictator exul pactio- nis fidem repentina violentia rupisset. Cùm pretium solveretur, suos ad arma vocat, quasi turpe auro agi, ubi ferrum superesset, pugnam instruit, dispersos atque imparatos invadit. Fraude, non virtute Insubres superari, cessere fatis; & à populo tandem terrarum domino debellari non puit, postquam in partem magnitudinis

dinis venirent victi. Et tamen quantum Brennus potuit, plures postea tentarunt. Quid Britommarum, Ariovistum, Viridumarum referam, eadem indole deinceps Reges? Britomarro duce, cum ad arma confurgerent Insubres, tantam victoriæ fiduciam ceperunt, ut non prius soluturos se baltheo, quam Capitolium ascendissent, juraverint. Neque fusi animos remissere. Etenim mox sub Ariovisto de militum Romanorum præda Marti suo torquem voverunt. Ingens eo tempore terror Romanos invaserat: quippe nunciato Galliæ Cisalpinæ tumultu atque defectione, ad imperii præsidium vires Italiæ totius contractæ sunt, & L. Emilio Papo, C. Atilio Regulo Coss. LXXX. Millia equitum, 15000. Millia peditum belli foedere & sacramento coiverunt. In exercitu Romano tantum fuisse armatorum quis credat? Amplius dicam: verterunt terga, etiam cum vix pugnassent. Prælium apud Aretium commissum.

commiffum: Conful Atilius cum tribus Millibus occubuit, reliquos retrò pavor egit. Virtute, an fortunâ deinceps vicerint, hinc conjicet: tam pusillâ copiarum parte cæfâ, tanta agmina fugerunt. Felicior igitur, non fortior Æmilius: iterata pugna Insubres superavit magis quàm domuit, & ad novum bellum incitavit. Ergo viridumaro Rege reliquias virium fortunæ credunt; &, quia auxilia Gæfatorum accefferant, erecti, arma hostium Vulcano promittunt. Marcellus id bellum confecit: at qui vir! victor Insubrum, sed ut urbi parceret. Nam cum in deditionem victos accepisset, de Rege potius quàm gente triumphavit. Et Senatus amicos quàm subjectos maluit, quos timere poterat, ornamentis etiam loco adjectis.

Post leves deinde motus longa pax fuit, & quantum à servitute Insubres, etiam ab inertia aberant. Non jam armis & bello, sed moribus legibúſque dabant operam; cultu & disciplina

plina rem augebant. Itaque plures familiae in sociam urbem à Romanis traductae, ædificia & templa excitata. Ne voluptates deessent, Circus, Theatrum, Thermæ adduntur; & in unius potissimum provinciæ luxum Romana magnificentia crevit. Jam tanquam è gemino populo civitas coaluerat, & Mediolani Roma quoque erat. Prorsus Dominum non prius sèsnere Insubres, quàm Gens Domina Rempublicam & libertatem amisit. Quid Dominum? parentem justius nominem, qui armis invasit laborantis jam imperii corpus, ut clementia dignisque tanta magnitudine virtutibus fervaret. Sed non poterat ille civibus suis benignior, quàm Insubribus esse; è quorum velut sinu ad Gallicas primùm victorias, ac deinceps ad perpetuæ Dictaturæ fastigium pervenit. Si licet dicere, Mediolanum fecit Cæsarem, Roma accepit. Augustus quoque cum irasci poterat, fidem Insubrum erga Brutum

JUNIOV
tum

tum collaudavit. Reliqui aut amarunt hanc urbem, aut infederunt. Trajanus quidem hîc palatium, velut novum Imperatorum domicilium condidit, quod omnes caperet. Parum est habitare: hîc natus postea Didius Julianus. Parum etiam nasci: hîc Philippus Pater Filiusque Christiana sacra amplexi. Maximianum Herculeum monumenta sive templi, sive lavacri adhuc loquuntur; is ut nihil omitteret, nomen quoque suum urbi dedit, & Herculeam appellari voluit. Hæc si ambitio est, sapientiam admirare: ubi tanquam Deus erat, imperium exuere potuit. Publicè purpurâ positâ, ex aula ad hortum, à curis ad quietem latus transiit. Putares tantæ rei gloriam cum ipsa urbe communicatam. Sed utinam suo potius ingenio, quàm alieno exemplo fastidiisset fortunæ fastigium! Diocletianum secutus est. Sic verò animi inconstans; quia cùm ex Augusto privatus esset, è privato tyrannus esse voluit.

voluit. Nam ut ad imperii maiestatem eveheret Maxentium filium, acriter afflixit Rem Romanam: ut deinde evectum deiceret, pater quoque esse recusavit. Jam nec in filio Maxentio, nec in genere Constantino purpuram ferens, dum insidias utrique struit, interficitur. Frustra reliquos commemoro, ipsum Constantinum, Constantium, Jovianum, Valentem, Valentinianum, Theodosium, imperio Romanos, domicilio Insubres. Atque hunc D. Ambrosius, Antistes loci, ob eadem Thessalonicensium, à limine templi rejecit, sacrilq; arcuit: dignum sanè veniam, imò laude, quia poenæ haud gravem. Tanta & auctoritas monentis, & audientis facilitas erat; ut in Antistite Imperator videretur loqui, & ille subditi habitu numinis minas admitteret. Quò abiistis sancti mores! Sanè tam solenni exemplo Christiana pietas pondus apud Mediolanenses, atque adeò mortales omnes invenit: post Principem puni-

tum

tum quis auderet scelus? Consenuerat
verò jam majestas imperii, lassæ & ef-
fectæ; Martiusque ille populus post
nimiam tandem felicitatem rerum
penitus elanguit. Suo & alieno san-
guine congesierat, quod rapî tandem
posset. Laceratus orbis injuriæ ultrâ
impatiens, ad vindictam consurrexit.
Ergo singulæ gentes orbem terrarum
in Italiâ vincent, & generis humani
spolia inter Barbaros dividuntur.
Vincent Italiam; sed quicquid illa
patiatur, Insubres excipient.

Neque repente res Romana pro-
lapsa est, atque interiit. in tantum cre-
verat, ut non minùs difficile fuerit
destrui, quàm evectam esse. Nimia
tandem moles, virtutibus velut im-
perii fulcris per luxum ignaviâque
subductis, depressit fastigium, & tan-
quam ingens arbor annis confecta,
vigoreque exhausta, stetit tanti no-
minis dignitas, & paulatim exaruit.
Suis igitur vexata morbis Respubli-
ca, externis itidem vulneribus pa-
tuit.

tuit. Quid dicam? irruerunt qui peti solent. Sed nec vinci Romani, nisi in Italia potuere. Hæc postquam Augustorum desiit sedes esse, opportuna injuriæ facta. Primi quoque Constantius & Constans, mox Arcadius & Honorius diviserunt imperium: & quid nisi ruinæ faciliorem præstruxere viam? Quod sub uno capite laborabat corpus, sub gemino defecit. Sic ab Oriente secretus occidens scissusque, velut fato agebatur. *Gothi*, ab Arcadio stipendiis privati, duce Alarico, per Pannonos in Italiam irruunt, gens bellis & rapinis assueta, & tantum non Scythæ. Ne quis Barbariem accuset, Ravennam petunt, cum Honorio inibi deside, conditionibus, non armis agunt: his usuri, nisi Lares penatésque in Italia dentur. Sed Imperatori æquo velut periculo pax bellumque grave erat: timebat hostes, quibus impar esset, & amicos, quibus non fideret. Itaque placuit trans Alpes assignare sedem à Vandalis

lis nuper occupatam, & Gothi in fœ-
 dus faciles è Gallia, Hispaniaque no-
 vum repulsuri hostem, morem Impe-
 ratori gerunt. Quid fit? in Coccüs
 Alpibus à Stilicone, Honorii Socero,
 insidiis pressi, & irritati, convertunt
 in perfidum arma, & universum ho-
 stium exercitum furore quodam con-
 cidunt. Sic igitur jure jam lævi, ve-
 stigia relegunt, & in prædam effusi,
 toto itinere victores se ostendunt.
 Tanquam Vandalos pellerent, Ligu-
 riam, Æmiliam, Insubrumque fines
 pervolant, & turbinis instar, celeri
 strage involvunt omnia. Summa cla-
 dis, & generi humano insolens; Ro-
 ma capitur, diripiturque. Et quid ma-
 jus? Rerum dominos debellari posse,
 Gothi ostenderunt, jam ipsa fortuna
 formidabiles: quippe subacto capite,
 terrarum orbis novum jugum metu-
 ebat. Verum ut sæpius periret Italia,
 ultimum adhuc fatum Urbs urbium
 non accepit: & mitior hæc Barba-
 ries, quia spoliis contenta, cæde &
 incendio

incendio abstinuit. Vt scias irrupturos iterum Gothos, & capturos Romam; reliquerunt quod raperent: sed divitiarum reliquiæ aliorum pariter rabiem accenderunt.

Gothis trans Alpes dilapsis, novam procellam Septentrio effudit. Sævus ille Attila Hunnorum Rex, ab Actio in campis Catalaunicis victus & profugus, à clade ferociam sumpsit, totamque trahens Scythiam, ille humani generis terror Italiæ imminabat. Funditus delere Romam, & Romani tollere imperii nomen decreverat: atque huc per strages & ruinas ibat, Prima crudelitate Aquileia perit, & tanquam unâ flammâ mox Concordia, Opitergium, Altinum, Patavium, Alteste, ac deinde tota illa maritima regio conflagravit. Adhuc in Transpadanis luserat Hunnorum barbaries, nisi eadem calamitate Insubres Ligurésque obrueret. Ergo aliarum urbium fatum etiam Mediolanum excepit, & cum avaritiæ hostium sufficeret,

ceret, crudelitatem minimè satiavit. In homines & recta sævitum, igni, ferro, manu: pulcherrimam urbem brevis furor excidit. Nescio quo fidere: sed vestigia quondam Annibalis & vota Attila sequitur. Quid tamen? cùm lenior non esset nec felicior fuit. Padum transit, omnia cædibus incendiisque implet, ultimam sævitiae procellam in Dominae urbis mœnia ac templa effusus. Sed quò ruis immanissima bellua? ad crudelitatis famam hæc jam satis. Cohibe impetum, & fumantem à tergo recenti incendio regionem respice: cladi si credis, vix quicquam votis truculentis jam scelus adjiciet. Romam petis? Mediolanum Roma fuit, & cum Insubrum urbe reliqua Italia concidit. Mirari juvat: Metus, an aliud consilium mentem Tyranni impulit? an occulta vis fati? interruptus sævitiae cursus est, & quia iterum non spernandis copiis occurreret Aetius, immensus ille jamque gravis præda exercitus

exercitus relegit vestigia : prorsus postquam divitias rapuit, timuit vinei. Annuo tamen tributo (prô pudor!) pacem ab Attila Valentinianus emit, Augustus à Barbato, & clade quàm dedecore carere Imperium maluit.

Postquam cessavit hæc tempestas, sudum paulisper fuit, pulsisque non armis, sed fœdere ad hiemem suam Hunnis, ver quoddam Italiæ redit. Insubres instaurare cum animis fortunas quoque cœpere: Mediolanum domos & templa, Eusebio Antistite annitente, recepit, ut calamitatis duraret memoria, novam rudera urbem fecere.

Anthemio ad imperium Occidentis evecto, Patricius Ricimer, cui filiam ille desponderat, Mediolanum regebat, munere præfectus, imperio dominus. Sed inter socerum generumque gravia odia, in bellum tandem erupere. Alter causa, alter viribus melior, parem tamen animum adferebant. Vires autem causam &
C felicitatem

felicitatem fecere. Tanquam Insubres
sæpius Romam possent capere, Ri-
cimer infesto exercitu Anthemi-
um petiit, & obsedit. Salutis igitur
spes unica in auxiliis Gothorum, qui
Belimere duce è Gallia adventabant,
Romanorum scilicet caput prote-
cturi, nuper hostes & propemodum
eversores. His ad pontem Hadriani
prælio victis, quo dux ducem inter-
emit, majori vi urbs oppugnata, &
capta est. Anthemium Ricimer in
in potestatem redactum per sum-
mum scelus necavit, Socerum & Im-
peratorem. Sed in urbem miles de-
bacchatus quicquid nupera Gotho-
rum barbaries reliquerat, dissipavit.
Ricimeris vota impleri perfidia non
potuere: ad imperii fastigium cum
properat, morbo correptus obiit, vir
fortis, sed alter in Republica ve-
luit Stilico, nisi felicior etiam, quod
non plures Imperatores exivit quam
sustulit. Mox verò post Olybrium
Glyceriumque vitio creatos, impe-
rii

rii insignia Julio Nepoti Momyllus eripuit, ultimus in Occidente Augustorum.

Italiæ jam Reges fata destinabant. Itaque *Odoacer*, *Herulorum* Princeps, ab extremis Pannoniæ finibus bellum parat. Nequid ad terrorem desit, simul Turcilingi, Scyri, & Rugi veniunt, sævientis nuper Attilæ auxilia & robora. Primo impetu Insubres petiti. Ticinum captum dirutumque. Mox provoluto velut armorum turbine, in potestatem quoque hostium Mediolanum venit: Mutina, Rhegium, plurisque urbes excisæ. Ut scires à nupera plaga languere adhuc Italiæ vires; contemptæ sunt, & quicquid pro Momyllo stetit, novi Attilæ furorem aut sensit, aut timuit. Postremò nec Roma jam obsessa atque circumdata, hosti minanti ausa resistere. tanquam ad originem rediret, & fortunæ suæ incunabula, Regem Odoacrum salutavit, passa & Momyllum

C 2

purpuar

purpura exui, & non sine ludibrio in
exilium expelli. Ergò Regia pote-
stas Italiam deinceps tenuit : Impe-
rium verò ut in Augusto cœpit, ita
in Augustulo, quo Momyllus nomi-
ne fuit, desiit. Odoacer regnum ar-
mis occupatum, jure legibusque sta-
bilire aggressus est, non minùs jam
lenis Rex, quàm violentus victor.
Sed nec in domicilium Roma placu-
it, quæ magnificæ duntaxat, & malè
tutæ latebræ essent. Pro regno excu-
biturus, Ravennæ, velut in specula
Italiæ confedit, proximòsque Insu-
bres peculiari affectu sibi obstrin-
gens, duplicato recenter tributì one-
re liberavit. His verò gravis mole-
stusque insolenti præfectura Pelagi-
us erat, sed ut illustriorem Regis
clementiam faceret. Amplius sanè
fuit, liberari sumptibus populum, li-
bertati assuetum, quàm omnino pres-
sum non esse. Odoacer, quia durare
injuriàm noluit, dedisse beneficium
visus.

In novo statu quies hæc magis fuit rerum quam securitas: ad majores calamitates, ludente adhuc fortuna, populi surrexere. Post Herulos iterum *Gothi*, & ab eodem Danubio moverunt arma, Romano nomini velut noctem illaturi. *Theodericus* acer spiritu juvenis, cum virtutis præmia à Zenone Imperatore expectaret, Italiam poposcit, quam debellaret. data est, & quid nisi in prædam? Barbari tamen, non tanquam ad bellum, sed ad novas sedes profecti, arma simul & fortunas bajulant: ducunt unâ liberos, conjugésque: Alpium claustra hoste nequicquam renitente, penetrant; & hæc prima victoria fuit. Ad Natifonem mox amnem fortuna. quid constitisset, explicat. Pellitur Odoacer, nequicquam strenuus, caltrisque Herulorum *Theodericus* potitur. Sic jam quasi Romani desuissent, de Italia decernunt Barbari, Interea è Gallia *Æduorum* tyrannus *Gundobaldus*

baldus in Liguriam irrumpens, non
 minori perfidia, quàm itrage (fœ-
 dus enim illi cum Odoacro) longè
 latèque cuncta populatur. Summam
 tum quoque calamitatem Urbs In-
 subrum passà, nisi quod capta non
 fuit. Adversus vim repentinam satis
 munita, restitit: tamen velut in agris
 regionis totius incendium deplora-
 bat. Hostis quoque non tam belli,
 quàm latrocinii causã venerat, pari
 avaritia & metu, ad prædam & rur-
 sus ad fugam paratus. Quia divitias
 haud potuit, homines rapuit: non
 ætati, non sexui pepercit. An gravius
 nocere Gothi poterant? Sub vincu-
 lis ibant viri & feminæ, pueri & se-
 nes, trans Alpes sub Barbaro iugo
 alienos mox culturi agros. Fato quo-
 dam exhaustam incolis provinciam
 dixisses, quàm Gothi incoherent:
 quippe solitudinem invenerunt. O-
 doacer autem è fuga Veronam se re-
 ceperat, & collecto exercitu inse-
 quentem à tergo hostem nova, ite-
 rumque

rúmque infelici pugna excepit. Semel fusus frangi facilius potuit. Post Natifonem, mox Athesim, & post hunc Abduam majori clade invenit. Tanquam aquæ sitirent sanguinem, ad omnes pugnatum est, & ut tertio infelix esset Odoacer, frustra ad Insubres fugerat. Vidit igitur Mediolanum Regem suum victum, nec defecit: sic quia fidem coluit, obsessum est. Verum difficilius Theoderico fuit, mœnia Insubrum, quam castra Herulorum capere; clausos cogere, quam fugientes dissipare. His maris si credidisset fortunam suam Rex victus, citius consulere rebus potuit. Sed hostis victoriæ cursum populi unius pertinacia impediri indignatus, cum & persequi statim vellet Odoacrum, & nihil non suum à tergo relinquere, toto Marte urbi incubuit. Tormenta admota sunt, & quicquid vis potuit, factum. Ita quoque Barbaris robur dedit, cum hostium stragem vel suâ quærent. Ergo neces-

fitate pressi Insubres, vinci, quàm perire maluerunt : & deditionem Laurentius Antistes ipse suavit. Neque segniter à reliquis urbibus populisque ad novum Regem descitum. Odoacer Romam profugiens, occlusam & addictam hosti urbem invenit. A Ravennatibus admissus, varia fortuna excepit vim hostis lassavitque, & propè fregit. Theoderico tandem, quia pro voto bellum non esset, pax placuit: sed cum parum esset, in regni duntaxat partem venisse, societatis fidem scelus vicit, interitumque Odoacri perfectum est. Sic Gothi Italiae potiti sunt, & agros, Rege dividente, acceperunt. Quàm grave vulnus Gundobaldus intulerat, tunc apparuit. Suffecit nova advenis terra, & apud Insubres solitudo adhuc erat. Rura arboribus vitibusque spoliata horrorem induerant: sine fruge & segete tam felices torpebant glebæ: cultores non erant. Itaque intercedente Epiphanio Ticinensium,

cinensium, Laurentio Mediolanensium Antistite, captivi è Gallia postliminio reducti sunt, & fertilitas rediit. Sed quàm pulchrum hoc certamen inter Barbaros! Alter Regnum pretium obtulit, alter recusavit. Ille suos esse testatus: hic liberare voluit: injuria se rapuisse, quos tam benigne reddidit; sanè magnum accepit lytrum, quia non admisit.

Atque hinc triginta annorum quiete deliniti Insubres, quia oblivisci calamitates potuere, ausi deinceps non timere. Quid tamen est? cessant interdum mala, ne desinant; & perfunduntur meliori rerum aura mortales ut ab intervallo sumant animos, ac redeunti calamitati sufficiant. Fortuna velut flamma est, reside-re solet, & novo mox incendio erumpit. Sæva est, & ut amplius noceat, decipit. Interea Theodericus, quamdiu vegetus, bonus quoque fuit ad ultimum deficiens, & tanquam, nimia felicitate obrutus, graves an-

nos sævitia & iniustitia foedavit. Symmachum Boetiumque viros optimos sanctissimosque non contentus Ticinum relegâsse, interfecit. Arrianis addictus, pressit Orthodoxos, ipsumque Pontificem Maximum, Ravennam evocatum, velut ad terrorem omnium, vinculis, fame, siti maceravit. Minori scelere occidere potuit. Sed felicius quoque in carcere Pontifex, quàm Rex in thalamo diem paulo post obiit. Horrore subito correptus, cum occisorum a se manes tanquam præsentis minantesque metueret, impar conscientiae fuit. Deus ingessit hos stimulos, vindex scelerum: & illatae mortis poena tyranno fuit Nemesis sua extinguere.

Ad Nepotem *Athalaricum* sceptro devoluto, turbare novis moribus Italia coepit: & quid mirum? puer regebat.

Majori etiam infania *Theodahatus* deinde Rex arma Justiniani provocavit.

vit quibus tandem *Vitiges* vincere-
 tur. In hunc *Belisarius* ivit, Italia-
 que viscera victor percurrrens, eti-
 am Mediolano potitus est. Siquidem
 Insubres Gothorum dominium, quia
 factionibus turbidum, & bellis cru-
 entum, indignati, fortunam justini-
 ani adorabant. Proficiscitur ad *Be-
 lisarium* *Dacius Antistes* Mediola-
 nensium, nec non primores urbis :
 fidem obsequiūque polliciti, præ-
 sidia petunt. Vix defecerat urbs,
 militēque dace *Mundila* admise-
 rat, & obsideri à Gothis cœpta est.
 Missus à *Vitige* cum copiis *Vrai-
 as*, novum hostem acriter stringe-
 bat. Quippe hac una urbe domi-
 ta, aliarum rebellio videbatur levi
 bello frangi posse. Frenum capiti
 injici, membra sequi. Sed & auxilia
 à *Theodeberto* Francorum Rege
 venerant. O præproperum defecti-
 onis consilium ! Mediolanenses,
 cum vim sustinuisent, fame victi
 sunt, & in deditionem venerunt. Sed
 nulla

nulla fides crudelitatem remotata est. Tanquam infra pacta rebelles essent, in homines (neque hinc vindicta stetit,) in muros miserabili penitus strage sævitum. Horreo dicere: interfectorum multitudo trecenta millia implevit. fœminæ, quas ætas aut forma commendaret, in servitutem libidinemque Burgundionibus datæ. Quid amplius sævus Mars potuit? mireris à tanto funere resurgere urbem potuisse.

Vitige verò Constantinopolim à Belisario adducto, novus etiam horror Italiaui corripuit: pro Gothiis *Ildobaldus*, & mox *Totilas* pugnavit. Bone Deus, qua fortuna! Romanam ipsam acri obsidione cepit, imò ut diutiùs sæviret, tecta domosque diruit, & quod reliquum erat civium, pepulit. Urbem incolis, an incolas urbi eripuerit, dubites. Sed redeunt Romani, & jam quasi vivere alibi non possent, ruinas occupant. Ergo has quoque, iterato bello expugnat

expugnat Totilas, & Conditoris nomen post Romulum affectans, instaurat. Quid amplius? Narseti, qui Herulos, Hunnos, & Longobardos in auxilium Romanis ducebat, occurrens ignoravit in Eunacho virum esse. Quippe circa Apenninum praelio victus interiit, cum suo ipse velut funeri ante pugnam equestri spectaculo prælusisset.

Et tamen fuit in Teia Rege, quod post Totilam timeretur. Ille in ultima Gothorum fortuna animos pugnantibus addens, sic se objecit hosti, tanquam solus exercitum faceret: ultimæque Regum prius vitam, quam diadema posuit. Ut pugna speciosa, sic quoque mors fuit: caput extincti hastæ infixum, quid nisi virtutis Gothos admonuit, & simul vindictæ? Tanta pertinacia secundo tertioque die pugnatum est, ut par strages, æqua victoria esset. A semiviro duce vinci Gothos puduit. Et quid ni tamen membra capite destituta

stituta caderent? Lassa utrinque feritas, conditionis pacis admisit: & quia periculosum, cum desperatis ultra pugnare, foedere quam ferro pareisci Narses maluit. Libertas Gothis concessa, & agri quos possiderent. Ergò è castris, & ex ipsa Campania (hic certamen fuit) longo agmine Mediolanum, Ticinúmque Gothi petiére: & ab hoste in terram converso ferro, vitæ subsidia sudore, non sanguine parare cœperunt, alieno si non jugo, certè imperio obnoxii.

ERYCI

ERYCI PUTEANI
HISTORIÆ
INSVBRICÆ,
LIBER II.

Xtincta jam Italiæ bella,
mitioribus videbantur
fatis locum facere, cùm
subito classico omnia in-
horruerunt. Novæ (mi-
rum!) & ex ipsis velut Galliæ nivi-
bus, flammæ : si furori crederes, ip-
sum quoque fretum transgressuræ:
tanquam parum esset terram jam
exhaustam corripere. Valido impetu
Franci & Alemanni irruunt : & oc-
casione belli ad arma Gothi rever-
tuntur. Sed hi tamen (exigua quies
quantum potuit!) robur in agris re-
liquerunt,

liquerant, semel subactos, sive mitigatos, resurgere fortuna noluit : sed & Transalpini exercitus vota retardavit. Variis igitur cladibus tres simul populi attriti, tandemque Italia pulsus, relinquere sedes, quas Longobardi raperent.

Dum hæc aguntur, Narſes, rebus tam feliciter gestis, ut victoriæ fructum omnibus communicaret, instaurare passim belli damna cœperat : alibi è ruinis ruderibusque urbes educere, alibi populos egestate pressos sublevare. Prorsus, ut magis illustraret victoriam, benignus & liberalis. Cùm hostes non essent, calamitatibus bellum indixit. Plus jam erat erigere Italiam, quàm vicisse. Ergo Mediolanensibus animi, & paulatim vires rediêre. Ad urbem ipse Narſes venit : mœnia reparat, templa condit. Tum quoque ejusdem jam plus quàm viri auspiciis Religionis res compositæ, & summi Pontificis auctoritas apud Insu-
 bres
 stabilita,

stabilita. Dignus Italia erat, qui tam
 clementer ac piè præerat. Sed tan-
 quam his artibus affectaret regnum,
 à Justino Imperatore Constantino-
 polim evocatus. Accessit & Angustæ
 Sophiæ convicium : utpote quæ in
 Gynecæo & lanificii penso se opera
 ejus indigere scriberet, utique velle.
 Quid ni generosum pectus petulan-
 tia mulieris irritaret ? U: major jam
 feminis videretur ille Gothorum vi-
 ctor, incurrere scelus maluit, quàm
 suspicionem delere sceleris ; perdere
 Italiam, quàm relinquere. Ordiam,
 inquit, tramam, quam vires imperii
 non retexent. *Longobardos* igitur,
 eo tempore militia formidabiles è
 Pannonia advocat: eorum Regi *Al-*
boino Italiam in prædam spondet,
 aditu obtentúque facilem ; quip-
 pe viris vacuum, & à recenti adhuc
 calamitate languentem. Bone De-
 us, quanto facilius vocantur Barbari,
 quàm pelluntur ! Tanti quoque
 erat à Narsete incitari. Audiunt, se
 accingunt,

accingunt, & concessa Hunnis Pannonia, conjuges, liberos, fortunásque transferunt. Putares Gothos redire. Narses, quia cum gloriæ detrimento conjunctam vindictam ferò deprehendit, captum temere damnat consilium, qui profligarat bellum, novæ calamitatis auctor audiebat: & major offensa proditæ Italiæ erat, quam servatæ gratia fuerat. Itaque dum inter iram ac pœnitentiam hæret, animum crucians, morbo ac dolore interiit. Pulchrè mori potuit, si non debellasset hostes, ut induceret.

Interea Longinus Exarchi titulo armatus venit: & Græcanicum nomen, Imperatoris auctoritatem indicabat. Munere usus est: statum Italiæ ordinat, urbes præsidiis firmat, copias in promptu habet, impetum Longobardorum excepturus. Fama gentis terrorem incusserat, & tanquam ultimo incendio obruenda provincia contremuit. Victa metu imparem bello se confessa est, & Longini

gini quoque conatum retardavit. Itaque victoriæ desperatio prima clades fuit, dum sine obtaculo Alpes patent. Hinc Aquileia capta, reliquæ circumquaque urbes ad deditionem compulsiæ. Et leniter adhuc vincebant Barbari, quasi molliori cœlo ad humanitatem traducti: sedem, non stragem quærebant, Attilæ vestigia magis, quàm exempla secuti. Et tamen quocunque ibat ille sine crudelitate victor exercitus, fuga incolarum erat. Insubres demum suo quodam fato ausi resistere, mœnia hosti objecere. Sed animos vires fecutæ non sunt. Alboinus Brixia, Bergamo, Laude, Como celere fortuna expugnatis, Mediolanum aggressus est. Populus, Antistite licet optimatibusque destitutus, bellum excipit. Prius tamen (& hæc clementia Regis fuit) minis, quàm armis tormentisque urbs oppugnata, cum severitatem timeret hostium, fidem amplexa est. Et quanti hanc deditionem
Barbari

Barbari fecerunt ! quasi tota Italia capta esset, victorem salutant Alboinum, hastamque Regium pro more gentis insigne eidem tradunt. Ticino mox admota sunt castra, & toto frustra triennio haeserunt : tantæ molis fuit capere urbem, quæ Longobardorum Regia esset. Sed Alboinus, ne unius opidi labore belli fortunam consumeret, parte copiarum circa muros relicta, Æmiliam, Tusciam, atque Umbriam percurrit. Facile bellum mitem quoque victoriam fecit. Inde Ticinum regressus, & indignatus plus unam urbem, quàm provinciam non unam posse, vertit ad ferociam animum, & cruentus voto, interneccione se deleturum quantum intra mœnia esset hostium juravit. Sed scelus omine impeditum, obstrictasque religione minas vis numinis dissolvit. Victam ecce urbem Regi ferociter ingredienti, in ipso portæ limine equus procubuit, haesitque, non stimuli, non verbera quadrupedem

quadrupedem movebant. Sed & amplius spectatores admiratio defixerat. Tunc nescio quis divinitus suggerens, aditum, inquit, O Rex, clementia aperi, & parce populo quem lanienæ destinasti: crudelem te fata nolunt. Cùm ille annueret promitteretque, equus sponte exiliit, & jam meliorem quoque benigno decreto Victorem invexit. Sanè regiæ virtutes in hoc viro erant & Italia dignæ. Is cùm rebus firmatis nullius hostis arma timeret, conjugis Rosimundæ scelere interiit. Iræ causa: è cranio patris, marito propinante, biberat; adeoque contumeliæ impatiens fuit, ut adulterii fraude vindictam quærens, mœchum & parricidam mox admiserat conjugem, tam libidine audax, quàm cæde nefaria. Sed quæ incelti matrimonii fides! Ravennam cum conjugē & thesauro regio profecta, cùm ad tertias novo scelere adspiraret nuptias, cruento propemodum adhuc marito infectum

etum veneno poculum porrigit è quo & ipsa coacta bibere, punituit facinus quod commiserat.

Alboino successit, *Clepho*, sævus moribus, & quia ultrò affcitus ad regnum, superbus. Primum in populo, jam domito & subjecto, quæsivit hostes, ut affligeret; qui potentia aut opibus excellerent, aut pulsi aut necati : & jam crudeliùs regebat *Clepho*, quàm *Alboinus* vicerat, Prorsus alter cepisse tantum provinciam visus est, alter jugum imposuisse. Mox cùm sævitiam Rex novus domi fatigasset, bello in hostes erupit. Tanetum oppidum, ac deinde Forum Cornelii expugnat, quod exstructa arce communitum, mutato nomine Imola vocari cœpit. Verè traditum est, durare violenta non posse, vix menses duodeviginti regnum tenuit, & suis omnibus gravis, à puero familiari interfectus est.

Hinc triginta Duces, an tyranni? Urbes singulæ specie libertatis oppressæ

pressæ sunt: & sic tamen, quod mireris, res Longobardorum incrementum sumsit. Mauritius Imperator Iustino Tiberioque animosior, Italiam vindicaturus, armis consiliisque pressit Barbarorum ferociam Smaragdo Exarcho, sed paulo post acrius erupturam. Quia & à Childeberto Francorum Rege vis imminebat, non jam pro regno, sed pro salute Longobardi surrexere. Itaque quod utilissimum rebus visum, abrogato Ducibus imperio, uniusrursus potestatem amplexi, creare Regem maluerunt quàm accipere, suo quàm alieno pacis militiæque sacramentum jurare.

Autharis Clephonis filius insignia accepit, & difficillimo tempore egregiè tutatus est, majestatem quoque regiam *Flavii* cognominis adoptione commendans. Ut regnum firmaret, Iustitiam coluit: cum armis hostilibus urgeretur, primum tamen vitiis bellum intulit. Furta, rapinæ,

pinæ, cædes severissimè vindicata; nulla violentia, nullæ insidiæ, nisi in hostem. Sic domi victor, nullam foris cladem timuit. Felices jam sub tali iugo Insubres, nisi majori velut morbo religio vacillâssæt. Sed frustra humana constant, ubi divina turbantur, & pessimus ille morbus est, qui à capite promanat. Christiana sacra sed cum errore, Rex amplexus, propagavit; summum numen coluit, ut tamen impius esset; sic verò & strenuè rem gessit, ut insidiis peteretur. Childebertum in se emptum, & jam effusum, semel muneribus, iterumque, quia amplius Imperator dederat, armis repulit: nec fortunam dimittens, citeriorem mox Italiam præne omnem Insubribus adjecit. Quiescere tamen Franci non potuere: tanquam proxima clade irritati, & Italiam redeunt, copiisque divisis agros passim populantur. In nova trepidatione tertium victoriæ genus Autharis commentus est, non pugna-

re.

re. Suos ubique mœnibus clausit, im-
petum hostium sustinuit, levique mo-
ra enervavit. Sparso per campos
Franconum exercitui gravis Autum-
nus fuit; & qui arma Longobardorum
adhuc non fenserant, morbis vexati:
stragem dysenteria, & in fugam si-
mul reliquias copiarum dedit. Au-
tharim igitur prospero successu re-
rum, recentibusque Theodelindæ
nuptiis frustra lætum, repentè veneni
insidiæ sustulerunt.

Regni habenas uxor *Theodelinda*, virili prudentia femina meruit. Illa quod comitiis fieri non potuerat, novis, nuptiis effecit: sibi maritum. Regem genti, *Agilulfum* Taurinatum Ducem elegit. Prorsus ut virtutem, non virum quaesivisse videretur. Atque tam fortunatum conjugium non credenti Agilulfo antea augur predixerat, cum in manum Autharis primum Regina veniret, stipite tum è septis tabernaculi five thalami fulmine icto. Theode-
D lunda

linda non minùs pia quàm prudens,
 quo consilio fortem elegit Regem,
 eodem conatu ad veram religionem
 perduxit. Itaque Arrianorum error
 passim explosus est, purùsque Dei
 cultus apud Insuabres resplenduit.
 Tempia ac Monasteria magna libe-
 ralitate passim restituta ac dotata;
 viri religiosi in pretio habiti; Eccle-
 siarum Antistites, qui passim jacu-
 erunt, ad pristinum auctoritatis fasti-
 gium evecti. atque ea Insuabrum fe-
 licitas à D. Gregorio meruit cele-
 brari. Quid neget majora jam Au-
 thari Agilulfum fecisse? Pietate fun-
 data, & pace cum Francis inita, ad
 arma adjecit animum; sic quidem
 domi forisque felicia. Namque re-
 belles domuit: Romanum, & postea
 Callinicum Exarchos acri bello com-
 pressit. Interea Theodelinda iisdem
 velut virtutibus domi Reginam a-
 gens tam generose pacis fructum
 subditis ostendit, quàm gloriose in
 hostes signa Agilulfus circumtulit:
 digna,

digna profectò quæ maritum semper victorem haberet. Moguntiaci Regiam, templumque erexit. D. Johannî Baptistæ sacrum, quem deinceps Tutelarem suum Longobardi habuerunt. Parum verò tam splendidis structuris ornare regium nomen, nisi plus esset quod dedit. Inter alia munera, ferrea quoque corona, sed omni auro potior, qua (si Annalibus fides) novos Reges Archiepiscopus Mediolanensium insigniret: Atque hoc jus à D. Gregorio tributum Adeodato Antistiti dixeris; partim ut Ecclesiæ cresceret dignitas, partim in Theodelindæ gratiam; quæ ad hoc solum regnare visa est, ut pietatem promoveret. Hinc à Smaragdo, rursus Exarcha, novus apparatus belli, sed mox confractus. Vinci Agilulfus non potuit. Externis quoque auxiliis instructus, quæ Cacanus Rex Hunnorum è Pannonia submiserat, Cremonam, Mantuam, Brixillum subegit: cùm debellare Italiam to-

tam posset, pacem pepigit, & ad regnum jam promotio filio Adalvaldo, fatis concessit.

Theodelinda tum quoque digna, quæ cum filio regnaret. Et ut scires foeminam rerum potiri; totum sine armis decennium habuit.

Adalvaldum in amentiam prolapsum, & sic sævum, *Ariovaldus* excepit, pacis cultor; sed quod omni bello gravius fuit, veræ religionis hostis. Igitur apud Insuæres iterum *Arrianismus* pullulavit, & per quietem temporum vires recepit. *Ariovaldus* postquam sola paucorum annorum impietate strenuus fuisset, conjugæ relicta *Gundeberga* decessit.

Huic, ut antea *Theodelindæ*, Regis legendi optio data; & mulieris iudicio, an affectu dicam? sceptrum *Rotharis* obtinuit, ille *Arrianæ* hæresi pertinaciter addictus. Omnino rediisse *Ariovaldus* videbatur. An dicam? perniciosior etiam, quia er-

rori arma junxit. Sic quantum vicit, impietati adjectum est. Cottix Alpes, & opitergium, aliâque nonnulla opida militia & imperio Exarchi tenebantur; hæc omnia infesto exercitu perdomuit. Inde translata in Æmiliam tempestate belli, non procul Mutina octo Romanorum millia cecidit: qua victoria tanquam debellatum esset, aliquandiu ab armis Exarchi cessaverunt. Tum verò, ut aliquid in otio Rex ageret, Longobardorum leges tabulis mandavit, quæ eousque solo usu viguerant. Quippe consuetudine firmata erat Justitiæ religio, & superfluum scripturam mores fecerant. Hi tamen ut durarent boni, scribere leges & obiter augere libuit: totumque illud literis consignatum jus, Edicti nomen accepit.

Rotharim, Rodoaldus filius insecutus est, & pacem quam invenit stabilivit, ut regni, sic erroris paterni heres. Sed nemo sola hæresi

malus fuit: impietas sceleribus stipata incedit, non suæ tantum poenæ obnoxia. Unde & Regem ipsum peccantem vindicta excepit, qui libidini indulgit, ut injurius esset. Crimen & exitium confer: stuprum matronæ Longobardæ intulit. Sic cum prius suam ipsius majestatem, quàm alienam mulierem libidine violasset, & Rex jam mœchus contemni posset, à marito adulterii vindice interfectus est.

Hinc regnum *Ariperto*, qui amitam Theodelindam habuit, obvenit. Nihil tum etiam de tranquillitate publica delibatum. Sed ille paucis post armis fatali morbo decumbens, duos filios regni heredes instituit, *Pertharitum* & *Gandebertum*. Prorsus cæco affectu Regem utrumque esse voluit, ut collideret.

Patre extincto, pari jure & gradu sceptrâ arripiunt: & ut jam tum dissidere scires, urbe & domicilio

lio separantur. Sed quomodo regnum ambos caperét, quos una regia non capiebat? Gundeberto Ticini, Pertharito Mediolani sedem figente, unum sub gemino capite esse corpus non potuit. Populi velut imperio divisi, dum coguntur in diversum conferre obsequia, acrem deinceps malorum flammam sustinuerunt. Nimis verum est, ipsa naturæ vincula dominandi perversa cupidine dissolvi. Hostes facti, qui fratres erant: nihilque profuit, eodem sanguine concretos esse, in iisdem visceribus priusquam nascerentur, velut domo habitasse, in iisdem deinde laribus educatos. Sed parentis culpa hoc filiorum scelus coaluit, qui esse utrumque voluit, quod ipse exstiterat. Si rectè calculum ponas, satius fuerat, duo ex uno regna institui, quàm duos in uno Reges esse, Gundebertus, quia in totam patris fortunam non venit, odisse Pertharitum coepit, & germanum suum, & cohe-

redem. Non ut melior, sed ut securior esset, tacito scelere insidias molitus est. Quia irrito eventu, & jam timendæ doli vices essent, moræ impatiens furor, ad vim profiliit; fierique bello hostis debuit, qui ut regno pelleretur, frater erat. Res tanta alienis viribus tentata est, cum dubiæ aut invalidæ domesticæ viderentur, adversus parem, & infensum. Itaque auxilia à *Grimoaldo* Duce Beneventanorum petita, & in fœderis pignus Regis soror matrimonii pactione promittitur. Nuptiarum interpret *Garibaldus* ivit, *Taurinatium* Dux; sed rerum novarum amans, legationis munus nefario consilio in damnum mittentis convertit. Namque discordiam fratrum in occasionem novæ potentiz *Grimoaldo* commendans, non opis ferendæ, sed regni invadendi auctor fuit. Facile homini dominandi cupido persuasum est, ut sceptri causa fraudulenter esset. Perdere fidem, quàm occasionem

fionem maluit, illam velut manu ob-
 latam; & ingenti simulatione defig-
 nata regens vota, copias adduxit.
 Garibaldus præmissus, ut adventum
 auxiliatoris renunciaret, qua fraude
 legationem objerat, sceleris com-
 pendium ordinavit. Namque Gun-
 deberto suavit, ut in ipsam regiam
 Grimoaldum exciperet. Hunc hono-
 rem amico deberi, & cui sororem
 desponderat. De fide si fortè dubita-
 ret hospitis, lorica muniret corpus,
 hanc veste contegeret. Placuit cau-
 tela. Sed doli architectus ad Grimo-
 aldum rediens, verborum scena mu-
 tata, circumspectum armatumque
 esse iussit: strui à rege infidias, adeo-
 que cædis patranda causa loricatum
 incedere. Sic utrimque suspensis
 animis, in amplexum conveniunt.
 Grimoaldus postquam contactu ar-
 maturam explorasset, veras ra-
 tus infidias, stricto ferro Regem
 stravit, & tanquam vitaret cædem,
 intulit. Quid timeret, satellitio, &
 D5 exercitu

exercitu munitus? Sed ut faciliùs quoque regnum invaderet, insidiatorem necessitate peremptum publicavit, non fecisse se vim, sed occupasse.

Tam tragico nuncio obstupefactus Pertharitus, ampliùsque tyrannum, quàm fratrem timens, fugam ad Cacanum Hunnorum Regem arripuit, Rodelinda uxore, & filio Cuniperto Mediolani relictis. Sed Jam magna sui parte miser, & in carissimis pignoribus captus, cum a Regè hospite rejiceretur, ad hostem redire statuit, & cuius favitiam timuerat, clementiam experiri. Quid votis obesset? non regnum, sed incolumitas quærebatur. Etenim Pertharitus, quasi pati jam fortunæ connumeliam posset, fratre occiso, supplex esse sustinuit; & quia ampliùs putavit Grimoaldus, reddere vitam, quàm regnum eripere, facilis fuit. Longè tamen aliud fata ordiebantur: ut nec secunis esset, qui parcere voluit: nec
liber

liber à discrimine, qui salutem dun-
 taxat pactus erat. Atque interea
 Rex novus destinatis nuptiis poten-
 tiam firmaturus, desponsam sibi vir-
 ginem, tori sceptrique sociam assu-
 mit. Et sic in familia Ariperti Re-
 gium permanere nomen videbatur:
 quippe post filios gener diadema
 sumpserat. Venit igitur Ticinum Per-
 tharitus, & suæ oblitus appellationis,
 Sororem Reginam salutavit. Plenus
 mutæ benevolentiae hic congressus
 fuit, ac planè redire ad felicitatem
 profugus videbatur, nisi quòd non
 imperaret. Domus & familia quasi
 proximam nupero splendori vitam
 acturo datur. Quid fit? visendi &
 salutandi causa cum frequentes con-
 fluerent, partim Longobardi, partim
 Insubres: humanitatis Regem pæ-
 nituit. Sic officia nocuere; & quia in
 exemplum benignitas miserantis va-
 luit, extincta est. A populo coli, &
 regnum moliri, juxtà habitum. Itaque
 ut Rex metu solveretur, secundum
 parricidium

parricidium non exhorruit. nuper manu, nunc imperio cruentus, morti Pertharitum destinat. Sed nihil infidiæ, nihil percussores immitti potuere: elapsus est. Amica & ingeniosa Unulfi fraude beneficium salutis stetit, qui inclusum & obsessum ursina pelle circumtegens, & tanquam pro mancipio pellens, cubiculo eiecit. Dolum ingesta quoque verbera vestiebant; & quia nox erat, falli satellites potuere. Facinus quemadmodum Regi displicuit, ita fidei exemplum laudatum est. Perthariti causam Franci, ad quos confugerat, bello & vindicta dignam arbitrati, ingentibus copiis in Italiam perimpunt. Hos viribus destitutus, astu Grimoaldus propè Astam aggreditur. A levi prælio metum simulans, fugam capessit, & castra, vino, ciborumque lautitiis capiendo hosti referta, deserit. Franci fausto victoriae auspicio decepti, & in ventris prædam effusi, tanquam ad epulas, non pugnam

pugnam venissent, vino se onerant, & in dolia præliantur. Prius igitur ebrietate, quàm bello victi cladem suam strati adumbrant. Quippe post secundam vigiliam somno vinoque mersos Grimoaldus adoritur, tantàmque stertentium stragem edit, ut plus sanguinis fustum sit, quàm vini hostes exhausserant. Quid dicam? Præproperam, malèque digestam victoriam revomère. Sic validus exercitus parva manu oppressus est, & res Perthariti ad desperationem prolapsa. Tam insigni cladi cum vix nunciis suppresset, memoriam apud posteros locus fecit, Francorum rivalus hucusque appellatus.

Timere suos Grimoaldus desierat, & à Græcis coepit oppugnari. Constans Imperator classe obstructa, Tarentum cum exercitu venit, bellum suo ductu & velut manu Longobardis illaturus. Luceria, reliquisque in itinere opidis occupatis, Beneventum aggreditur obsidètque. Ceperat urbem,

urbem, & unà Romoaldum Grimoaldi filium, qui urbi præerat, nisi memorandum constantiæ exemplum egregiæ virtutis vir Jesualdus prodidisset. Is à Rege præmissus, ut propinquas suppetias Beneventanis nunciaret, jam vicinus muris in hostium potestatem venit: jussus autem, aut favam tormentis mortem eligere, aut desperata obsessis subsidia mentiri, simulavit obsequium, ut majori fide legationem perficeret. Itaque excitum ad mœnia Romoaldum, constantem esse jussit, adventare cum copiis patrem, parva adhuc mora libertatem redimi. Negares captum esse, qui, spreto discrimine, verus fuit; quique, ut salutem suis promitteret, caput impendit. Sanè id recisum, inque urbem lithobolo injectum, adhuc constantiam velut loqui videbatur. Imperator verò imminentis prælii nuncio territus, & Grimoaldi impetum declinans, Beneventum; & mox infeliciter pugnans, Italiam reliquit

liquit. Interea Lupus Forojulienſium Dux, quem Regiæ Grimoaldus præfecerat, ſe pro nomine gerit, effeſus in ſubditos, quia non ſuos, & neſcio quam tyrannidem affectans. Sic domi & in ſinu regni calamitas pullulat, dum foris proſtigatur. Sed quid Conſtante pulſo, Lupus efficeret? Tanquam ad latebras ſuas fugiens, Inſubres deſeruit, & adverſus Regem Forojulienſes armat. Ille civilia deteſtatus bella, cùm & oppreſſum eſſe rebellem cuperet, & collidere Longobardos nollet, in Lupum tandem Hunnos, velut rabidos canes concitavit. Nec citra rabiem res geſta. Pugnatum per triduum: demum pelluntur Longobardi, & ipſe Dux lacertus occubuit. Hunni victoria non contenti, provinciam invadunt, jam quoque Grimoaldo pares, ſi reſiſteret. Sed ille quod bello non potuiſſet, ingenio patravit. Aderant Hunnorum legati, cùm exercitum conſcriberet, lepido quidem ſtratagemate deluſi.

delusi. Namque eosdem milites, diversis instructos armis, tanquam novos jussit decurrere, & militari furo numerum mentitus, Hac tanta manu, inquit, expellam hostes, nisi excedant. Legatos perculsos Cakanus audit, & pari deceptus metu in Scythiam copias reducit. Grimoaldus regno armis legibusque confirmato, dum arcum tendendo comititur, venam rumpit, paucis ante diebus seclam, & suum pacis tempore sanguinem fundens, extinctus est. Quid nisi ab ipso numine læsum dicas, manibusque Gundeberti velut victimam eecidisse?

ERYCI PUTEANI
HISTORIÆ
INSVBRICÆ,
LIBER III.

B exilio ad regnum
Pertharitus rediit;
paci pietatîsq; cul-
tor eximius, ut mox
à subdito, & impio
oppugnaretur. Fru-
stra quoq; in societatem sceptri *Cu-
nipertum* filium assumpserat, tanquam
jam nuper assuetus, nō solus regnare;
arma in utrumq; Alahis; Tridentino-
rum Dux pari ferocia & successu mo-
vit, postquam feliciter in Bajoarios
pugnarat. Quasi & Longobardos de-
beret regere, qui alios vicerat; vota,
nec

nec irrita contipit. Hos conatus repressurus Pertharitus, copias cogit, & Tridentum pergit. Sed continua quiete emollitus, deprehendit faciliùs galeam, quàm diadema geri. Miles quoque belli insolens, ferrum animùmque, pari velut rubigine hebetatum, ægerrimè expediebat. Hosti promptiora omnia erant. Is quoque obsidionem indignatus, in castra erupit Regum, totùmque exercitum lacerans, in fugam compulit. Mox instaurantem copias patrem, & vindictæ avidum, lenivit filius, puerilibus annis Alahi familiaris. Rebelli igitur non venia tantùm data, sed dignitas aucta; nam quasi ferox armis, vinci beneficiis debuerit, Brixianis Dux constituitur. Sed innata ambitione transversum actus, oblivisci beneficiorum maluit, quàm pravo animo morem non gerere: quin & novo honore ad sceleris audaciam abusus est. Vita functo Pertharito, sceptrum cogitavit: parum id quoque: rapuit,

puir, potentium factione, & manu adjutus. Res magna & iniqua cauto scelere perfecta est. Per officii speciem Ticinum, sed absente Cuniperto venit: Regiam, ejectis custodibus, & simul regnum invadit. Quæ ludibria rerum humanarum ! Patris fortunam representat filius, fugit inops, & miser, nisi quòd cum conjugè Hermelinda, calamitatis socia: quid tamen est? paulo post rediturus. Latet, desertus à suis, & velut expulsus: sed expecta: iterum, securiùsque regnaturus.

Cæterum *Alabis*, quo flagitio Regem exturbavit, eodem furore tyrannum egit. Jam scires è violenta manu sceptrum mox evulsum iri. Nihil absurdius, quàm quòd missum à Damiano, urbis Præsule sanctissimo, Sacerdotem, qui bene rerumposito precaretur, scurrili scommate exceperit: intrare jussum, si munda femoralia haberet; deinde, si ea munda, quæ femoralibus tegerentur. Hoc impudentiæ

impudentiæ auspicio humana & di-
vina, ut contemnere, ita miscere cœ-
pit, iis quoque gravis, per quos eve-
ctus. Quia in Deum, Deique mystas
impius, odium hominum meruit :
quia in homines crudelis, instabile
sibi fortunæ veltigium fecit. Labi
debuit, qui scelere stare se arbitratus :
tâmq̃ue facilè reduci Cunipertus
potuit, quàm pelli.

Tamen post fugam quoque ser-
vavit tyrannus animum, & armis in
Regem surrexit. Cunipertus verò, ut
suo unius periculo in compendium
mitteret bellum, causa viribûsque
fretus corporis, ad singulare certa-
men Alahim provocavit. Detrectan-
tem iterato prælio aggressus oppri-
mit. Una exercitus totius strages
erat, inque cadaver tyranni ira quo-
que victoris duravit : capite cruri-
bûsque truncatum est. Et hæc cru-
delitas Longobardis grata : quasi
mortuus quoque pœnam meruisset,
qui scelere & rebellionē regnum de-
formarat,

formarat. Et nihilominus post Alahim Anfridus quidam simile tentavit nefas, pari & animo & via, quia Forojulienses vi armata subicere sibi potuit. Sed irritam hanc quoque audaciam fata voluerunt. Namque in ipso belli apparatu nefarius ille captus & ad Regem perductus oculis privatur. Cæcus in exilium abiens vitam in pœnæ augmentum produxit. Hoc clementiæ fuit, non occidere, quem in ipso sceleris molimine fortuna destituit : magnitudinis, non timere, qui potuit comprehendi. Itaque punitus fuit, sed ut ab Alahi distaret. Tyrannidis metu provincia defuncta, sub Cuniperto invenisse libertatem videbatur: sed quid? suavi pace cuncta florescebant, ut cum ipso deinde Rege velut occiderent.

Etenim ut rerum habentæ ad filium ejus *Luitpertum*, adhuc puerum, devolutæ, novo quasi fidere regni statum fortuna commutavit. Haud aliter, quàm si inter fratres etiam duraret

duraret odium, Ragumbertus, Gundeberti Regis filius, Taurinatium Dux patrium regnum armis repetit. Pro puero Luitperto tutor Alprandus, vir fide & animo insignis pugnat, sed infeliciter.

Victo pariter & fugato Rotharito, Bergomatum Duce, sceptrum, & tanquam jure, *Ragumbertus* capit: sed quid? in ipso crudi adhuc regni auspicio, vix armis positus, vix sanguine civium abluto, moritur.

Succedit filius *Aripertus*, amplius etiam pugnaturus. Putares non tam regni, quam belli heredem à patre institutum. Itaque instauratis animis viribusque redeunt victi, fortunam victoris rati simul extinctam. Sed hæc benignius etiam novo Regi indulgit. Propè Ticinum collatis signis acies concurrerunt, nec diu æquo Marte ardor pugnantium stetit. Clades cladi adjecta est, iterumque vincuntur, qui è fuga convenerant. Ipse hoc proelio Luitpertus in manus hostium

stium venit: Asprandus & Rotharitus elapsi, sequentem belli molem traxerunt. Quippe priusquam colligere dissipatum exercitum potuere, in ipsis uterque latebris obsessus est: Rotharitus Bergomi, Asprandus in insula Comacina: & sic quoque unus utrique sefecit. Rotharitus urbe expugnata, exilio punitus est. Asprandus ex insula ad Bajoarios aufugit, meliori occasione bellum reparaturus. Sed Aripertus prospero successu in superbiam elatus, quam pulchram pugnando victoriam fecerat, sæviedo corripit: adeo non facile injicit animo frenum, qui fortunæ petulantia stimulatur. Primum igitur Luitpertum, illam regię stirpis sobolem necavit: hanc deinde crudelitatem quadam velut ferocię pompa extendens, Asprandi filio majori Sigibrando oculos eruit, minori Luitprando, quia planè puero, incolumitate concessa. Et hic ille Luitprandus erit, qui adultus sceptrum accipiet,

piet, magnique Regis gloriam sustinebit. Sed hoc miserum: etiam in conjugē & sorore captivis Asprandus vulneratur, utrique nares aureque præcidi tyrannus jubet, barbaro ritu miseris fortunæ ludibrium exprobrans. Et qua culpa hanc contumeliam meruerunt? Reginas se fore dixerant; nec prorsus mentitæ. tam illustre nomen post calamitatem tamen mutilæ possidebunt. Nunc verò unam si pudicitiam excipias, quid amplius eripi formosis potuit? cum vultu periisse videbantur. Quippe tanquam vitam ipsam mulier decorem corporis æstimat. Et tamen multum indulgisse Aripertus videri voluit, quia vocem, tanquam formæ florem reliquit; qua sola agnosci jam deformes poterant, & placere quoque altera fratri, altera marito, si redderentur. Mireris à tam foedis initiis Regis animum ad clementiam & modestiam descendisse. Obliterare ferociæ maculam magna sagacitate conatus

conatus est: & oblitterata foret, si oblivisci injuriæ Asprandus voluisset. Quæ vires tamen victo & exuli? quæ fiducia inopi & afflicto? idque post novennium? Taceo vindictam: regnum cepit. Bajoarii viros, arma, sed & victoriam subministrant; qui tanquam pro suo rege pugnarunt. Prælium in agro Ticinensi magna utrinque strage commissum, & nocte diremptum. Aripertus nunc demum fortunam metuens, non in castra, sed in urbem velut victus se recepit. Mox fugæ inito consilio, è gaza Regia, quantum ferre potuit auri, sumit, & clàm solúsque urbem excedens, dum fluvium vadi ignarus tranat, in rapidum gurgitem incidit, & metalli simul pondere depressus, aquis absorbetur. Cadaver postridie inventum, terræque mandatum, finem bello imposuit.

In urbem & regiam *Asprandus* excipitur, alieno exercitu, quàm suo fortior; infortunio hostis quàm

sua felicitate latior. Sed tanquam filio non sibi vicisset pius pater, resignat gubernacula, cernitque Regem, cui quasi in opprobrium Aripertus pepercet. Fato non casu dari imperia hinc statuas; & tamen virtutem cum sorte in rebus humanis pugnare.

Luitprandus igitur patrias virtutes solertia, & simul robore exprimens, conflatas à cognatis atque domesticis insidias extinxit, in ipso luctandum aditu fuit, ut fundamenta potestas acciperet. & jam sua manu venisse ad regnum videbatur, qui periclitantia velut sceptrum à manibus conjuratorum extorsit. Magnum virtutis specimen: pluris tamen in juvene Religionis ac justitiæ curam facias; & regnum novis mox legibus constitutum, templis ornatum, arcibus munitum. Tum quoque Comenses D. Carpophori ædem, & castrum Baradelli, velut speculam & tutelam urbis acceperunt. Pietatem
Regis

Regis ossa quoque D. Augustini, grandi à Saracenīs pretio redempta, restantur, quæ è Sardinia advecta velut sacrum regni pignus Ticini deposuit, templo & monumento condendis tanti viri reliquiis extructo. Tam insignes virtutes dominandi quoque cupiditas in parte imminuit: paulatimque irritata fortuna, quasi infans molitionibus non sufficiens, insequentium mox Regum vota punivit, donec à sceptro ad jugum Longobardi venerunt. Ferre jam quietem Luitprandus non potuit, angustiasque arbitratus, quicquid majores possedissent, Ravennam invadit, capit, diripit; inter alia antiquæ virtutis monumenta equestrem Romanī Imperatoris statuam Ticinum transferens, quæ adhuc in foro visitur. Tam insignibus spoliis crevit victoriæ decus, tanquam fracta Imperii fortuna Regi Barbaro cum urbe & imagine Cæsarea cessisset. Justis quoque armis oppugnari à Longobardis

Paulus Exarchus videbatur, qui dolo
 & bello Pontificem petierat. Quis
 fortunæ ubique ludus! Jam provincia
 tota exutus, ad Venetos profugit: qui
 auxilia polliciti, ne arma tantum
 conferrent, dolos addiderunt. Nam
 & dimisere inopem, tanquam repul-
 sum, & cum classem instruerent, ex-
 peditionis consilium ficto rumore te-
 gunt; quasi in Saracenos profecturi.
 Rebus paratis, rectà Ravennam pe-
 tunt, feliciter pugnant, & in urbem
 atque ditionem Exarchum reponunt.
 Hæc celerius gesta, quam nunciari
 Luitprando potuere. Ergo eductis
 iterum copiis, in damni vicem ple-
 raque Æmiliæ opida, ipsamque Bo-
 noniam in potestatem suam rede-
 git; sed nec tum quietus. Nova belli
 semina à Trasemundo Spoletano-
 rum Duce, qui defecerat. Eodem
 tempore Exarchus Eutychius, frustra
 Leonis Imperatoris furorem spirans,
 Romana ditione à Pontifice ipolia-
 tur. Græcos igitur & Longobardos
 idem

idem velut ardor bello castrisque fo-
 ciat. Namque fœdere ietò commu-
 nibus votis viribusque in Trasemun-
 dum Luitprandus, in Gregorium
 Pontificem Eutychius insurgunt.
 Trasemundum prima vis terruit, &
 ad obsequium Regis ultrò deduxit.
 Hinc Romam translatae sunt copiae,
 & concepit militaris furor quicquid
 nec Brennus fecerat. Sed vis nu-
 minis nefas avertit. Pontifex armis
 desperans, Regem pro urbe depre-
 caturus, cum sacra pompa adiit, &
 quem hostem timuerat (ô exemplum
 pietatis! mox supplicem habuit.
 Putares non belli, sed religionis cau-
 sâ Luitprandum venisse. Nam &
 adoravit Pontificem, velut ietus, &
 cum ad prædam profectus esset, do-
 na tulit. Quid pulchrius, quàm pa-
 ludamentum Regium, armillas; Bal-
 theum, ensen, & coronam auream,
 velut spolia opima Principi Apolto-
 rorum suspensa? Utinam omnia hunc
 finem bella sortirentur, & furorem

rabiémque armorum pietatis affectus
 extingueret! felicior Europa esset,
 & Respubl. Christiana læto vultu
 ærumnas suas deleret. Nunc collidi-
 mur; & ut bella gerantur, religionem
 proterimus. Martialis violentia im-
 pietate commendatur. Luitprandus
 igitur majori gloria reduxit domum
 exercitum, quàm si de Roma trium-
 phâisset: seipsum vicerat.

Compressam cohibitámque puta-
 res vim armorum, quæ in Saracenos,
 per id tempus Galliam vastantes, e-
 rumperet. Et sanè actum erat de pul-
 cherrimo Regno, nisi Longobardi at-
 que Insubres pugnassent. Sic verò
 transmarina spolia per Alpes in Ita-
 liam sunt inuenta. Mirandæ rerum
 vices! cessisse Barbari Luitprando
 videbantur aurum, quo D. Augustini
 corpus redemerat. Deinde Religio-
 nis hostibus Rex pius extorsit, quic-
 quid Romæ direptum non erat.

Sed neque sic tamen tranquillitati
 litatum. Secundum enim mox bel-
 lum

lum in Pontificem exortum, quod Trasemundus conflavit, Iterum rebellis. Vir ingenio acer & igneus quiescere non potuit: & quia fœdere in amicitiam Pontificis venit, urbis jam ditionisque Romanæ domini, timere Luitprandum desuit. Pulsus tamen, Romam profugit, & in fidem tutelamque benignè receptus, nova belli tempestate urbem involvit. Non dedî rebellem, quàm insurrexisse, pro graviore injuria Rex accepit. Itaque in Pontificem ira incensus ruit, & partam nuper clementiæ pietatisque gloriam velut destructurus, mœnia & templa petit, quibus pepercerat: gravior nunc etiam; leniri aut exorari precibus non potuit: & frustra ille quoque Gregorius erat, qui pacem flagitabat. Sed postquam è Gallia Carolus Martellus intercessit, bellum cessavit: atq; tum quoque, velut servatæ iterum urbis gloria auctus, Ticinum Luitprandus rediit. Trasemundum mox tertio

bello victum, omni fortuna exiit, & velut in poenam imbui sacris voluit, divinóque cultui solenniter mancipari. Inde gravissimo morbo correptus, Regem salutari *Hildebrandum* nepotem suum iussit, atque socium, postquam convaluerat, sustinuit: quem tamen post mortem Luitprandi confestim Longobardi, augurio commoti, regno deiecerunt. Publicam infelicitatem interpretati sunt, in hastæ vertice, quam ex more velut maiestatis insigne tradiderant, insedisse.

Sceptra deinde in virtutis honorem *Rachisio* ultrò data. Is cum Pontifice fœdere innovato, legibus emendandis incubuit, pacis iustitiæque cultor, donec & ipse regni extendendi cupidine tractus ad arma, bello Romanam vexare ditio-nem cœpit. Vicit tamen armatum Pontificis oratio: & qui vires hostis sui contempserat, auctoritati cessit. Parum est, sagum exuere, ad pacem redire;

redire; quod stupore dignum est, regnum fastidivit, & à sceptro ad monasticam vitam transiit, deposito regno, quàm administrato clarior. Pontificis verò quæ lingua! verba, arma fuere. Sic interdum ad victoriam amplius est, loqui quàm pugnare.

Langobardi Rachisio fratrem *Aistulfum* substituunt, virum & manu strenuum, & consilio promptum: qui ut potentia religionis studium sociaret, foedus cum Pontifice in annos XL. pepigit. Regnare adhuc Rachisium diceres: nihil ambitioni, omnia pietati & modestia dari. Sed ab hac indole mox Aistulfus descivit. Etenim velut fato quodã actus, cum dilatare fortunæ suæ vires mallet, quàm regere, majori molimine discrimen provocavit. Primus quidem impetus in Exarchatum, quem eo tempore Eutychius administrabat, erupit, & velut è male sopito nuper igni, belli causa facili incendio reornduit. Ravenna obsessa, & ad deditionem com-

pulsa est : neque capitis sui jugum reliquæ urbes & velut membra recusarunt. Euty chius auxiliis destitutus, & melioris fortunæ desperatione ad fugam compulsus, in Greciam abiit. atq; tum Exarchi in Italia esse desierunt. Magnus sanè Aistulfus erat, si felicitati modum posuisset : sed cum fortuna crevit victoris animus ; qui tanquam freto & Alpibus clausurus regnum, universam perfido voto Italiam complexus est. Roma supererat ; & hanc velut jure obnoxiam sibi putavit, postquam Ravenna cesserat. Satis tamen visum, tributariam facere ; & in hanc sententiam legatio missa. Sed rejecit nefariam petitionem Stephanus Pontifex, & quasi foedifragum non timeret, imminentis belli periculum excepit. Igitur clausus urbe, & ad extrema redactus, unicum salutis subsidium censuit, Transalpinæ pietatis arma implorare. Neque tarda illa. Pipinus, cum Ecclesiæ beneficio Rex esset, opem addixit ; omni-
umque

umque ordinum consensu expediti-
one decreta, bis regni viribus succin-
ctus perfringit Alpes; bis infesta per
Insubres signa ducit; bis denique Ti-
cinum obsidet, ipsumque Aistulphum
ad pacem & foedera compellit. Sic
tamen quia coactus ad ingenium re-
diit. Pudebat limitum, quos hostis
fixerat, quasi alieno arbitrio regnum
circumscribi turpe esset. Sed quid est?
cum foedifraga rursus moliretur
consilia, & moveret arma, fortè in-
ter venandum ab apro percussus, ve-
lut sceleri immortuus est.

Hinc regnum Desiderius, qui Ai-
stulfo Comes stabuli fuerat, sibi vin-
dicavit, non sine motu Longobardo-
rum & Insubrum, qui pariter Rachisi-
um reposcebant. Et venisse ille ad
sceptra, semel abdicata, nisi pontifex
Desiderio favens, indigna viro reli-
gioso vota refrenasset. In novo Rege
summa pacis & pietatis signa reluxe-
runt, sed (quæ pestis jam propemo-
dum hereditaria erat) ambitione
deinceps

deinceps corrupta sunt. Filiam Carolo Francorum Regi despondet, quæ repudiata irarum & dissidiorum causa fuit, belloque suffecit. Cùm universæ Italiæ imperium affectaret, Romanam, ac deinde Ravennam occultis factionibus turbat. Ut quoque infestum Pontifici Carolum redderet, Galliamque collideret, Carlomanni uxorem filiosque à patruo velut profugos, in clientelam suam admittit; eos si Reges Pontifex inungeret, pacem fieri posse. Quia dolus non successit, ad bellum consilia eruperunt. Quieta hæcenus arma, repentina vi in Pontificem mota. Ferraria, Comaculum, Faventia capta: & quia ubique Romanis jam infesti Longobardi, velut uno incendio Italia flagrabat Pontifex in tanta rerum calamitate urbi quoque timens, ad Carolum legatos mittit, auxilium implorat. Putares adhuc Pipinum vivere, aut reliquisse filium, qui natum se Ecclesiæ intelligeret. Tanto ardore itum est in bellum,

lum, ut minari fata Longobardis viderentur. Quod terrorem agebat : partem copiarum Rolandus & Oliverius ducebant. Collegerat interim exercitum Desiderius, numero validum, Alpiúmque fauces occupavit. Non alio loco pellere facilius hostem potuit si ausus modò consiliter. Sed cohortes aliquot per cautes aviosque calles à Carolo iussæ circumduci, & à tergo se ostentantes, Regem terruerunt. Cùm pugnare posset, fugere maluit, victoriæq; famam hosti reliquit. Sanè tunc apparuit, non pro numero fuisse robur, ampliúsque in rebus bellicis viros quàm homines posse. Quid mirum? jam sive fessi, sive delicati Longobardi, & ducentorum plus minùs annorum deliciis in Italia emolliti, desierant fortes esse. Sic ætate ac mora labefactantur omnia; sed si corruptela accedit, præmaturo vitio corruunt. Desiderius igitur Alpes deserens, celeri fuga Ticinũ contendit, regni fata moenibus turribusque crediturus.

crediturus. Urbs obseſſa eſt, & quod in extremis ſolet, acriter deſenſa, donec primùm fames, hinc peſtilentia graſſari cœpit: quæ duo mala amplius quàm hoſtis nocebant. Interea plures paſſim urbes ad Carolum Pontificemque deficiunt. Cùm tamen duraret obſidio, Carolus, diviſis copiis, Veronam quoque cinxit, quò à deſiderio miſſus erat filius Adalgiſius, ſceptri pridem conſors, heres non futurus. Sed ille imparem ſe longiori ratus bello, ne Rex eſſet, libertatem fuga emit, & ex urbe prorumpens, in Græciam elapſus eſt. Conſtantior adhuc pater, non felicior; & in præcipitio rerum cum fortuna luctabatur. Tandem ad ultimam neceſſitatem compulſus, ſe, uxorem, liberòſque hoſtis arbitrio committit, hoc unum in ſolatium miſeriæ vertens, quòd à Carolo vinceretur. Membra regnì quaſſata erant, priuſquam caput concederet: poſt Deſiderium quoque nemo pugnandi fiducia

duciam admisit. Sic tandem, cum cle-
mentiam omnes victoris mallent,
quam vim experiri, à Longobardis ad
Francos scepra fortuna transtulit

ERYCI

ERYCI PUTEANI
 HISTORIÆ
 INSVBRICÆ
 LIBER IV.

CAROLI nomen imperi-
 umque pietas & clemen-
 tia auxere: nemo religio-
 sius invasit Italiam, nemo
 mitius perdomuit. Regem tantum
 Longobardi mutaverant, Dominum
 Insuabres. Sedes & fortunæ cuique in-
 tegræ. Nulla post bellum calamitas:
 nomen potius quàm jugum servitutis
 victi sustinebant; & ut simpliciter di-
 cam, sub Francis velut liberi erant.
 Nomen terrere Regiū poterat, quod
 victor Moguntiaci ab Archiepiscopo
 Me-

Mediolanensium ferrea corona redimitus, solenni deinceps ritu, assumptus. Præfetti ex indigenis: Leges non mutatae, sed auctae. Romanis enim & Longobardis Salicae, quas appellare Francicas possis, accesserunt; liberumque unicuique, quibus vellet, vivere. Sanè debellatos hostes adhuc non diceres. Quippe Aragisus, Desiderii gener, Dux Beneventanis; Hildebrandus Spoletanis; Rodgandus Forojuliensibus constituti. Insubrum regio, & quicquid in Gallia Cisalpina Longobardi possederant, ab ipsa jam gente deducto nomine, *Longobardia* appellata. Prorsus dedisse amplius, quam eripuisse Victor videbatur. Igitur quemadmodum in Galliam abductus Desiderius, solitam post regnum quoque appellationem retinuit: ita post Desiderium, suam prehenderunt esse provinciam Longobardi, quia amiserant. Verum ut & Pontificem scires victoriae participem, Exarchatus Romanae ditioni

ditioni accessit. Et tamen frustra, cum favire posset, benignus Carolus fuit. Abduci cum conjuge Desiderium gravius jam erat, quam superatum esse. Quicquid securitatis causa factum, pro contumelia fuit. Sed & odisse hostis beneficium victi coeperunt, postquam eveci sunt.

Rodgandus res moliri novas ausus, ad defectionem proximas quasque concitat urbes, & velut accendit. Gliscit tumultus, atque adeo facere quisque videbatur strenue, qui arma sumeret. Majoris jam momenti erat, reprimere Rodgandum, quam Desiderium debellasse. Ac sane bello opus erat, ut tempestas resideret. Reddit igitur in Italiam cum exercitu Carolus, & cruenta adhuc sanguine Saxonum arma in Longobardos transferens, non tam vincit, quam vicisse se ostendit. Quia ipse iterum Rex pugnavit, uno proelio totus ille tumultus oppressus est, caeso hostium exercitu. Rodgandus captus, concitati

ra, luti belli scelus ultimo supplicio expiavit. Sic post regni fatum adhuc se concussit Longobardorum fortuna, ultimoque velut nisu collapsa est.

Sed Carolus, cum in Germania deinde, Hispaniâque prosperè rem gereret, majoris esse virtutis opus intellexit, Italiam retinere, quàm subicere, populósque nonnullos facilius vinci, quam regi. Itaque filium Pipinum ferream sumere coronam iussit, & Longobardis regia potestate præesse. Sic tamen Aragisus, ambitione inflatus, insurrexit, Principis nomine assumpto, Ducis abducato. atque his gradibus ad regnum aspirabat. Tanquam bello sufficeret, quia Desiderii gener; Pontificiam ditionem infestam habuit. Igitur rebus iterum præstó est Carolus, suoque ductu tumultum compescit.

Desierat hic in sinu ignis, & mox è Græcia incendium immissum, fomite Adalgiso, Desiderii filio, qui Constantini viribus armatus, in Calabriam

labriam exercitum trajecit. Occurrunt, jussu Pipini, Vinigisus legatus Regius, Hildebrandus Spoletanorum Dux, Grimoaldus Aragisi filius, Beneventanorum Princeps, qui Pipini gratiam, Adalgisi Avunculi necessitudini antetulit. Quis potentiae ludus! A Longobardis ipsis destrui reliqua Longobardi Regis spes debuit. Tanta pertinacia pugnatum est, ut dubia aliquantisper hæreret fortuna, dum fidem Longobardi, robur Græci testatum Regibus conantur reddere. Tandem infra fidem robur fuit, fuso transmarino exercitu. Cladem ipse Adalgisus auxit, captus, atque inter tormenta extinctus. Hac vincentium feritas.

Sed nec fidei constans Grimoaldus fuit: tanquam Adalgiso invidisset regnum, paucis post annis moliri ipse coepit. Igitur a Pipino & fratre ejus Ludovico in ordinem redactus est.

Hac jam rerum pace Pontificem

varia Romanorum factio divexavit,
 velut ad priscam adspirantium liber-
 tatem : ac jam majus bello restabat
 opus , quod nisi Carolus perficeret,
 frustra vicisse videretur. In Italiam,
 & ad urbem venit, non pulchriori fa-
 cinore pietatem professus , quàm
 quòd Ecclesiæ caput, Romæ Princi-
 pem restituit : dignus jam sanè , qui
 Augusti nomine & titulo consecrare-
 tur. Hanc gratiam Pontifex retulit,
 velut fulcrum labanti Occidenti sub-
 jiciens, quo Religio potissimum nite-
 retur. Ergo imperii insignia, quæ cum
 Momylo nuper defierant , renata
 sunt; sed in Gallia Germania que de-
 inceps resplenduerunt. Italia, quia
 sub Augusto non suo , turbari mox
 iterum cœpit. Initium à Pipino, qui
 obiter primùm cum Beneventanis ,
 acriter deinde cum Venetis collisus
 est. Mox Mediolanum veniens, ut
 res Insubrum ordinaret, morbo cor-
 ruptus obiit.

Hoc tempore nova barbaries Ita-

lia

liæ imminebat : *Saraceni* ex Africa, & Hispania collectis copiis bellum præparabant. Sic à Meridie & Occidente imbellis conjuravit feritas, & quia hostem inventura (nam Bernardus Pipini filius cum valido exercitu subsidio missus erat) ab incepto destitit, designatam rabiem in Corsicam & Sardiniam, sed cum damno suo effudit.

Tum verò Carolus, jam ætate gravis fractusque continua felicitate fluentem tot annorum fortunam maturo consilio velut stabiliens, Lodovicum filium consortem Imperii, Bernardum nepotem Regem Italiæ constituit. Sed quid ? dum partitus est regna potentiam fregit. Inter fratres plus dominandi cupiditas, quàm sanguinis jus potuit. Odia, & mox dissidia genuit divisa majestas : tum in belli causas suspicio, & diversum trahentes ministri valuerunt. Ludovicus Aquis Grani ab ipso patre, Bernardus Moguntiaci ab Archiepisco-

po Mediolanensium coronatus, alter
 Imperii, alter Regni Italici onus mox
 subivit. Carolus, tanquam rebus
 constitutis ac firmatis, paulo post fa-
 tis concessit: vir fortior, an felicior
 dubites; dignus, qui magni cogno-
 men acceperit, Pugnando strenuus,
 vincendo clemens, regendo pacifi-
 cus. Armis consiliisque rem Chri-
 stianam constituit, & parem pae-
 laudem promeritus, literas doctri-
 namque, jam exoletam, Christianis
 reddidit. Ergo quod adhuc Latini
 sumus, quod Barbariem exuimus,
 Carolo debemus. Cessit Romanos
 Pontifici, & ubique Romanos fecit.
 Magnum opus. Paulatim, velut è
 nocte, artes, disciplinae, elegantiae
 emergere, & quae in Italia perierant,
 toto ferè orbe renatae. Trans Alpes
 Imperium iverat; sequi cultus inge-
 nii debuit: Religio propagata erat,
 his fulcris ac pedamentis indigebat.
 Negares ultra Barbaros esse, nisi no-
 vos Ecclesia, & Italia hostes invenis-
 set.

Ludovicus

Ludovicus paterno exemplo imprudens, suis quoque filiis regna distribuit: & qua solemnitate! Principum populorumque comitiis. *Lotharium* igitur maximum natu, Imperatorem, simulque Regem Franciæ renunciat, *Pipinum* Aquitaniæ, *Ludovicum* Bavariæ. Hinc non levis motus stimulante ambitionem invidia, & quasi jure vestitam. *Bernardus* Francorum regnum quodam nascendi ordine ratus sibi deberi (quippe *Pipino*, majori *Caroli* filio, editus) paternam ætatis prerogativam in belli causam contulit. Regem suum Italia sequitur, & conjurat; eoque facilius, quia ab *Anselmo* *Mediolanensium*, & *Volfoldo* *Cremonensium* Antistite concitata. Sic regni causa in patrum arma *Bernardus* movet, saltusque Alpium præfidiis occupat. Pro *Ludovico* *Germania* & *Gallia* surrexit: quippe pro Imperatore. Sed sine Marte & cæde debellatum est. Nam cum quotidie sive causam, sive fortunam

fortunam Bernardi plures Procerum
 defererent, prodi metuens, ultro ar-
 ma submisit hosti, seque & exercitum
 tradidit. Jure judicioque conjurati-
 onis crimen agitatum: ipsiusq; Regis
 nomen damnorum numero ascrip-
 tum. Non sine sanguine, sed citra
 mortem supplicium stetit; utq; vivus
 velut non viveret temerarius juvenis,
 luminibus orbatus est. Antistites dig-
 nitate moti, vitæ monasticæ manci-
 pantur. Insubribus igitur in pœnam
 fuit Principem habere cæcum. Sed
 is jam magna parte mortuus, paulo
 post, velut contumelia tabescens, de-
 cessit. Mediolanum quàm amarit,
 moriens testatus est: hic sepeliri vo-
 luit.

Hinc Italiam Ludovicus per Le-
 gatos administravit: sed cum sic
 quoque natare res viderentur, mit-
 tere Lotharium placuit, ut fieret et-
 jam Rex qui erat, & ferro corona-
 retur, qui jam auro fuerat redimi-
 tus. Peractis solennibus, Insubres
 F
 tanquam

tanquam suos cœpit regere. Mox &
 Imperii purpura Romæ à Pontifice
 auctus, totam patris fortunam super-
 stitis referebat, sanguine filius, digni-
 tate socius, & hinc bello hostis. Sce-
 leris origo à Pipino Aquitaniæ Re-
 ge, qui patri offensus, ne solus pie-
 tatem læderet in partes quoque fra-
 trem utrumque traxit. Primus qui-
 dem motus industria Ludovici sopi-
 tus est: sed acriori rursus fragore
 erupit. Arma utrimque sumpta, aci-
 es directæ, & frustra cohibere furo-
 rem Pontifex coram tentavit. Ta-
 men, ut fraudi potius quàm prælio
 scelus committerent, in colloquium
 patrem pelliciunt, & comprehen-
 dunt. Id egere Pipinus & Ludovi-
 cus: amplius etiam Lotharius; quasi
 plus eripere patri posset, qui plus ac-
 ceperat. Piaculo ab Episcopis infamatum, & hæc injuria est, arma im-
 periiq; insignia solenniter iubet po-
 nere, hæc violentia: pulla deinde ve-
 ste circumduxit, & ostendit, hoc lu-
 dibrium

dibrium. Quid mirum, nullam regni societatem esse? jus suum servare natura non potest: cum pietatem prostravit ambitio, nullum scelus leve est. Sed tantum nefas Proceres non tulere, illi jam affectu & miseratione filii. Etenim in seculi dedecus insurgentes, vi armata pristino fortunæ fastigio Ludovicum reddidère. Ille verò ut verè *Pius* esset, filiis ignovit. Redit mox in *Italiam* Lotharius, & jam post fortunam acer, furentis animi virus in suum jam regnum, quia ad auxilia antea ferenda tardum, aut in partes difficile, effundit. Itaque templa passim bonis spoliare cœpit, Pontificem impetere, Saracenos, Italiae passim litora infestantes, negligere. Hic verò lenis iterum Ludovicus: nam per legatos Pontificis admonitus, veniam, quam poena corrigeat filii errorem maluit, patrem se potius, quam Imperatorem cogitans. Quare corripuisse contentus, in gratiam recipit, & novo insuper honore

F 2 ingenium

ingenium ejus flectens, tutorem Carolo filio, quem Pipini loco, per eos dies mortui, Regem Aquitaniæ dederat, constituit. Cùm Lotharius cæsaret, novos adhuc motus ciere frater ejus Ludovicus cœpit, educto in patrem iterum exercitu : non tam scelestus, ut confligeret. Pudore novi sceleris deterritus, & tanquam piissimi hostis timeret adspectum, fugienti similis ac trepidanti recessit, inque regni sui latebras se abdidit. Sic sine prælio & sanguine victor Ludovicus, morbo mox & mœrore interiit, gravioribus velut injuriis liberorum divinitus subtractus. Atque hunc majorem posteritas Regem diceret, si tam felix, pater, quàm pius Princeps fuisset. Obstiterunt filii, velut ad seditiones nati, non passi ad plenam gloriam optimum clementissimumq; virum consenescere. Sed quid? deinceps, in se conversi, majori contentione miscuerunt rabiem, quia non ex æquo regna possidebant.

Tan-

Tanquam armis justius partituri fortunam relictam, in Lotharium Ludovicus & Carolus conspirant: & quid, nisi manibus jam infelci patris, cujus judicium repudiant, & voluntatem rescindunt? Putares etiam mortuum oppugnari. Nefas! Magnis subsidiis hæc audacia fulta tantæ robur potentiæ scidit: & cum ad prælium accinctus esset Lotharius apprehendit etiam suarum in se virium partem concitatam, ampliùsque in pugnam hostes ducere, quàm possiderent. Victus igitur, & fugatus, pacisci potuit. Carolo, quicquid à mari Britanico ad Mosam extenderetur, cessit: Ludovico omnis trans Rhenum tractus: Lothario Belgica, quæ Austrasia dicebatur, item Burgundia, Provincia, Italia, & Imperii dignitas. Atque hic Austrasiam ordinans novo regno nomen de suo nomine indidit, quod adhuc durat. Tanquam sic quoque fortis suæ impar filium Ludovicum, admodum juvenem, in Italiam misit, Re-

gem, & simul Imperatorem. Talem pronuntiavit ipse, & mox Pontifex ingenti totius Italiae applausu, insignivit. Gratus Infubribus novus Rex fuit, cujus praesentis tutela & patrocinio munirentur. Cum ille tamen non minus religioni, quam regno studeret, interno ulcere felicitas populi intabuit. Etenim quiescentibus armis bellum fuit, & quia in rebus sacris, gravius atque periculosius. Ut scires post Regem esse, qui turbare faciem reipublicae posset, Angliber- nus Mediolanensium Archiepiscopus novo noxiôque exemplo ab Ecclesia Romana descivit. Leve damnum, si cum viro pertinacia desisset: duravit superstes, causisque subnascentibus, robur colligens, ducentos admodum annos traxit.

Italia malis unum hoc etiam deerat, ut *Saracenorum* impia rabie laceraretur: qui non contenti litora primum oberrasse latrociniiis, aut per contentiones Adalgisi & Siconolfi

nolſi Barrium, Maſſare duce, occupaviſſe; novam colluviem ex Africa trajiciunt, & ad urbem ipſam Romanam procurentes, oculos trepidæ civitatis fumo ac pulvere implent. Non tam hominum, quàm religionis odio quodam acti, prædam ruina templorum inſtruebant. Ergo & in ſuburbanas Divorum Petri ac Pauli baſilicas impetum faciunt. Quis reſiſteret? Immanium Barbarorum avaritiæ ceſſit, quicquid Chriſtiani Reges tot annis ac tanta liberalitate congeſſerant: tanquam una rabies hauriret pietatis divitias, una hora diſſiparet. Ornamenta quæ rapî non poterant, turpi ludibrio confracta ſunt, ſacra ſupellex in luxuriæ, & obſcœnitatis uſum verſa. Putares & ipſo quoque Deo ſana ſpoliata. Vix præter muros & tecta quicquam remanſit; & in hæc quoque ſæviſſet immanitas, niſi flammam incendi-umque bonus Genius arcuiſſet. Sic non omnia impia manus peregit;

ampliùsque numen, quàm scelus potuit. Spolia hæc tamen quid nisi urbi atque Italiæ universæ detracta videntur? Sanè damnum, an contumeli-
am appellem, nescio; gravissimum vulnus fuit; quod ut universum Rei-
publicæ Christianæ corpus sentiret, capiti inflictum. Sed Barbari, cùm, imposita navibus præda, Africam repeterent, fœdissimo naufragio dispersi, sacrilegii pœnas dederunt. prorsus tantum nefas toto obrui pe-
lago debuit; ut qui homines evase-
rant, Divorum tamen vindicta ple-
terentur.

Bene, quòd Leonem tum ponti-
ficatus accepit, magnæ virtutis &
prudentiæ virum, qui admirabili fo-
lertia delere injuriam illatam cœpit,
mœnibus quoque Vaticano adversus
irruptiones direptionesque circum-
dato ac munito, cùm majoris etiam
munificentiae opus esset, tueri orna-
menta, quàm amplificare, & novæ
iterum prædæ Africa inhiaret. Sed

& Massur, qui Barrium insidebat, à Beneventanis receptus, ut Adalgiso adversus Siconolfum auxilio esset, infidam opem ad rapinam vertit, ampliùsque quàm hostis nocuit. Ex urbe deinde in agros injuriam profereus, templa ac monasteria passim bello vexavit, omnémque regionem ferro ignique subjecit: nisi obstaculum inveniret, facturus, quod nulla adhuc Barbaries tentarat. Quantum Ludovicus fecit, Insubribus debetur: illinc ductis copiis Beneventum obsedit, & in potestatem suam coactos Saracenos, unà cum duce omnes jugulavit. Sic non potuit sine crudelitate pestis illa excîdi. Quid excîdi? renata est, & mox in damna iterum graviùsque erupit. Reliquiæ Barrii relictæ erant, & terrere Italiam potuere. Omnino tanquam ad strages & ruinas remansisset fomes, incendium ex intervallo dedit. Sed dum adolescit hic ignis, virésque sumit, Lotharius monasticam sibi quietem

molliens, assignare filiis fortunæ suæ partes voluit, & divisa jure quàm dividenda armis regna relinquere. Satis sibi jam gloriæ partum: sceptro posito, Regum fore patrem; prospecturum simul, ne quo ipse cum fratribus furore collisus esset, filii dissiderent. Hoc enim jam hereditarium videbatur, in mutuum exitium armari fratres, ne quod in Caroli nepotibus cœpisset malum, in posteris desineret. Sed irrita Lotharii fuere vota: qua concordiam cura stabilire conatus est potentiam, collisit: quantum quisq; accipiet, in arma & bella convertet; Ludovicus Italiam, & Augusti titulum, Lotharius Lotharingiam, Carolus Provinciam, Burgundiamque. Ludovicus igitur cum terminatum Alpibus regnum accepisset, ostendit egregiè Cæsareæ majestati Italiam sufficere, Regiæ Insubres. Urbes inspexit singulas, & ordinavit; Ticini tamen præcipuè atque Mediolani juris constituendi causâ versatus

fatus est. Sed & mores inspexit, quasi
 non aliter pacatum securumque re-
 rum statum habiturus, nisi scelus om-
 ne exularet. Sed quam in Italia sibi
 quietem promitteret, adhuc à Sara-
 cenis infessa? Hi jam, Seodano duce,
 totam panè Apuliam occuparant,
 nec poterant nisi Imperatoris viribus
 retundi. Dubia tamen fortuna bel-
 lum est tractum. Ille Barrii obsidione
 sic lassatus est, ut Lothario fratre cum
 copiis in auxilium excito, adhuc su-
 specta haberet fata, nunc victor, nunc
 victus, promiscuo eventu. Quod cla-
 de majus, intellexere hostes, non se
 rapinis tantum, sed bello pares esse:
 Italiae Imperiique vires sustinuerant.
 Ludovicus igitur dedecore magis,
 quam damno stimulatus, quanto ad
 extremum potuit nisu, arma movet,
 & in gentem barbaram pari ira &
 violentia irruit. Gemino prælio victi
 & profligati, in Calabriam se recipi-
 unt: sed neque hinc tuti, provinciam
 hosti relicturi, ferro ignique vastant:
 atque

atque hoc facinore edito (scilicet ne crudeliùs venissè, quàm fugissè viderentur) conscensis navibus, per naufragia in Africam evadunt.

Pax jam & tranquillitas Italiàm respexerant : sed, ut rerum humanarum inconstantia est, vultum mox iterum subducturæ. Ludovicum Mediolani extinctum turbæ & calamitates secutæ. Ejus patrui, Carolus Calvus Franciæ, & Ludovicus Germaniæ Reges, ad rapiendam hereditatem concurrunt. Italiæ Principes quodam velut jure insignia sibi Augustalia deposcebant, quasi, Ludovico sine liberis mortuo, Cisalpinis, & velut indigenis debita. Sed plus arma valere. Carolus Calvus, cum exercitu Alpes transiens, diu occupat, à Pontifice petit Imperium, & inauguratur. Itaque in Sacrorum Principem Tusculani Comites conspirant, quia rejecti: hujusque facinoris consortes, si non auctores, Formosum Episcopum Portuensem, & Gre-

Gregorium Nomenclatorem habuerunt. Ludovicus Calvi frater dum bellum adornat, Francofurti diem obiit. Hujus filii Carlomanus, Ludovicus, & Carolus, regna patris partiti causam suscipiunt: quorum Carlomanus post obitum Calvi Italiae regnum tenuit. Sed Ludovicus Balbus, Calvi filius, Imperii insignia à Pontifice accepit. Post Carlomani obitum fratres ejus hereditatem invadunt: Ludovicus Baioariae regnum, Carolus Italiae. Atque hic ad spem quoque Imperii non vana cupiditate arrectus, Romam advocat, coronam capit, & Fortunae velut manu ad majoris potentiae fastigium ducitur: quippe fratre Ludovico extincto, Lotharingiae & Baioariae regnis augetur. An satis? etiam Franciae. Etenim Ludovico, & mox Carlomano, Balbi filiis, vita defunctis, à Proceribus ipsis vocatus est, ut eodem & Rege & Imperatore Normanorum vis & crudelitas reprimeretur.

meretur. Sed dum ille vires suas bello Normanico occupat, & sine fructu pacis vincit, interea Saraceni, velut occasionem nacti, Italiam denuò lacerant. Tarentinæ reliquiæ validam manum fecerant, incendiis & rapinis aptam. Ex ipsa hac calamitate rerum Romana factio vires accepit, nuper indignata Imperium tradi exteris, cum domestica virtus tantæ majestati par esset. Fractam divulgâque Caroli Magni potentiam, in posteris aut laborare aut collidi. Sibi Italiam sufficere, suum si Augustum habeat: cum generosius constitui, quàm accipi. Audivit Pontifex, & libertati gloriæque Italiæ favens, cum sine discrimine refragari non posset, publico edicto velut temporum fata ordinavit: Ut si Carolus Crassus non relictis liberis decederet, Regni Imperiique fortuna penes Italicos Principes esset. Interea cum Normanis in Gallia Crassus luctatur; sed viribus eorum & furori

rori impar. Quid dicam? Ne Italiae
 deinceps Franci potirentur, domi
 & ab immanissimo hoste fracti: Re-
 gem verò debilitavit barbaries ho-
 stium, ut suorum perfidia perderet.
 Quippe Germani, tanquam hac tu-
 tela nequaquam securi, quinetiam
 in Arnulfum Carlomani filium pro-
 ni, regnum Carolo abrogarunt. Ille
 quàm infra magnitudinem suam ja-
 ceret, tam impatienter privatam for-
 tunam tulit. Unde sicuti regere diffi-
 cile ei fuit: ita non regere, miserum.
 Magis etiam ideo concupivit prius-
 tinae majestatis fastigium, quia indig-
 nus illo habitus. Vitam cum afflictam
 moerore dehonestaret, mox fato cor-
 rexit. Obiit enim paulo post, felix
 quidem, quia calamitati suae non su-
 perfuit.

ERYCI PUTEANI
HISTORIÆ
INSVBRICÆ,
LIBER V.

NON omnium adhuc Barbarorum immanitate Italia perierat, & in se conversa, intestino scelere ruinam quæsit. Nihil tristius aut calamitosius eo tempore & statu: si tamen status dicendus est, in quo nulla quies fuit, nisi quod favitiæ & tyrannidi datum. Tanquam fatum suum exteris inviderent Italici, ferrum in se mutuò stringunt, & quam vindicatum eunt regni purpuram majori rabie lacerant. *Vido, & Berengarius*, ille Spoletanorum, hic Forojulien-
ensium

ensium Dux, Pontificis decreto sub-
 nixi, sceptrum moliantur: primum
 fœdere, dum Crassi adhuc viventis
 regna dividunt: dehinc bello, post-
 quam felicius Italiam Berengarius,
 quàm Galliam Vido invasisset. Hic
 igitur, quam ab hoste non potuit for-
 tunam, ab amico & socio extorquere
 aggressus est, & reductis domū copiis,
 pro Italia bellum in Italia gerere. In
 partes ipse Pontifex, & hoc exemplo
 populi veniunt. Tanquam facilius
 duorum Regum ferro, quàm imperio
 sufficerent, in sua viscera sanguinem-
 que armantur. Furor fuit non mi-
 nor partium, quàm Ducum: ac dum
 caput sibi quærit Italia, salutem im-
 pendit, insipientiumque more, ma-
 nus ac membra sua cædit. Non po-
 tuist sine hoste Rex constitui: & qui
 sub alieno nolebant imperio vivere,
 libertatem oppresserunt. prior coro-
 nam Berengarius, arma Vido capit:
 qui, ut parem in bella titulum fer-
 ret, Rex quoq; à Pontifice salutatur.

Magn

Magno studio Insubres Berengarium
 Romani Vidonem sequuntur; tan-
 quam felices, quorum Rex vicisset.
 Ac prima quidem bella alea ad Tre-
 biam amnem tentata, convertit in
 Berengarium stragem. Caduntur
 Insu-bres, fugit Rex, sed ut vires de-
 nuo colligat. In agro Brixiano itera-
 ta pugna concurrunt exercitus, nec
 ulla virtute conciliare sibi Fortunam
 victus semel Berengarius potuit.
 Idem & proelii, & regni tum finis
 fuit. Vido, repulso & fugato æmu-
 lo, Ticinum Mediolanumque occu-
 pat; & quia ultra non est hostis,
 universam provinciam potestatis suæ
 facit. Non potuit igitur regni ma-
 jestate virtus victoriis claudi; & quia
 ius imperii Romani, noménque præ
 libertate æstimatum, Regem suum
 non fatis magnum putavit Italia, nisi
 & Imperatorem haberet: prorsus
 domesticam servitutem gloriæ qua-
 dam umbra vestiens. Ad summum e-
 vectus Vido, potentiæ sedem Ticini
 collocavit.

Sed

Sed quàm varia fortuna Berengarium circumtulit! tanquam per calamitates dignum reddens Regno. Ab Arnulfo exceptus, missusque in Italiam, non felicior alienis, quàm suis copiis fuit. Secundò fugiens, hostique cedens, non despondit animum: sic quidem pulsus magis, quàm victus. Et tamen quasi debellatum esset, Vido mox Lambertum filium regni socium asscivit. Quæ securitas magnæ fortis? Cùm quietem & pacem ordinaret, subito quodam motu, & prorsus tempestate, è culmine rerum deturbatus est. Germaniæ Rex Arnulfus viam sibi facturum in Italiam, Berengarium tandem magna militum manu reducit. Verona in potestatem redacta, veterem agnoscit dominum. Insubres terrore obsessi, & tutore destituti, qui fugerat, urbes passim suas tradiderunt. Parum est fugere: repentino sanguinis vomitu extinguitur, & plenam hosti victoriam concedit.

In fatis tamen erat, Insubres quartus. *Lambertus* velut belli heres, patrum regnum armis repetit, validaque Italicorum factione impulsus, occupat, non auso Berengario experiri praelii eventum. Opus iterum Arnulfo erat, ut mutaretur Italiae status: atque ille ab ipso vocatus Pontifice, Sergianorum injuriis pressus, venit, Romam obsidet, & irruptione capit. Stragem si examines, nihil saevius Saraceni potuissent. Itaque pulso Sergio, & compressa ejus factione, nomen & insignia Imperatoris sumit. Sed hoc terrore frustra Lambertum insecutus, cum & Berengarium insidiis tentasset, Italiae in se odium concitavit. Abiit igitur, sat magnus, si ad suos Imperator rediret. Quem titulum Stephanus, deinde Pontifex, ab Arnulfo, tanquam vitio creato, in Lambertum transtulit atque Berengarii spes sic magis attrivit. Sed (ô res humanæ!) quem periisse diceres, regnare iterum Italiae proceres jussunt.

ferunt. Mediolanenses, ductu Mangifredi Præfecti sui, causam nuperi Regis amplectuntur, nec minùs prompta arma quàm consilia habent. Etenim ad bellum accincti, vicinas urbes quas sive metus, sive fides Lamberto obstrinxerat, hostili incurſu & populatione terrent. Frustra etiam vis & conjuratio oppressa est, frustra de Mangifredo supplicium sumptum; transferri sceptrum debuit, ut majori etiam inconstantia versaretur. Rex, quàm in patrem severus, tam in filium Hugonem benignus fuit: & tanquam æquè facile esset, placare, atque occidere, hunc honoribus auget, & ingenti familiaritate complectitur. Sic fata voluerunt, ut ultro sibi adſcisceret parricidam suum. Non profectò potuit ullo humanitatis officio injuriæ memoria deleri: erupit per ipsa beneficia vindictæ cupido, & natura stimulante, vesani juvenis animum ad immane facinus exacuit. Admittebat interim

rim latissimo vultu, ægerrimo pectore liberalitatem Regis, & sic potuit fallere: namque profunda simulatione merfit consilium sceleris, ut tutela pietati parentaret. Occasionem venatio dedit. Ergo forte fortuna à reliquo disjunctum comitatu, & labore fessum, parricida invadit, & fuste subdormientis cervices elidit, ut casu, non scelere extinctus videretur, totamque culpam equus sustineret, tanquam excussor & proculcator.

Ut in regnum Berengarius reciperetur, satis erat Lambertum extinctum esse. Neque sic tamen inimicorum factio mitigata: quæ cum in Italia non reperiret regni æmulum, advocavit transalpinum, amplius jam odio quàm libertati tribuens. Sed quo minori turpitudini obnoxium consilium esset, virum virtute clarum, & jam fortuna Regem, quodq; cum virtute & fortuna æstimari poterat, è Caroli Magni posteris, Ludovicum, Bosonis

Bosonis filium, Ludovici II. è filia nepotem. Potuit huic hosti Berengarius par esse, Adelberti Lucæ Marchionis, qui eo tempore Italiæ velut Croesus erat, auxiliis instructus. Primum, indagine septum Ludovicum, cum capere at conficere posset, dimisit; quasi satis coercitum, qui se non rediturum in Italiam, belli, aut regni causâ sanctissimo jurejurando promisit. Sed fidei pacta, nova & blandiens occasio rerum violavit. Iterum, & ab ipso quoque Adelberto vocatus, spreto sacramento, cum valido exercitu adest, & detrectante prælium Berengario, viribus destituito, ad regnum evehitur. Qui nondum vicerat, Regis insignia capit; qui non pugnarat, similis victo erat, regno tamen non exiit. Ille Ticini, hic Veronæ residens, tanquam gemina esset potestas, stabilire fortunam aggressus est, amicos, & sic vires colligere: atque hoc sine sanguine jam bellum gerebatur. Ludovicus non

regno.

regno contentus, quod in parte possidebat, Imperii insignia à Pontifice accipit; quasi & sic facilius æmuli conatus repressurus. Hinc reliquam belli molem subiens, ad extirpandum Berengarium accingitur. Neque tamen magna fortuna opus erat, ut, qui semel cesserat, & nunc quoque milite impar erat, prorsus victi, & profugi necessitatem amplecteretur. Magna salutis portio fuit, in manus hostis non venire. Sanè admirabile humanæ conditionis exemplū in hoc viro existere fata voluerunt; quem sæpius è sublimi præcipitem deturbarent, ut eveherent; tanquam experirentur, an dignum tanto fastigio animum servaret. Tulit verò omnem casum fortiter, quasi fiducia quadam resurgendi. Sic & hominem se scivit, quoties itaret, & Regem tamen meminerat, quoties dejectus erat. Contrà Ludovicus, tanquam cum bello periculum deinceps profligasset, nec timeret hostem, Italia expulsum;

magna

magna securitate deponit arma exercitumque dimittit. Ergo quietum, & nihil timentem Berengarius ausus invadere, clanculum in Italiam venit, & collecto hinc inde partim donis, partim promissis, auxilio, Veronam repente advolat. Facile fuit, urbis custodes corrumpere, olim suos: noctu admittitur, & civium jam stipatus manu, in Regiam irrumpit. Ludovicus tumultu excitatus, & præsentis periculo territus, in proximum confugit fanum: inde protractus, victoris & iram, & simul clementiam sensit: quippe ut viveret, luminibus privatur: quasi non tam regni occupati, quam violati jurisjurandi punitus. Sic qua fide alienum rapuerat sceptrum, ea fortuna posuit. Cæcum verò, tanquam extinctum timere Berengarius desiit; ac videbantur cum oculis Imperatoris animi simul factionis cecidisse.

Sed an quiescere Italia potuit?
Cum sine consorte ac sine æmulo re-

rum potiretur Berengarius, novum
dirumque invenit holtem, qui non
tam ad regnum, quam ad rapinam,
cædem, stragem hominum, urbiùm-
que properabat. *Hungari* erant,
nuperi è Scythia, recentes è Panno-
nia (pulsis inde Hunnis) Barbari. At-
que hæc quædam velut pestis Italiæ
incubuit, quædam velut illuvies per
Alpes, quæ crudelitati antea patue-
rant infusa, mox Insubres inundavit.
Terrorem subitus ille impetus auxe-
rat, & ferocia omni barbarie gravior.
Hunnorum domitores, sed feritate,
non virtute, qui non percellerent.
Quare tanquam graviores immine-
rent plagæ, quàm seculis omnibus ac-
ceptæ erant; ad commune malum
arcendum, sub signa concurrunt Italia,
ducemque Berengarium sequitur.
Alii affectu, alii periculo excitati, in
obsequium veniebant, atque jam do-
mestica odia violentia externa sopi-
verat. Barbari multitudine hostium
territi, fugam moluntur, & quæ im-
peditur

pediti, universa eam praeda redime-
 re, mox adjecto quoque pretio ten-
 tant, parati & obsides dare & arma
 tradere, quò fides saltem inermibus
 haberetur. Frustra omnia. Vindictæ
 cupiditas, cum venalis victoria non
 esset, conditiones pacis respuit. Et
 quid aliud actum, quàm ut lanienæ,
 aut servituti destinati, robur sume-
 rent, & fusori sanguinem, in rabiem
 ignaviam commutarent? Sanè acuit
 necessitas vires, & jam pugnare, quàm
 se dedere omnes malunt, ne inulti aut
 cadant, aut miseri sint. Bone Deus,
 quàm ancipites bellorum exitus!
 Prodeunt ultro in proelium, jam plus
 quàm barbari, tantumque despera-
 tio potuit, ut hostilem exercitum,
 ultimum Italiæ nervum, foedissima
 clade protriverint. Hac victoria ef-
 feratis liborum deinde furorem effun-
 dum in agros, & quem ferro spar-
 serat sanguinem, flamma consumunt.
 Sordere deinde & spolia ysa nisi
 templa ac monasteria diriperentur:

quasi homines cruciare satis non esset, nisi injuria quoque inferretur Deo. Præda tandem saturi, & cruore satiati, mitescere potuerunt: quippe jam redimi à Berengario Italiam passi, post rapinam pretium aestimant. Passim ideo, ut amplius jam acciperent, quàm obtulerant; utque cedere victores, non fugere victi viderentur. In eo jam non barbari, quòd cùm emere recessum suum non potuissent, tamen vendiderint. Sed hanc humanitatem perfidia destruxerunt: reversi sunt.

Interea Berengarius res tranquillas nactus, recentia regni vulnera curare cœpit: sed vix eo verant, & ecce novâ injuriâ de repente disrupsi sunt. Saraceni, qui Fraxinetum nunc per occupant, agmine facto, irruunt, per agros urbisque stragem ducunt. Tempestas hæc quadam fuit, sed subita, & velut vento impulsæ. Sed calamitatem postquam effudit, evanuit. Damnum fecerat Berengarius

rengarius, & ornamenta cogitavit: Ticinensi Episcopo jus umbellæ, equi albi, crucisque præferendæ concessum est, nova, & cum honore Regiæ urbis insignia, quibus prædria in concilio Pontificio prærogativa accessit. Ipse Rex, quòd ad Saracenos Gariliano expellendos, auxilia Romanis miserat, Imperator creatus.

In hoc fastigio, lubricum iterum fortunæ statum sensit, odiis suorum mera virtute obnoxius. Principem quamvis optimum, tamen quia nimis diuturnum, optimates aliqui non ferebant. Conjuratiōi quoque Lambertus Mediolanensium Antistes accessit virisque addidit. Sed quid? Deprehensis semel iterumque rebellibus Rex pepercit: & quàm perversis! clementia gravis fuit. Ausi post veniam nefas, acrius perniciem benefactori intentarunt: obstinatiores etiam, quia misericordiam consumpserant. Conjuratio in bellum erupit. Rodulfus Burgundiæ

Rex in Italiam vocatur: venit, percellit, Ticinum occupat. Berengarius prælio victus Veronam evadit, & Deus! hostem fugiens, ut amicorum scelere periret. Insidia à Flamberto quodam structæ, sed suspitioni & rumorì obnoxia, Imperatorem periculi velut admonebant. Istamen qua clementia usus est? Vocatum inrepositumque flagitii auctorem placare, quam punire maluit; & pepercit infidiatore, ut parricidam faceret. Quid etiam? quasi satis non esset, vitam noxio dare, amoris pignus, aureum ingentis pretii pocillum adiecit; atque ex eodem libans, salutem suam & commendavit novo jam amico, & credidit. Nimirum hoc beneficium fuit. Etenim Flambertus simulatione fidei, quam mitto cædis consilio improbior, nescire voluit, quantum à Rege accepisset. Postero die (nec enim diutius solo animo crentus esse poterat) juvenum stipatus globa, tam mitem invadit dominum

minum, & romphæa feriens, nullas jam insidias metuentem, sternit. Pro dedecus, quanta perfidia! nisi amplius etiam: quod in ipso templo; non satis parricida, nisi & sacrilegus esset. Neque potuit tamen sine ultione tantum parrari facinus. Vindictam Milo, urbis Comes egit; totamque illam conjuratorum manum crudeli supplicio sustulit; cum satis non esset tam nefarios mori.

Custode remoto, irruptioni Hungarorum denuo Italia patuit: qui Salarido duce, Mantuam, Brixiam, & Bergomum fœdo incursum diripuerunt. A Rodulfo quæ auxilia? quasi satis, regni insignia cepisse; in Galliam suam redierat. Barbarorum furor primo successu audax, belli flammam protulit. Ticinum obsidione clausum, & calamitate pressum est. Cum æque ventus, ipse Barbarus, ac hostis faviret, ac prorsus conspiraret, ignis in tecta missus, qui valido actus flatu, etiam invitam materiam corri-

puit, perque urbem incendium late
 fudit. Itaque dum opem domibus
 opidani ferunt, portæ à Barbaris ef-
 fractæ sunt; civitas, capta, ferro, & no-
 va flamma deformata. Tanquam ava-
 ritiam simul ac crudelitatem una in
 urbe explessent, Italia excefferunt:
 & venisse diceres, ut quæ Regia nu-
 per fuerat Longobardorum, conci-
 deret. Sic Barbarorum opus Babari
 demoliti sunt, ut plura Insubres vul-
 nera acciperent.

ERYCI

ERICI PUTEANI
HISTORIAE
INSVBRICAE
LIBER VI.

PARUM etiam à viris Regibúsque calamitatum, nisi eisdem animos femina fumeret, ac masculo impetu ad regnum grassaretur. Ermengarda fuit, Adelberti Tusciae Marchionis filia, etiam formae illecebris potens, quibus Principum favor obnoxius erat. Postquam opes, bello pares, conegit, spreto sexu, è Gynecio in castra transit, non imperio tantum, sed manu, si opus, pugnatura. Profecto & Marti hæc Venus placuit, quàm felix, quàm formosa.

G s Ticinum

Ticinum, à nupera adhuc plaga debi-
 le, armato milite invadit, & occupat.
 Regiam jam diceres, quæ Regiam
 expugnaret. Sed & in femina erat,
 quod Rodulfus timeret. Appropere
 igitur, exercitum ducit, urbem clau-
 dit. Atque tum blanditiis quoq; Er-
 mengarda pugnât. Cùm lenta tra-
 heretur obsidio, misso trans amnem
 nuncio, Regem infidiarum admonuit,
 quas sive finxit, pro ingenio callida,
 sive verè indicavit, ut affectum bene-
 ficio mercaretur; Ille fidem litteris
 habuit, & nocte concubia, clam e ca-
 stris excedens, lintre transmisit flumi-
 nem. & in urbem, velut jam frama re-
 ceptus est. Vîm & crudelitatem quis
 timeret? solus venerat. Postridie, cum
 apud hostes esse Regem, divulgatum,
 exercitus omnis sine duce profugit.
 Rodulfus autem dignam amore suo
 formam intuitus, in Ermengarda fi-
 num bellum deposuit. Nec infra
 pulchritudinem fides mulieris fuit:
 Regem sciebat, quem exceperat: &

fictamen, quia amari meritis, & vixisse videbatur.

Uti igitur Italiam femina conturbaret, satis non erat barbara. Vironum hoc seculis, & mox iterum emer-
sit. Etenim Proceres, a quibus Rodol-
phus fugerat, hostes facti, Hugo-
nem Comitem Achaicensem de Pro-
vincia ad regnum vacante, juvenem
excelsi animi, & stirpis Carolinæ.
Non longo itinere, nec dissimili bel-
lo ad hoc fastigium enitendum erat.
Italix totius humeri manusque mol-
vum ferebant Regem. Rodolphus mi-
nanti, atque impendenti tempestati
impar, jam quoque ab Emengarda
fugere coactus, quam discrimine obori.
Quia & domi Rex erat, in Burgun-
diam suam revolvitur. Quo tempore
eius potentia labibria per Acheris
provincia factionibus divisa, & par-
tium hostili rabe agitata, nec sub
Rege, nec sine Rege poterat regere.
Postquam huius Optimatum vuls
reire discordia populum cepit,
majestas

528. V E R Y C I P U T E A N I

Majestas sceptri fracta est, & auctoritas evuluit. Potentia igitur omnis penes Principes Praefectosque erat: his urbes obnoxiae, velut furore agebantur. Sed Hugo consensu omnium adsciens, satis non putavit administrare regnum, nisi stabiliret: & tanquam domesticis praesidiis haudquam tutus, externa adjecit. Germania jam & Graecia opus erat, ut Insulares quiescerent: & ab utraque plaga favor & amicitia profuit. Virtutem quoque Regis illustrem, imò formidabilem detecta, & penitus extincta. Ticinensium quorundam conjuratio reddidit, Iudex erat, qui sceleris auctor, ad tanto iniquior, quia punire debuisse, quod ausus est. Indignum contemptumque regii nominis postquam delevit auctoritas, timere adhuc magis, quam coli Hugo meruit. Nuptiis deinde Italicis ad potentiam surgens, Macedonia nobilissime eo tempore, atque potentissime faminae conjugium non spre-

vit;

ult; quæ tali marito urbis quoque
 Romæ principatum spondit. Ergo
 pellectus venit, & tanquam in dotem
 cives moenia cederent, novum blan-
 do affectu admiscere Principem, sed
 ut turpius paulo post exturbarent.
 Non poterant levitate sua constan-
 tes esse, qui in mulieris gratiam ob-
 liti erant, se Romanos dici. Ac sanè
 puduit gentem, adhuc Martiam, sine
 bello & sanguine in alienam trans-
 iisse potestatem, cum tenuisse quo-
 que feminam viderentur. Armis igitur
 vindicata urbs, injiciente facem
 stimulumque (quis crederet?) Alberico
 Marocia filio, & dedecus furore
 expiatum est. Alberico: qui sive con-
 tumelia inter ministrandum ab Hu-
 gone affectus, sive contumeliam ra-
 tus, à patre ad vitricum translatus
 urbis imperium, cujus heres esset, &
 incestas censuit matris nuptias, &
 Romanis auctor seditionis fuit. Tan-
 quam rediisse ad libertatem civitas,
 prisco exemplo Consules electi: &
 hoc

hoc statim nomine Albericus, velut
 alter Brutus Rempublicam cepit ad-
 ministrare. Sed ubi fata jam Roma-
 na! Pontifex supererat, & à Deo con-
 stitutus; cui fasces Consulares, pie-
 tate cogente & religione, non ite-
 rum submitit liber populus: quid nisi
 servitutem profanae potentiae fugi-
 ens? Orbis caput urbs una sanctius
 venerari voluit. Sed Hugo venit Tar-
 quinius fugit, ad nescio an ideo mi-
 ferior, quod nullis populum injuriis
 irritarat.

Et conjuge & dote spoliatus, et-
 jam cum suis luctari cepit, quos re-
 rum novarum studium in factiones
 impulerat. Atque tum sane virtus
 Regis & solertia egregie emittit. Vo-
 catum in se Rodulfum, ne armis expe-
 riretur, vineis maneribus, & plane
 sacramento obstrictum Italia exclu-
 dit. Et quid opus bellum redime-
 re, si tamen pugnandum erat? Post
 Rodulfum Arnoldus, Bojorum
 Dux spe regni tollit animum, & dien-

tes Italiae Proceres armatus sequitur. venienti Verona patuit; sed nulla adhuc victoria fuit. In proelium & vigor, & necessitas, & fortuna Hugonem duxit, nunc fortem; qui calido nuper consilio bellum declinarat, timentissimilis. Quia & vi nunc vicit, dubitare possis, armis, an muneribus felicior fuerit. Sanè ingenti strage victum fugatumque hostem, in Bojoariam rejecit, rebellesque compescuit. Iniecturus deinceps seditionibus frenum, filium Lotharium regni assumpsit socium, gemino velut sceptro terrens. Additur uxor (opportunitum & rebus fulcrum, & majestatis ornamentum) Adeleidis, praestantissimae virgo formae & animi, Rodulphi Regis filia: quae in mariti complexu patris sceptrum, & quodammodo fortunam invenit.

Sed Hugo domi securus vindictam in Romanos parat. Neque tam dominandi cupiditate, quam accepta contumelia stimulat: eiectus fuerat.

fuerat. Ducit militem, urbem obsi-
dione urget, non armis, non dolis
parcit. Quid tamen? tanquam for-
tes callidósque nova libertas faceret,
impetum excipiunt cives, fraudem
eludunt. Rex cum frustra hæreret,
converso ad opida vicina bello, cir-
cumtulit iram, & in membris capite
quasi punito, ad Insubres, domestica
pace externam deleturus injuriam,
rediit.

Cessabant hac tempestate Barba-
ri: & in ipsa Italia Barbaries viguit.
E Gracia hostis Beneventum preme-
bat: subsidio ab Hugone missus cum
valida manu Theobaldus Spoletanus.
An immanitas victoriam dederit, ne-
scio; pro virtute fuit. Prospera quo-
tidie prælia crudele ludibrium cele-
bravit. Etenim quotquot caperet
hostium, Theobaldus, exsecris (prò
pudor!) testibus, & evulso ex ipsis
corporibus velut lytro, ad Ducem
Græcorum remittebat, testatus à non
viris se non timere. Accedebant vo-
ces,

ces, ipso propemodum facinore tur-
piores: Quia Imperator tuus vir fan-
ctus, deliciis vivit, spadones reddo,
qui milites venerant: hæc si meta-
morphosis placeat, vi & ferro enitar,
ut totus mox exercitus sine armis, si-
ne vasis revertatur. Irasci hostis po-
tuit; sed mulier virago quædam con-
quæta est. Hæc, capto marito, quem
virum quàm vivum malebat, raptim
advolat, ac miserabili ploratu castra
implet: Injustum & sævum Theobal-
dum esse, qui quod mulierum esset,
captivis eriperet: sibi perire, quo vir
esse maritus defineret; voluptate tori,
ac simul foecunditate spoliari. Quàm
grande damnum! Si pugnasse scelus
esset, à vultu manibûsque capti per-
nam exigeret, hæc viri esse; at velatas
verecundia partes iugo se & conju-
gio emisse. Fortius profectò pro ma-
rito mulier locuta est, quàm ille pro
Imperatore proelatus. Risum exci-
vit omnibus, dignâque habita quæ
illâ vota reciperet.

Malis

Malis externis crudeliter pulsus,
 domestica succrevit. Timere Beren-
 garium, Regis Berengarii è filia ne-
 potem Hugo cœperat: an immerito?
 strenuum ea tempestate, & pollen-
 tem divitiis virum, & qui avi in don-
 lem hauserat. Ergo ne noceret, im-
 pedi benevolentia debuit; & cum
 hæc frustra esset, infidiis peti. Sed
 ille vasto quodam animo post bene-
 ficia infectus turbidusque, ac deinde
 post injuriam hostis, nec tutus, in
 Germaniam fuga elabitur, & patro-
 cinio Othonis Regis protectus, ge-
 nitrosè calamitatem exilii tolerat.
 Reditum; & hoc parum: scep-
 tum cogitavit, cum interim Hugo, qui
 velut impatientis, in Saracenos di-
 rexit arma, qui è Fraxineto totum il-
 lud Italiae limen infestabant. Hos
 bello non longo domitos, in fœdis,
 & mox in obsequium traxit: ne op-
 tiori præsidio videbantur claudi Al-
 pes posse, & vis externa atque irrup-
 tio arceri. Sed frustra Italiae claustra
 à toto

à toto Septentrione manus armata
 separat: cœlum jam tranquillum ver-
 naculæ involvent nubes, novamque
 rebus faciem inducent. Berengarius,
 protractis ad defectionem Procerum
 Antistitumque animis, magna fortu-
 næ fiducia è Germania pænè solus
 rediit. Putares non belli, sed religio-
 nis causa proficisci: habitum muta-
 verat, & tanquam Romana Apосто-
 lorum limina visum iret, custodes Al-
 pium fefellit. Venienti obsequia oc-
 currunt, traditumque castellum For-
 micarium: atque hinc classicum in-
 sonuit. Nasci miles, non conscribi
 videbatur; citiusque conflatur exer-
 citus quam adesse hostem Hugo re-
 scisceret. Adhuc pugnatum non erat,
 & sceptrum Berengarius capit. Quid
 ni? potitus ipsa metropoli, favente
 Antistite Alberico. At Hugo satis
 jam felicem se putavit, si filius saltem
 regnaret. Igitur quod armis despe-
 rabat, precibus tentavit. Lotharium
 ire supplicem (pro dedecus!) Medio-
 lanum

lanum iussit. Mira animorum commutatio. Petentis prostratique vilitas & squalor, & lacrymæ dignæ regno visæ. Quid amplius? filii fortuna patri profuit, quippe Procerum jussu Hugo Lothariûsque regium servarunt nomen: jus atque potestas penes Berengarium fuit. Quis crederet? Suffecit tribus simul Regibus Italia, cui unus gravis erat. Sed Hugo tamen inanis pertæsus tituli, inducere in animum potuit, ut regno careret, & sine amulo potens esset. Namque convasato thesauro omni regio, in Provinciam abiit. Felix Lotharius, si tunc quoque sequi patrem voluisset. Suavis ambitio non fuit exemplo locum esse: regnûmq; precibus emptum pluris fuit, quam ut ultro poneretur.

Districte jam duorum imperio Insabres sub jugo sine tutela erant. In Provinciæ latus *Henricus* Bavarix Dux, Othonis Germaniæ Regis frater, incurrit. Et hæc Irruptio fuit:
facto

facto velut vulnere, sanguinem hausit, & recessit.

Damnosior mox crudeliórque Rex *Tapis*, qui recentia crudelitatis vestigia secutus, Hungaros suos impulit. Ut fugere posset, solum equitatum instruxerat: & hæsit tamen, moramque traxit, quia feliciter grassari coepit, tanquam præda gravatus & impeditus. Cur timeret? opes, non hostem invenerat; & cum major quoque calamitate consternatio esset, nemo restitit. Non potuit hæc pestis nisi pretio averti. Decem nummorum modii hostibus numerati sunt; & ut scires majori summa Italiam sufficere, bis decem, & amplius Berengarius collegerat; an extorserat? Quicquid superfuit, rapuisse tamen Barbari videbantur: miseris perijt. Ne melior hoste Rex esset, divisit aurum; & ne ditior jam Hugo videretur, contipavit, quantum ille abibulerat. Sic nemo dubitavit, quin male recturus esset, qui ut redimeret provinciam,

vinciam, tam iniquus fuit. Barbari
 pulsi sunt, ut tyrannus hæreret. Sanè
 sudore subditorum, & pauperie vires
 quæsiuit. Quid Lotharius? tam acri
 dolore cruciavit animum, ut phre-
 nesi correptus, & mentem & hox vi-
 tam reliquerit: dignus jam regno, si
 populi potius fortunam, quàm suam
 sic luxit. Emulo liberatus Berenga-
 rius, filium Adelbertum induxit, sep-
 tróque socio insignivit: non se Re-
 gem adhuc tamen arbitratus, quam-
 diu Ticino, veteri regni fede careret.
 Hanc urbem Adeleidi conjugii, dotis
 nomine, Lotharius assignarat. Com-
 poni res matrimoniales non posse vi-
 debatur, si Regis nuptiarum, pado
 nunc Regi jungeretur. Sed mulier,
 crudo adhuc dolore, à nuptiarum fa-
 cibus abhorrens, conditionem obla-
 tam sprevit. Reliquum erat, ut res
 amoris arma conficerent, & quia im-
 petrari matrimonium requierat, ra-
 peretur. Nec mora, urbs obfessa est,
 & cum urbe Regina captâ, sic tamen

animum

animum servavit. E custodia, ope sacerdotis sui, elapsa, in arcem Canus-
 si ab avunculo Athone recipitur, de-
 fenditurque. Sed forma Reginae &
 fortuna patrociniū quoq; Regis dig-
 na fuit. E Germania Otho cum co-
 piis advolat, ille Hungarorum victor,
 & florescente jam fama bellator.
 Diffugiente Berengario, sponsam sibi
 jungit, quam vindicarat, ab his porro
 nuptiis ad bellum progressus. Reddi
 ante omnia Reginae Regia debuit:
 expugnata est, deleri fortunæ con-
 tumelia: cum victore marito trium-
 phantis habitu unā invecta est. Per-
 ierat Berengarius, si adhuc pugnare
 Otho voluisset, presenti victoria con-
 tentus in Germaniam rediit: & tan-
 quam hoc satis regni pignus Adelei-
 dem ducebat. Hostis tamen dissisus
 viribus, cum ne absente quidem O-
 thone felix esset, in Germaniam etiam
 filio Adelberto secutus est, & victoris
 se arbitrio commisit. Res mira, &
 cum elementia laude commemoran-
 da:

da: cū viram peteret, partem regni
 obtinuit. Res iterum mira, & incon-
 stantiæ macula turpis: in amicitiam
 receptus est, ut ingratus fieret; & vi-
 res accepit, ut rebellaret. Namque
 domesticis seditionibus Othone di-
 stricto, quas & filius Litulfus, & gener
 Conradus, Lotharingæ Dux, excita-
 bant, arma iterum sumit; ac primò
 quicquid regno abscissum erat, rapit.
 Hinc dulci fortuna ebrius, finisque
 veteres indignatus, reliquam magno
 tumultu turbare Italiam cœpit, sævi-
 re, non fortunis, non dignitati illius
 parcere, bello in ipsum Pontificem
 furere, & quicquid hoc iterum tem-
 pore Hungari nova in Insubres irrup-
 tione ausi. Quid opus erat Barbaris?
 omnium immanitatem Rex jam ty-
 rannus expresserat; dignus meherclè,
 qui pro Barbaro quoque pelleretur.
 Factum est. Otho, totius Italiæ votis
 suspiriisque vocatus, arma, quibus
 Hungaros Sclavosque prostraverat,
 & pollicetur, & infert: prorsus tan-
 quam

quam alter Carolus temporum calamitatem depulsurus. Ut affectum ostenderet, Adeleidem adduxit. Atque hæc, in tanto armorum strepitu, omnia mitigans, velut pia mater, Insubres potissimum complexa est. Sed tyrannus, ut antea milite ferox, & insultans: ita nunc fuga vilis, firmissimam quamque regni arcem, oppidis urbibusque desertis, insedit; non alio fine trahens bellum, quam ut noceret diutius. Nam de sceptro actum erat, quod post variam deinde luctam, retinentium velut manibus evulsum. Ergo ut calamitati scelus accederet, nec in auxilium advocare Saracenos Fraxineto puduit: quin ad hos ipsos Adelbertus transiit, tandem è Rege prædo. Berengarius à tanto facinore impeditus, quia in potestatem hostium venit; & sic quidem melior filio, quia infelicior. Ut superstes fortunæ viveret, exilio Germanico punitus est. Rediit Igitur, quò antea ab Hugone fugerat. Si

præfagio locum facimus, ærumnam
 miſeriãque illo itinere adumbrarat.
 Sed lateant, turbent, pereant tandem,
 ſic agente fato, pater & filius. Vi-
 ctoria interim Otho fruatur. Popu-
 lorum, Principum, Antiftitũque
 occurſu exceptus in regnum: neque
 hoc ſatis: in imperium manu duci-
 tur, atque conſecratur. Ferro coro-
 natum Inſubres, Auguſtali diademate
 Romani ſalutant. Sic propitio nu-
 mine, ſumma humani faſtigii digni-
 tas, errore hætenus velut circumacta,
 ad Germanos, & quid niſi rerum jam
 dominos? ivit, & conſedit. Juſtitiã
 gentis, clementiã, religione, omni-
 bũſque virtutibus fundata & firmata,
 promittere ſibi æternitatem potuit.

Exſurgite inclyta candore, invi-
 cta robore pectora; ſtate Occiden-
 tis valida fulcra: ſuſtinebitis Europæ
 gloriam, & quantum ferre gens nulla
 potuit, veſtris in humeris conqueſ-
 cet. Veſtrũ eſt, quicquid Cæſar,
 quicquid Auguſtus fuit; veſtræ vi-
 ctice

trices aquilæ, & quicquid gessere
 felicius Romani, quam rexere. Mi-
 tescent Barbari, cessabunt Irruptio-
 nes: felicem Italiam Germania fa-
 ciet: felicem Germaniam tot Cæsa-
 res, tot Augusti, regendo, & pacando
 orbi divinitus destinati. Erunt Saxo-
 nes, Bavari, Suevi, Nassavii, Palatini,
 demum Aultrii: quorum arma pub-
 licam quærent pacem, consilia salutē,
 potentia libertatem. Faciet Deus,
 & infracta stabit majestas im-
 perii, temporūque feli-
 citas, quasi reddito
 aureo sæculo, ef-
 florescet.

FINIS.

H 2

BENI-

BENIGNE LECTOR.

Sic quidem Italiam Barbari,
 & præcipuè Insubrum diti-
 onem divexarunt: alij in-
 cursu, ut dilaberentur; alii bello, ut
 insiderent. Cimbros Teutonos, ac
 Tigurinos cur omisi? Quia prius-
 quam aut penetrarent, aut certè no-
 cerent, oppressi sunt; quia ad Histo-
 riam magis Romanam, quàm Insu-
 bricam faciunt; denique, quia à Flo-
 ro descripti. Et an quis brevius po-
 tuisset? an quis elegantius? vires con-
 ferat, ingenium stilumque experia-
 tur. Sed si omnino Cimbros socios-
 que belli illius, Lector, exigis; Florus
 nunc verbis quàm meis malo loqui.

IRRUPTIO
CIMBRORVM
IN ITALIAM,
DESCRIPTA A FLORO
LIB. III.

CIMBRI, Teutoni, atque Tigurini, ab extremis Gallia profugi, cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quaerebant: exclusique Gallia & Hispania, cum in Italiam remigrarent, miserunt legatos in castra Silani, inde ad senatum, petentes, ut Martius populus aliquid sibi terrae daret, quasi stipendium: ceterum, ut vellet, manibus atque armis suis uteretur.

Sed quas daret terras populus Romanus, agrariis legibus inter se dimicaturus? Repulsi igitur, quod nequiverant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primum impetum barbarorum Silanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuticastris. Actam erat, nisi Marius illi saculo contigisset. Ille quoque non ausus congregi statim, militem tenuit in castris, donec invicta illa rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habent, confenesceret. Recessere igitur increpantes, & (tanta erat capiendæ urbis fiducia) consulentes, si quid ad uxores suas mandarent. Nec segnius quàm minati fuerant, tripartito agmine per Alpes, id est, claustra Italiæ, ferebantur. Marius, mira statim velocitate occupatis compendiis, prævenit hostem, priorésque Teutonos sub ipsis Alpium radicibus affecutus, in loco, quem Aquas Sextias vocant, quo, fides numinum prælie

proelio oppressit. Vallem fluviúmque hostes tenebant, nostris aquarum nulla copia, consultóne id egerit Imperator, an errorem in consilium verteret, dubium: certè necessitate acta virtus, causa victoriæ fuit. Nam flagitante aquam exercitu, Viri, inquit, estis: en illic habetis. Itaque tanto ardore pugnatum est, eaque cædes hostium fuit, ut victor Romanus de cruento flumine non plus aquæ biberit, quàm sanguinis barbarorum: certè rex ipse Teutobocchus, quaternos senosque equos transilire solitus, vix unum cum fugeret, ascendit, proximóque in saltu comprehensus, insigne spectaculum fuit, quippe vir proceritatis eximia super tropæa ipsa eminebat.

Sublatis funditus Teutonis, in Cimbro convertitur. Hi jam (quis crederet?) per hyemem, quæ altius Alpes levat, Tridentinis jugis in Italiam provoluti, ruina descenderant. Athesim flumen non ponte, nec na-

vibus, sed quadam stoliditate barbara, primum corporibus aggressi; postquam retinere annem manibus & clypeis frustra tentaverant, ingesta obrutum silva transilvere: & si statim infesto agmine urbem petissent, grande discrimen esset: sed in Venetia, quo ferè tractu Italia mollissima est, ipsa soli cælique clementia robur elanguit. Ad hoc panis usu, carnis coctæ, & dulcedine vini mitigatos Marius in tempore aggressus est. Jam diem pugnae à Mario Imperatore petierunt, & sic proximum dedit. In patentissimo, quem Caudium vocant, campo concurrere, millia inde CXL. ceciderunt, hinc tertio minus, per totum diem conciditur barbarus. Isti quoque Imperator addiderat virtuti dolum, secutus Annibalem, artémque Cannarum. Primum nebulosum nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret: tum ventosum quoque, ut pulvis in oculos & ora ferretur: tum acie conversa in Orientem,

rientem , ut, quod ex captivis mox cognitum est , ex splendore galearum, ac percussu , quasi ardere caelum videretur. Nec minor cum uxoribus eorum pugna, quam cum ipsis fuit , cum objectis undique plaustris atque carpentis , altæ desuper quasi è turribus lanceis contisque pugnant. Perinde speciosa mors earum fuit , quam pugna. Nam cum missa ad Marium legatione, libertatem ac sacerdotium non impetrassent, (nec fas erat) suffocatis , elisisque passim infantibus suis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo è crinibus suis facto, ab arboribus jugisque plaustrorum pependunt. Belesus rex in acie dimicans , impigre, nec inultus occubuit.

Tertia Tigurinorum manus , quæ quasi in subsidio Noricos infederat Alpium tumulos in diversa lapsi fuga ignobili & latrocinii evanuit. Hunc tam latum , tamque felicem libertatis Italiæ , assertique imperii

nuntium, non per homines, ut solebat, populus accepit, sed per eos (si credere fas est) deos. Quippe eodem die, quo gesta res est, visi pro æde Castoris & Pollucis juvenes laureati prætori literas dare, frequensque in spectaculo rumor victoriæ Cimbricæ feliciter dixit. Quo quid admirabilius, quidque insignius fieri potest? Quippe velut elata montibus suis Roma, spectaculo belli interesset, quod in gladiatorio munere fieri solet, uno eodémque momento, cum in acie Cimbri occumberent; populus in urbe plaudebat.

ADHUC

ADHVC TE VOLO LECTOR.

ANDREÆ ALCIATI nomen apud omnes meritò magnum est: libri & scripta vicisse seculum videntur. Quia Mediolanensis, non potuit Patriam: quia doctus, nec Historiam negligere. Et tamen ut Jurisconsultum ageret, De Formula Romani Imperii libellum composuit, quo res urbis suae ab Arcadio & Honorio brevissimè completeretur. Operae pretium igitur putavi, si meo huic opusculo breviorē etiam Epitomen adjicerem, Historiaeq; summam ex Alciato darem. Partim enim confirmari videbam ea, quae scripseram; partim velut signari, quae paulo uberiùs tradideram. Boni consule, quisquis es; & simul cogita, Jurisconsultum maximum, non inconcinnum Historicum fuisse.

ADDI-

ADDITIUNCULA
EX
AND. ALCIATI
DE FORMVLA
R. IMPERII.
LIBELLO.

Um ab Augusto constitutam Imperii formam tradiderimus, opere pretium facturos nos arbitramur, si ea quoque recenscamus, quæ ad recentiorum Cæsarium jus & electionem pertinent. Nam & in hoc tractatu, tam varia ab ipsis historicis, nedum à nostratibus jurisperitis enarrantur, ut inde appareat, neglecta rerum gestarum fide

fide unumquemque scripsisse, quod sibi comminisci libuerit. Nam qui hujus argumenti hactenus aliquid ediderunt barbarè, auctores omnes à sapientiæ studiis alieni, & ambitione præcipites, & bonarum literarum ignari, meras nugas chartas illinire non dubitaverunt: ut his qui rerum gestarum notitiam ex fide tradi sibi cupiunt, nullam opè præstent: doctis verò & prudentibus, planè ridiculo sint. Nos quid ex idoneis auctoribus & probabilibus conjecturis preceperimus, in medium sumus adducturi.

Cùm sub 18 Arcadio & Honorio non mediocrem in calamitatē, propter Gothorum arma, res Romanæ incidissent, moxque sub 20 Valentiniano juniore, Hunnico furori, Attilæque regi ferè succubuiſſent; non omnino tamen concidēre, donec 24 Augustulus Imperator in Italia ultimus, ab Odoacro (quem, cùm Imperatoris armiger eſſet, exules aliæq; mercenariæ militum manus sibi regem

gem constituerunt) profligatus est. Sicque omnis Italia in ejus tyrannijus & potestatem concessit. Hujus audaciam ut ultum iret ²⁵ Zeno, qui tum Constantinopoli imperabat, Theodericum Gothorum & in superiori Thracia Regem patricium creavit: consularibúsque ornamentis & multis præterea muneribus donatum, ita persuasum ab se dimisit, ut quamprimum cum conjugibus & liberis in Italiam sedes se translaturum reciperet: quod & brevi præstitit. Sic Gothorum regnum ceu Imperatoris auctoritate confirmatum, legitimum plerisque, bonoque cum jure visum fuit. Theoderici liberis extinctis, cum primùm ³¹ Vitiges, postremus ³³ Teias successisset, armis Justiniani uterque victus; ille à Bellisario, hic à Narsete, finésque eorum ditionis hic fuit: perseveravitq; in Imperio Græcus, usque ad Longobardorum in Italiam adventum. Hi Suevis oriundi, cum aliquandiu Pannoniam tenuissent,

sent 37 Alboino duce in Italiam, armis virisque, primum bellicis calamitatibus afflictam, dein sævitia pestis ferè exhaultam, cùm nemo esset qui eis resistere auderet, pervenerunt: Græcùmque Cæsarem præfecturæ Ravennatis, maritimæque oræ finibus incluserunt. Nec ille quievit; sed fœdere quandoque cum 42 Francis, quandoque cum 69 Venetis, qui Galliam tenebant, percussio, Italóque milite adjutus, duces Longobardorum sæpenumero vexavit. Verùm enim-
verò majores eorū vires erant, quàm ut ab Exarcho, qui nomine Imperatoris Ravennæ subsidebat, submoveri possent: servabántque id decoris fata 77 Carolo magno, qui ultimum Longobardorum Desiderium, diutius intra Ticinum obsessum, tandem expugnavit, armisque Græcum Imperatorem, Ravennatèque præfectura eiecit: & eorum quæ bello ceperat, maximam partem Hadriano ejus nominis primo Rom. Pontifici largitus est.

est. Qua autem impulsus causa Pontifex, in id belli Carolum traxerit, non unam fuisse arbitror. Vulgò traditur, à Longobardis malè habitum: & contra tantæ majestatis reverentiam armis petitem, Cæsaris opes implorasse: & cum justissimas preces negligi, planèque contemptui haberi deprehendisset, à Francis, quorum arma longè latèque tum in Europa pollebant, auxilium implorasse. Ipse & ea ratione adductum crediderim, quòd Græcam fidem suspectam haberet. Nec enim Exarchi unquam cessabant, quin novas quotidie fallacias excogitarent; ut summum sacerdotem captum Constantinopolim perducerent: cessissetque haud dubiè ea fraus Paulo Patricio, aut Euritio, nisi populi Romani in Antistitem suum pietas & cura, eorum dolis obviam issent. Accedebat his, quòd Cæsares ipsi manifestæ impietatis rei, cum orthodoxis non sentiebant, divorùmque imagines de templis omnibus

nibus abradi jufferant. Igitur Carolus, Maximi hac expeditione apud omnes nationes nomine acquisito, nulli non formidabilis, cum arma per Germaniam omnem, Pannoniasque circumtulisset: & non Italiam solum, sed & Illyrici aliquas regiones Græco eripuisset, & justum aliquem titulum adepto imperio prætereundere posset, & Cæsarem se & Rom. Imperatorem à Pontifice populoque Rom. designari procuravit. Fecit id lubens, qui tunc in augustissima rerum divinarum potestate erat, Leo III. is indignum ratus, Constantini matrem Irenen in Græcia imperare, eoque rerum humanarum summam dignitatem pervenisse, ut mulieris natus gereretur; Carolum Augustum à populo Romano appellatum, infulis, cæterisque supremæ majestatis insignibus exornavit, & inter sacra inunxit. Ab eoque tempore exultatione hominum receptum est, Imperii Romani jus & arbitrium penes Apostolicam

licam sedem esse : quæ ab omnibus concepta opinio, summis quoque rationibus nititur. Nam ut suprà à nobis traditum est, suprema rerum potestas, jusque Imperii omne, ad populum pertinuit, summâque ejus fuit auctoritas: cui etiam dictatorem subjici, exemplo L. Papirii, apud T. Livium lib. viii. constat. Sic Augustus tum demum supremam majestatem consequutus est, cum in eum à Pop. Rom. jus omne translatum est. Sic & Maximinus à populi Romani exercitu Augustus dictus est : idemque in Alexandro, Diocletiano, Joviano, plurimisque observatum fuisse, in confesso est. Nam & Constantinopoli, usque ad Constantinum Palæologum, qui ultimus Christianorum in Oriente regnavit, semper Imperatoris appellandi jus penes exercitum populumque fuit. Sic & Leoni, qui Constantinopoli dominabatur, dudum iratus populus Romanus de novo Imperatore in Italia creando

do consilia agitare cœperat; nisi Gregorii I I. Pontificis precibus tribuisset, ut in officio persisteret. Cæterorum ergo exemplo Carolum populus Augustum acclamavit, Pontifexque inunxit: idque accepto de Judæorum historia more, apud quos constat inungi à Pontifice Reges consuevisse. Carolo 87 Ludovicus filius successit, cui cognomen Pius: hic Lothario filio per manus Augustum nomen tradidit. Lotharius 93 Ludovico I I. qui Mediolani monumentum habet: huic, cum sine liberis masculis decessisset, 99 Carolus Calvus patruus successus est: & licet imperatorium nomen hi à populo Romano acceperint, non tamen Italiæ regnum ipsi administraverunt: sed his filiis tradiderunt, ad quos proxima Imperii spes pertineret. Quapropter Magnus ipse Pipinum filium, & eo defuncto Bernardum, ex Pipino nepotem, regem Italiæ designavit: quo exemplo & Pius Lothario primum,

160 EX AND. ALCIATI.

mum deinde nepoti Ludovico, Italiae sceptrum concessit, id quod & carmine testatum est, quod in ejus monumento legitur :

*Hic cubat aeterni Ludovicus Caesar
honoris,* (cui.

*Aequiparet cujus nulla Thalia de-
Nam ne prima dies regno solioque
vacaret,* (avus.

*Hesperiae genito sceptrum reliquit
Quam sic pacifico, sic forti pectore
rexit,* (senem

*Ut puerum brevis vincere, acta
Instituit Pipinus, ut Italiae regia
Mediolanum esset, quod ea urbs Gal-
liae transpadanae princeps, & ut Graeci dicunt, metropolis semper fuit :
quodque velut specula & arx totius
Italiae, Galliae & Germaniae haberetur, mirum in modum sibi horum reg-
norum propinquitate accommoda.
Ad haec proceres gentis, Regum im-
perio assueti, ferre non potuissent, ut
aliunde quam in patria sua, jura pe-
terent. Pipini institutum & ceteri
longo*

longo ordine secuti sunt: nam & Bernardus non solum rex Italiae, ibi salutari, coronaeque insigniri voluit: sed & sepeliri, extat in Ambrosiano templo ejus monumentum, quo tanquam civilitate mirabilis laudatur. Post Calvi mortem, in Italia extinctum est Francorum regnum: quoniam dissidentibus inter se Ludovico Balbo Calvi filio, & ejus patruelibus civili discordia, Francorum arma mutuis odiis considerunt: & licet Imperatoris titulo Balbus Carolusque Crassus ornati, regni tamen Italiae potentes non fuerunt. 100 Tulerant ægrè Itali proceres, quòd iusto inter se Franci reges fœdere cavissent, ut de Imperio extra terram Italiam dimicare fas non esset: triste id miserumque existimantes, belli alieni mala Italiam pati, cum eorum regiones, qui causam discordiis dabant, omnis calamitatis essent immunes. Igitur advenisse tempus arati, quo peregrinum omne nomen exigèrent, 104 Berengarium

rengarium ab Julio foro accitum, an-
 tiqua nobilitate & ducis titulo insigni-
 nem virum, Italiæ Regem Medio-
 lani salutant. Eum Archiepiscopus
 more majorum inunxit: non tamen
 ideo minùs transalpinis armis obno-
 xia ea regio fuit. Nam pleriq; recen-
 tem Berengarii felicitatem æquo a-
 nimo non ferentes, hostes illi undiq;
 accersiverunt: quorum primus Spo-
 leti Princeps Vido, Francorum re-
 gum affinitate subnixus, eorùmq;
 subsidio fidens descivit. Sed is ¹⁰⁶ Ar-
 nulfus Germanorum regis armis haud
 sanè difficulter condidit, quem in
 Italiam Berengarius magno stipen-
 dio evocaverat. Sunt qui pronepo-
 tem hunc Pii fuisse tradant, sed no-
 thum. Cæterùm quisquis fuit, sive
 ex Carolorum stirpe (ut ferè recep-
 tius est) sive aliunde genitus, Impe-
 ratoria insula à Formoso Pont. insigni-
 titus, in Germaniam continuò abiit:
 pedicularique paulo pòst morbo
 consumptus est, & magno timore
 non

non satis ei fidentem Berengarium liberavit. Vix alium reperias, in quem toties fortuna luserit. Quapropter cum plerumque regno eiectus, plerumque restitutus sit, in causa rerum scriptoribus fuit, ut non eundem esse, sed plures Berengarios crediderint. Nam & 107 Lamberti Vidonis filii armis, haud ita paulo post petitus est, quo defuncto, Sequanorum. Hedunorum, Lingonumque rex 109 Ludovus, cus in Italiam accersitus, atrox ad bellum intulit: sed tandem captus, & fide sub jurisjurandi religione data, se amplius non reversurum, absque alia conditione dimissus est: cumque reparato exercitu 110 fœdifragus rex iterum Berengario arma intulisset, 111 Veronæ captus, & luminibus privatus est. Pertinuit & hic Ludovicus ad Carolorum stemma, nam Bosone Comite & Frinengarda Ludovici secundi filia natum fuisse, apud quosdam comperio. Sunt qui hunc Bosonem à Calvo Papiæ ducem factum fuisse

fuisse scribant. Sustinuit & ¹¹² Hungarorum Berengarius aliquandiu impetum: sed tandem proelio ab eis victus, pacem & fœdus pecunia impetravit. Unde rebus compositis, superbia elatus, in ¹¹⁵ Lamberti Mediolanensis Archiepiscopi odium incidit: a quo ¹¹⁶ Rodulfus eorum Germanorum quos Burgundiones vocant, accitque in Gallia Lugdunensi sedes letosuerunt, rex accitus, in Italiam degredundit; Berengariumque senem omnibus opidis amissis, intra Veronam compulit: qua in urbe cum aliquandiu fuisset obsessus, ¹¹⁶ Flamberti cuiusdam militis sui perfidia cæsus est, vacuamque hosti aulam reliquit. Quo tempore reversi ¹¹⁷ Hungari, omnia cædibus & rapinis fœdare, ¹¹⁷ Ticinumque incendio delevere. Quapropter idem Lambertus Rodulfi ignaviam pertæsus, cum imparem hostium armis eum videret, facta procerum conspiratione. ¹²¹ Hugonem provincie Narbonensis Arelatensis-
 que

que Comitem ad regnum capeſſen-
dum accerſit; Burcardum Suevorum
ducem, Rodulfi ſocerum, Novaria
egreſſum, per inſidias interfecit. Sic
non magno negotio Hugone adven-
tante, exactus Italia eſt ¹²¹ Burgun-
dus. At novus rex imperii gratia ni-
hil omittere, quod ad conciliandos
procerum animos pertineret: muni-
ficentia in omnes uti, diligentiffimè
jus reddere, pacem cum hoſtibus,
foedera cum externis percutere: ad-
hæc, ut urbe Roma potiretur, ¹²² Ma-
rociæ ſcortum impudens, in uxo-
rem ducit. ¹²⁴ Arnoldum Bavarorum
Carentanorūque ducem prælio
ſuperat, cum Rodolpho depositis ini-
micitiis ſe conjugit, & pecunia tran-
ſigit. Lamberto defuncto, Hildevi-
num conſanguineum ſuum Medio-
lani Antiftitem designat: & quò per-
petuum regni jus in ſuos transmittet-
ret, pravâſque aliorum ſpes cohibe-
ret, ¹²⁵ Lotharium filium in ſummâ
potestatis conſortium admittit. Ita

fore existimavit, ut rerum novarum consilia non inirentur, si vivens ipse successorem sibi constitueret. Sed cassâ & irrita hæc omnia fuere. Albericus ejus ex Marocia privignus in potestatem Romam redigit: fratrem suum Joannem, ejus nominis decimum, Pontificem salutat. ¹²⁷ Berengarius, Berengarii primi ex Gesila filia, quam Adelberto Eporediensi in matrimonium ille tradiderat, nepos, cum Arderico, qui in demortui Hilduini locum successerat, aliisque Proceribus clam consilia sociat, & citra aliquod prælium Hugonem regno deturbat: sic undique alia super aliam calamitate Hugo affectus, in Galliam redire decreverat: quod veritus Berengarius, ne ingentes quos undique coëgerat thesauros asporteret, cum eo eo venit, & Lothario regni possessionem permitturum se spondet. ¹²⁹ Tradunt qui ejus temporis res gestas memoriæ commendaverunt, in Ambrosii fano pro venerabili

nerabili crucis vexillo prostratum Lotharium, à regni Proceribus erectum. Regemque salutatum fuisse. Erat autem quam plurimis ingratus, molestusque Hugo, quod superbè nimis & avarè Romanis imperasse existimaretur; quod cum Saracenis orthodoxæ fidei hostibus ad Fraxinetum fœdus percussisset; quod duorum fratrum, alterum Lambertum oculorum usu privasset, alterum Bossonem in custodia haberet. ad hæc, uti ventri & libidini deditus, inter scorta dies noctesque agebat, quibus nomina Junonis, Veneris, & Semeles fecerat. Cum itaque contemptui se odioque civibus esse intelligeret, omnem invidiam popularemque iram evitare posse existimavit, quietioresque sibi res futuras, si filio Lothario regium nomen permisisset, pollicebatur. Sed cum Berengarius ipse omnis imperii potens esset, inanemque Lothario titulum faceret: 129 abiit Hugo in Galliam, & haud multo post fato ex-

tinctus est. Nec diutius superstes pa-
 tri fuit Lotharius : sed & ipse, cum
 alterum annum vix regnasset suum
 diem 131 obiit. Sic omnis rerum mo-
 les in Berengarium, ejusque filium
 131 Adelbertum, quem ex Julia Bo-
 sonis filia susceperat, translata est :
 floruisseque eorum res diutius, nisi
 Valperius summus Mediolanensis ec-
 clesiae sacerdos apertas cum eis ini-
 micitias gessisset. Dejecerant eum
 opulento sacerdotio, Manasiiemque
 Arelatensem prima auctoritate, quod
 ipsis adversus Hugonem praesto fuisset,
 sacrae sedi praefecerant. Is igitur
 in Germaniam superatis Alpibus con-
 tendit ; secumque Valdonem Co-
 mensium praesulem, Obbertumque
 Marchionem, Pontificiae legationis
 titulo illustrem, adduxit : 132 Otho-
 nemque auctore Joanne pontifice
 impulit, ut in Italiam adversus Be-
 rengarium descenderet. Tribuit hoc
 Otho libentissimo animo Pontifi-
 cum precibus ; & ingenti compara-

to exercitu, Berengarinum bello superavit: Romamque profectus, à Joanne 135 Augustus & Imperator inauguratus est, fidemque ab ipso Pontifice, Primatibusque Romanis accepit, ullam in reliquum Berengario Adelbertoque opem minimè laturos. Sed omnes ejus iussurandi religionem non multo post illi violaverunt, necessitatēque Othoni fecerunt, 133 iterum à Saxonibus in Italiam revertendi: quam ejus expeditionem summa felicitas est consecuta. citra enim ullum periculum victor & triumphator, in ordinem hostes redegit: sicque ab eo ad nostra tempora Imperii jura in Germanis perseverarunt. Scribit Luitprandus Ticinius historiæ, ut tum tempora ferebant, inelegans quidem, sed multæ fidei auctor: tantam brevi tempore rerum mutationem factam, toties ejectos Reges fuisse, hoc ipsius Italiæ proceribus semper agentibus, qui plures principes accersebant, ut

alterum alterius metu coërcerent. Vetustissimum fatum esse Cornelius Tacitus scribit, Non esse curæ deis securitatem nostram, esse ultionem: quò fit, ut acciti principes, etiamsi primùm boni sanctique videantur, tamen aëris clementia, regionis ubertate, divitiarum copia, mulierum pulchritudine, adulatorum ingeniis corrupti degenerent: meritoque tyrannide oppressi cives, aliena arma despiciant, nec inultum principum in se scelus ullo modo patiantur. Prudenter admonuit L. Pisonem Galba Imperator, non esse Italorum, ut cæterarum gentium quæ regnant, servilia ingenia: sed homines esse, qui nec totam libertatem ferre possunt, nec totam servitutem.

INCOMPARABILI
 FLORITIO ME O,
 BELGARUM FLORI,
 Suadæ Sophiæque Corculo S.

VOLO, mi FLORITI;
 & quia Historiam
 dedi, Chronologiam
 velut facem adjun-
 go. Hæc diem faciet,
 sicubi fortassis nox erat; hæc viam
 distinguet, sicubi incerta aut confu-
 sa rerû vestigia. Ac sanè cùm omnis
 antiquitas obscura sit magis barba-
 ra; cùm omnis labore memoria de-
 ficit barbara. Insubrû autē & anti-
 quitatē, & memoriã Gothi, Longo-
 bardi, aliique barbaram faciunt: an
 dico? quicquid retro fuit, simul in-
 volunt.

vunt. Quia lumen igitur necessarium est, id accendo, quia ducentis manu opus, hanc porrigo. Sed te quoque rogo, ut in re difficili & implexa juves. Ingenij & doctrina tua illustrabis, quæ non satis adhuc clara; iudicio & facundia explicabis quæ minus expedita. Quia sic magis etiam Optimo & Benignissimo placebo Principi cui magni æternique cultus INSUERES esse volui, te faciem meam dicam; & cum dicam, Amorem quoque intelligam. Vale.

CHRONOLOGIA INSVBRICA, LIBRI PRIMI.

ANNI
URB.
ROM.

NSUBRUM Me-
tropolis, si Olanum
Medúmque; aucto-
res habuit, cum ip-
sis propemodum

Romanæ urbis incunabulis crevit:

157 si Bellovesum, annis CLVII. se-
cuta est, Christi que Natalem
10. xcv. precessit. pag. 8

362 Bellum Clusinum. pag. 10

365 Brennus Romam capit. p. ead.

528 Britomarus victus ab Emilio
pag. 11

530 Ariovistus à Flaminio. p. ead.

531 Viridumarus à Marcello. 12

642 Cimbri in Italiam irruunt. 138

707 Cæsar rerum potitus. p. 13

727 Augustus per Insubres transiit,
cùm Britannicam pararet expeditionem: eodem tempore Narbone conventum egit. De qua re Dio lib. LIII. & Epitome Liviana cxxxiv. Irasci autem ob æream Bruti statuam poterat, Mediolani positam. Plutarchus in Bruto. pag. ead.

ANNI CHRISTI.

99 Trajanus ad Imperium venit: imperavit ann. xix. menses sex. sub initia mox palatium Mediolanense struxit. p. 14

134 Didius Julianus natus Mediolani: qui anno lx. ætatis Imperator factus, & eodem occisus. p. ead.

245 Philippus pater & filius imperare cœperunt. p. ead.

299 Maximianus thermes Mediolani struit. pag. ead.

303 Ibidem Imperium deponit. pag.

16

310 Interfectus

- 310 Interfectus Massilia. *pag. 15*
- 339 Constantius & Constans diuise-
runt Imperium. *pag. 17*
- 391 Cædes Thessalonicensium : &
Mediolani Theodosius à limine
templi reiectus. 15
- 395 Imperium etiam Arcadius &
Honorius dividunt. 17
- 411 Gothi duce Alarico in Italiam
irruunt. *pag. ead.*
- 412 Alaricus Stiliconis copias fun-
dit, in Italiam redit, Romam ca-
pit, postquam ea stetisset ann.
D. CLXIV. 18
- 451 Attila in campis Catalaunicis
vincitur : quo prælio CLXVII.
millia hominum cæsa, cum paulo
ante xc. millia Gepidarum &
Francorum mutuo concursu in-
teriissent. 19
- 452 Attila, reparato exercitu, in Ita-
liam irrumpt, Mediolanum ca-
pit. *ead.*
- 453 Urbs è ruderibus instaurata. 21
- 467 Anthemius ad Imperium Occi-
dentis

dentis evehitur. *pag. ead.*

472 Hunc postquam Ricimer necavit, fuere Imperatores deinceps, *ead.* Olybrius. 22

473 Glycerius. *ead.*

474 Julius Nepos. 23

475 Momyllas, sive Augustulus. *ead.*

476 Odoacer, Herulorum Rex, in Italiam irruit. *p. ead.*

489 Et Theodericus, Gothorum. 25

493 Is Odoacrum, regni socium insidiis sustulit. 28

523 Symmachum & Boëtium in exilium mittit. 30

526 Et interficit. In summum quoq; Pontificem crudelis, divina velut vindicta interiit *ead.*

Eodem anno Athanaricus, Nepos Theodorici è filia Amalasuenta, ad regnum venit ann. ætatis viii. xvi. obiit. *ead.*

534 Theodahatus ab Amalasuenta ad regnum assumptus. *ead.*

536 Vigites succedit. 31

539 Idem captus à Belisario, & abductus

ductus Constantinopolim.	32
540 Ildobaldus Rex.	<i>ead.</i>
541 Totilas succedit,	<i>ead.</i>
546 Romam capit.	<i>ead.</i>
552 Occumbit.	33
553 Cadit & successor Tejas	<i>p.ead.</i>

CHRONOLOGIA

LIBRI II.

ANNI	N Arses à Sophia Augusta
CHRIST.	N irritatus, Longobardos
566	in Italiam advocat. <i>pag. 37</i>
569	Longinus, primus Exarchus à
	Justino missus, Ravennæ præfe-
	cturæ sedem ponit. 38
570	Alboinus Rex in Italiam Lon-
	gobardos ducit. <i>p. 37</i>
571	Mediolanum deditione capit,
	Nonis Septembris. 39
574	Clepho secundus Longobardo-
	rum in Italia Rex. 42
	576 Triginta

178 CHRONOLOGIA

576 Triginta Duces regnum administrant. *ead.*

585 Autharis Clephonis filius sceptrum accipit. 43

590 Reversum non pugnando vincit. 45

591 Agilulfus Rex. *ead.*

596 Is in Exarchos insurgit. 45

601 Theodelinda Moguntiacy Regiam, & Templum D. Iohanni sacrum extruit. 47

604 Agilulfus filium Adalvaldum, regni socium assumit. 47

615 Adalvaldus post patris mortem cum matre Theodelinda regnat. 48

624 Ariovaldus (qui Gundebergam, Adalvaldi sororem matrimonio sibi junxerat) Rex. *ead.*

637 Gundeberga Rotharim sibi & regno eligit. *ead.*

638 Is octo Romanorum millia cecidit. 48

643 Edictum publicat. *ead.*

652 Rodoaldus Rotharis filius sceptrum

trum capit. 49

656 Hinc Aripertus, Gundobaldi
Theodelindæ fratris filius. 50

661 Pertharitus & Gundebertus Gun-
dobaldi filii simul regnant, &
mox dissident. *ead.* & 51

Eod. Grimoaldus sceptrum rapit. 52

662 Francos ltratagemate superat 56

663 Constantinus Imperator Beneven-
tum obsidet. 57

664 Cakanus Hunnorum Rex in Ita-
liam venit, vocatus à Grimoaldo.
Lupum Foro julienfium Ducem
conficit. 59

LIBRI III.

A^c Cⁱ **P**ertharitus ab exilio redit
672 sceptrumque capit. *p.* 61

679 Filium Cunibertum regni foci-
um assumit. *ead.*

690 Diem suum obit. 62

692 Alahis regnum invadit, tyran-
numque agit : mox expulſus 63

695

- 695 Etiam Anfridus captus, & punitus. *p. 65*
- 703 Luitpertus Cuniperti filius Rex: sub tutela Asprandi. *p. 66*
- 704 Ragumbertus, Gundeberti Regis filius, rerum potitus devicto Asprando. *p. ead.*
- 705 Aripertus II. Ragumberti filius, succedit; & prælio Luitpertum capit, primum sævus *p. 66 & 67*
- 706 Deinceps clemens & benignus *68*
- 712 Bellum Asprandus iterum movet, & sceptrum capit, traditque mox filio Luitprando. *p. 69. 70*
- 713 Is novas leges divulgat. *70*
- 718 D. Carpophori ædem, & Castrum Baradelli exstruit. *p. ead.*
- 721 Ossa D. Augustini à Saracenis redempta Ticini deponit. *71*
- 725 Bellum cum Exarcho. *77*
- 729 Deinceps cum Pontifice. *75*
- 739 Ac decennio postrepetitum, sed compositum intercessione Caroli Martelli. *p. ead.*
- 740 Hilde-

740 Hildebrandus, Luitprandi nepos, rex constituitur, & ab avo deinde confirmatur. 76

744 Remoto Hildebrando Longobardi scepra Rachisio tradunt. *p. ead.*

749 Is Romanam ditionem vexat. *p. ead.*

750 A regno ad monasterium transit. 77

Eod. Aistulfus frater succedit. *p. ead.*

752 Ravennam capit: & Exarchi in Italia desierunt. 78

753 Pontificem bello petit, & urbe claudit. *p. ead.*

754 Clausus ipse Ticini à Pipino, ad foedera descendit. *p. ead.*

755 Iterum clausus, pacem petiit. *p. ead.*

756 Ab apro percussus interiit. 79

Eod. Desiderius regnum sibi vindicat. *p. ead.*

767 Universæ Italiæ Imperium affectat. 80

772 Carlomani uxorem filiosque in clientelam

clientelam admittit. *ead.*

- 773 Carolus exercitum in Italiam ducit : Ticinum, & Regem deditione capit. 82

LIBRI IV.

A^C **R** Es in Italia Mutata: Ca-
Eod. rolus ferrea corona Mo-

guntiaci insignitus : Provinciæ nomē Longobardię inditū. 84. 85

- 775 Rodgandus res novas molitur. 86

- 776 Superatur à Carolo, capitur, punitur. *ead.*

- 781 Pipinus Caroli filius ferream coronam sumit, & Longobardis præest. 87

- 787 Tertiò in Italiam Carolus venit, & Aragisum Desiderii generum compescit. *ead.*

- 788 Adalgisus Desiderii filius Græcanicum in Italiam exercitum ducit : à Pipini ducibus superatur, capitur, & inter tormenta extinguitur.

guitur.

87.88

793 Grimoaldus denique rebellis, in ordinem redactus à Pipino & Ludovico Caroli filiis. *ead.*

801 Carolus Augusti nomine & titulo Romæ consecratur. 89

810 Pipinus Mediolani moritur. *ead.*

812 In Italiam à Carolo cum copiis mittitur Bernardus Pipini filius, Saracenos irruentes repellit. 90

814 Carolus fatis concedit. 91

817 Ludovicus Lotharium filium natu maximum, Imperatorem & Regem Franciæ renunciat, Pipinum Aquitaniæ, Ludovicum Bavariæ. 92

Eod. Bernardus in Patrum & Patru-
eles suos insurgit. *ead.*

818 Coactus se Ludovico tradere, damnatur judicio, excæcatur, & paulo post moritur. 93

822 Lotharius à patre datus Italiæ Rex, Moguntiaci coronatur. *ead.*

823 Insignia Imperatoria à Pontifice Romæ accipit. 94

830 Pipinus

830 Pipinus cum proceribus Galliæ
in Patrem conjurat, cui se fratres
Lotharius & Ludovicus jungunt.

p. ead.

833 Scelus semel sopitum, erupit in
bellum. Ludovicus per insidias
captus à filiis, & imperio exutus.

94

834 Restituitur à Proceribus. *p. 95*

835 Verè Pius, ignoscit filiis. *p. ead.*

838 Pipino Mortuo, Carolum Aquitania Regem constituit, & Lothario commendat.

96

840 Ludovicus, Ludovici pii filius,
bellum denuo patri movet, sed
non ausus configere, recessit,
quievitque.

pag. ead.

Eod. Ludovicus Pius moritur: Lotharius in Franciæ regnum Imperiumque à proceribus asscitus, hostes Ludovicum & Carolum fratres habuit.

97

841 Ab iisdem victus, pacisci potuit.

p. ead.

843 Lotharius Galliæ partem, quæ

ex

ex divisione obtigit, Lotharingiam, quasi Lotharii regnum nominat. *p.ead.*

844 Filium Ludovicum, regem Italiae, & Imperii consortem renunciat, Romamque mittit consecrandum. 98

Eod. Angilbertus Mediolan. Archiepiscopus ab Ecclesia Romana desciscit *pag.ead.*

846 Saraceni Massare duce Romam procurrunt: suburbanas Apostolorum basilicas diripiunt. *pag. 99*

850 Massar iterum templa ac monasteria vastat. Ab insubribus, qui à Ludovico missi, interimitur. *p. 101*

851 Lotharius Ludovici filio Italiam & Augusti titulum, Lothario Lotharingiam, Carolo Provinciam Burgundiamque relinquit, & monasticam vitam amplectitur. *101. 102*

- 856 Ludovicus Italiae rebus invigilat. 102
- 865 Saraceni Seodano duce Apuliam vastant. 103
- 872 Ejecti tandem à Ludovico, sed varia fortuna. ead.
- 875 Ludovicus Mediolani decessit.
- 876 Carolus Calvus, Ludovici patruus, in Italiam properat: Imperatoriam, & mox Regiam coronam sumit. Ludovicus Calvi frater, dum bellum adornat, moritur. 104. 105
- 877 Carlomanus Ludovici filius, in Italiam copias ducit: fugiente Calvo, qui in itinere obiit, regnum obtinet. ead.
- 878 Ludovicus Calvi filius Imperator. ead.
- 880 Carlomanus moritur: frater ejus Carolus Crassus regno Italiae potitur. ead.
- 881 Augustulum quoque coronam capit. ead.
- 882 Lotharingiae & Bojoariae regnis augetur,

augetur, fratre Ludovico mortuo. *ead.*

884 Etiam Franciæ, Ludovico & Carlomano Balbi filius vita defunctis. *ead.*

Eod. Normani Lotharingiam penetrant, castra ad Lovanium ponunt. Saraceni Italiam lacerant.

106

Eod. Decernit Pontifex, Ut si Carolus Crassus non relictis liberis decederet, Regni imperiique fortuna penes Italicos Principes esset.

ead.

887 Carolo regnum à Germanis abrogatum, traditumque Arnulfo, Carlomani filio.

107

888 Carolus ex mœrore obiit. *ead.*

LIBRI V.

A.C. **B**erengarius & Vido Reges

889 Italia colliduntur. 109

890 Visto ad Trebiam annum Berengario

rengario, iterumque in agro Brixiano, universam provinciam potestatis suæ Vido facit. 1110

891 Ad Imperium quoque evehitur.

Eod. Arnulfi Germaniæ Regis exercitum pro Berengario pugnantem rejicit. Filium Lambertum regni socium affiscit. 1111

893 Arnulfus ipse Berengarium reducit ac restituit. ead.

Eod. Vido sanguinis vomitu extinguitur. ead.

895 Lambertus Vidonis filius, Berengarium pellit. p. 112

896 Arnulfus in Italiam à Pontifice vocatus venit, Romam obsidet & capit. Insignia Imperatoris sumit, rursumque abit. p. ead.

898 Vitio creatus censetur. p. ead.

Eod. Lambertus à familiari cæditur: in regnum Berengarius recipitur. p. 114

899 Is Ludovicum, Bosonis Regis filium, Ludovici II. Imperatoris atque

atque Italiae Regis nepotem, in
Italiam ingressum, cogit recede-
re. 114. 115

900 Ludovicus, neglecto iurejuran-
do, redit, regnumque invadit.

115

901 Romam proficiscitur: imperii
insignia à Pontifice accipit. 116

902 A Berengario tandem capitur, &
excacatur. 117

Eod. Hungari in Italiam irruunt. 118

Eod. Cincti & pressi irrumpunt; &
Berengarii exercitum proterunt.

119

903 Et sic tamen Italiam patiuntur
redimi. 120

905 Saraceni è Fraxineto Insubrum
Agros depopulantur. *ead.*

911 Jus umbellæ, equi albi, & crucis
præferendæ concessum Episco-
po Ticinensi. 121

915 Berengarius Imperatoris titulo
augetur. *ead.*

922 Sic tamen fortunæ obnoxius, à
Rodulpho Burgundiæ Rege op-

K

pugnatur

- pugnatur, & pellitur. 122
 923 A Flamberto occiditur. 123
 924 Hungari, Salardo duce, Mantu-
 am, Brixiam, & Bergomum diri-
 piunt, Ticinum incendunt. *ead.*
-

LIBRI VI.

- A^o C^o **E**Rmengarda, Adelberti
 925 Tusciæ Marchionis filia,
 regnum affectans, Ticinum occu-
 pat, & Rodulfum ipsum ad se
 pellicit. 126
 926 Hugo Arelatensis ad regnum à
 Proceribus vocatur, & venit. *pag.*
 127
 927 Henricum Germaniæ Regem,
 & Romanum, Imperatorem
 Constantinopolitanum amicitia
 sibi jungit. 128
 928 Matrimonio Marociam, & sic
 Romana urbe potitur: sed mox
 exturbatur. 128. 129
 931 Rodulfum, à Proceribus voca-
 tum,

tum, muneribus excludit. 130

932 Et Arnoldum Bajoanorum Duce-
cem armis repellit. 131

Eod. Lothario filio regni socio sibi
ad juncto, vindictam in Romanos
parat. ead.

933 Græci ab Imperatore Constan-
tino, Leonis filio, missi in Italiam,
Beneventanos oppugnant. 132

941 Hugo Saracenos, armis supera-
tos, in foedus & obsequium tra-
hit. 134

947 Berengarius, Berengarii nepos,
sceptrum capit. Cum Hugone &
filio ejus Lothario regnat. Hu-
go convasato thesauro, in pro-
vinciam abit. 135. 136

948 Henricus Bavariae Dux in Itali-
am irrumpit. p. ead.

949 Mox Tapis Hungaros inducit,
& hæret. Recessum X. modiis
nummorum vendit. 137

Eod. Lotharius phrenesi correptus,
moritur. 138

950 Adeleidis ejus conjux à Beren-
gario

- gario capta, elabatur. 139
- 951 Othoni Germaniæ Regi nubit.
Ticinum cum victore marito triumphantis habitu invehitur. *ead.*
- 952 Berengarius, filiúsque ejus Adelbertus in Germaniam proficiscuntur, Othonis arbitrio regnum committunt, & recipiunt. *ead.*
- 953 Nihilominus rebelles, Italiam turbant. 140
- 954 Hungarorum nova Irruptio. *ead.*
- 961 In Berengarium Otho exercitum ducit, & regnum occupat. 142
- 962 Augusti titulo à Pontifice donatur, Imperiisque majestatem apud Germanos fundat. *p.ead.*
- 973 Mimilenæ, in publico conventu, Imperatoriis insignibus ornatus, Principibúsque septus repente extinguitur. Alter velut Carolus, & dignus Magni cognomine.

INDEX RERVVM.

A

A Dalgifus, Desiderii Longo-
bardorum Regis F. à Ca-
rolo M. obsessus, in Gra-
ciam fugit. Pag. 82

Ejus in Italiam conatus repressus.
p. 88

Ipsè captus. ibid.

Adalvaldus Longob. & Italia Rex.
47

Amens & savus. 48

Adelbertus Italia Rex. 138

Othonis Germania Regis se tradit
arbitrio. 139

Fit rebellis & Othoni, & Pontifici.
140

Ad Saracenos fugit. 141

Adeleidis Lothari Regis vidua à
Berengario II. capta 138

Elapsa. 139

INDEX.

<i>Othoni Germ. Regi nubit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>L. Aemilius Papus Cos. Insubres vincit.</i>	12
<i>Agilulfi Taurinatium Ducis cum Theodelinda Regina Italiae conjugium.</i>	45
<i>Angurio id prædictum.</i>	46
<i>Ejus pietas.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Arrianismo Italiam liberat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Templa ac monasteria instaurat.</i>	<i>ib.</i>
<i>Pacem cum Francis init.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Callinicum Exarchum debellat.</i>	<i>ib.</i>
<i>Et Smaragdum</i>	47
<i>Cremonam, & Mantuam subigit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Moritur.</i>	48
<i>Aistulphus Longobar. & Italiae Rex.</i>	77
<i>Fœdus cum Pontifice ferit.</i>	<i>ib.</i>
<i>Entychium Exarchum fugat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ravennam capit</i>	<i>ibid.</i>
<i>Romam tributariam facere tentat.</i>	78
<i>A Pipino ad officium compellitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Moritur</i>	

INDEX.

<i>Moritur ab Apro percussus.</i>	79
<i>Alahis Trident. Dux in Longobar-</i> <i>dos movet</i>	61
<i>Eos fugat.</i>	62
<i>Brixianis Dux constituitur.</i>	ibid.
<i>Italia regnum invadit.</i>	63
<i>Fit tyrannus.</i>	ibid.
<i>Interimitur.</i>	64
<i>Alaricus Gothorum Rex.</i>	17
<i>Albericus Romam tenet Consulari</i> <i>potestate.</i>	130
<i>Alboinus Longobard. Rex in Italiam</i> <i>vocatur.</i>	37
<i>- Aquileiam, Brixiam, Bergomum,</i> <i>Mediolanum, &c. occupat.</i>	39
<i>Ticinum direpturus, Deum vindi-</i> <i>cem sensit</i>	40
<i>Moritur, conjugis insidiis.</i>	41
<i>Alemanni in Italiam irruunt.</i>	35
<i>D. Ambrosius Theodosium Imper. a</i> <i>templo arcet.</i>	15
<i>Anfridus Italiam tentat.</i>	65
<i>Excacatur.</i>	ibid.
<i>Angilbertus Mediolan. Archiepisc,</i> <i>ab Eccles. Rom. desciscit.</i>	98
<i>Anselmus</i>	

INDEX.

<i>Anselmus Mediolan. Episc.</i>	62
<i>Anthemius Imp. à Ricimero genero necatur.</i>	22
<i>Apulia à Saracenis occupata.</i>	103
<i>Aragisus Benevent. Dux</i>	85
<i>Longobard. regnum affectat.</i>	87
<i>Arcadius & Honorius imperium Ro- man. dividunt.</i>	17
<i>Ariovaldus Longobard. & Italia Rex.</i>	48
<i>Impius & Arrianus.</i>	ibid.
<i>Vxor illi Gundeberga.</i>	ibid.
<i>Ariovistus Insubrum Rex.</i>	11
<i>Aripertus Longob. & Italia Rex.</i>	50
<i>Aripertus Ragumberti Taurinat. Ducis F.</i>	66
<i>Cum Luitperto confligit.</i>	ibid.
<i>Tyrannum agit.</i>	67
<i>Ad clementiam redit.</i>	68
<i>Submergitur.</i>	69
<i>Arnulfus Germ Rex, Berengarium in Italiam reducit.</i>	111
<i>Romam capit.</i>	112
<i>Salutatur Imp.</i>	ibid.
<i>Asprandus, Luitperti Longobard. Regis</i>	

INDEX.

<i>Regis tutor.</i>	66
<i>Ab Ariperto vincitur.</i>	67
<i>Ad Bajoarios fugit.</i>	ibid.
<i>Soror ejus & conjux auribus nari- búsque mutila.</i>	68
<i>Italia regno potitur.</i>	69
<i>Filio sceptrum resignat.</i>	70
<i>Athanasius Gothus, Italia Rex.</i>	30
<i>C. Atilius Regulus Coss.</i>	11
<i>Ab Insubribus caditur.</i>	12
<i>Attila Hunnorum Rex.</i>	13
<i>Italia terror.</i>	ib.
<i>Italiam, & in ea Mediolanum igni ferroq; vastat.</i>	19. 20
<i>Pacem Valentiniano Imper. tribu- annuo vendit.</i>	21
<i>D. Augustini ossa à Saracenis re- dempta.</i>	71
<i>Ticini deposita.</i>	ibid.
<i>Templum in honorem ejus extru- ctum.</i>	ibid.
<i>Autharis Flavius Longob. Rex.</i>	43
<i>Iustus & bonus.</i>	ibid.
<i>Arrianismo infectus.</i>	44
<i>Childebertum Francorum Regem</i>	
K 5	pecunia

INDEX.

pecunia & mox armis pellit. *ibid.*

Theodelindam uxorem ducit. 45

Veneno tollitur. *ibid.*

B

B *Arrium obsessum.* 103

Belimer Gothorum Rex. 22

A Ricimere interimitur. *ibid.*

Belisarius Vitigem Gothorum Regem bello aggreditur. 31

Constantinopolim abducit 32

Mediolano potitur. *ibid.*

Bellovesus Gallos in Italiam duxit. 8

Mediolanum incoluit. *ibid.*

Bellum Clusinum. 10

Beneventum occupatur à Constante. 57

Berengarius Forojulien. Dux Italiam invadit. 109

A Vidone ceditur. 110

& à Lud III. 115

Item ab Hunnis. 113

Ludovicum III. luminibus privat. 117

Italiam redimit. 120

Saracenos

INDEX.

<i>Saracenos ex ea pellit.</i>	121
<i>Imperator creatur.</i>	ibid.
<i>Insidia ei structæ.</i>	ibid.
<i>Berengarius Bereng. nepos Italiae regnum cogitat.</i>	134
<i>In Germaniam fugit.</i>	ibid.
<i>Redit.</i>	135
<i>Regno potitur.</i>	ibid.
<i>Italiam ab Hungaris redimit.</i>	137
<i>Adelbertum fil. ad regnum tollit.</i>	138
<i>Ticinum occupat.</i>	ibid.
<i>Profligatur, & Othonis se arbitrio committit.</i>	139
<i>Rebellat.</i>	140
<i>Exilio punitur.</i>	141
<i>Bernardus Caroli M. nepos Italiae Rex.</i>	86
<i>Francorum regnum frustra tentat.</i>	92
<i>Excacatur, & mediol. sepelitur</i>	93
<i>Boëtius relegatur, & interficitur.</i>	39
<i>Bononia capta, à Luitprando.</i>	72
<i>Brennus Insubrum Dux.</i>	10
	<i>Romanos</i>

INDEX.

Romanos ad Aliam fl. cedit. ibid.
Britomarus Insubrum Dux. 11

C

C *Acanus Hunnorum Rex Agi-*
lulfo auxilia mittit. 47
Calabria à Saracenis vastata. 103
Carlomanus, Italia Rex. 105
Carolus Martellus, Gallia Rex. 75
Carolus Magnus Gallia Rex, Lon-
gobardos bello vincit. 81.82
Italiâ potitur. 84
Rom. Imp. salutatur. 89
Pipinus fil. Longobard. Regem
creat. 87
Lud. fil regni consortem capit. 90
Bernardum è Pipino nepotem Re-
gem Italia designat. ibid.
Moritur. 91
Carolus Lotharii F. Dux Burgun-
die. 102
Carolus Calvus Lud. pii F. Imp. 104
Carolus Crassus Italia Rex. 105
Fit Imperator. ibid.
Mox

INDEX.

<i>Mox Lotharingia, Bajoaria,</i>	
<i>Francia Rex.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cum Normanis pugnatur.</i>	106
<i>Imperio privatur.</i>	107
<i>Childebertus Francorum Rex, Longobardis imminet.</i>	43
<i>Profligatur.</i>	44
<i>Clepho Longob. in Italia Rex.</i>	42
<i>Crudelis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Tanetum & Forum Julii expugnat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Obtruncatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Clusinum bellum.</i>	10
<i>Comaclum à Longob. captum.</i>	80
<i>Conradus, Lotharingia Dux.</i>	140
<i>Constans Imp. Tarentum & Luceriam capit.</i>	57
<i>Beneventum, & simul Italiam deserit.</i>	58
<i>Constantius & Constans Imperium Rom. dividunt.</i>	17
<i>Cunipertus, Perthariti Longob. Regis F.</i>	61
<i>Cum patre regnat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ab Alahi Trident. Duce pellitur.</i>	64
<i>Enndem</i>	

INDEX.

*Eundem ad singulare certamen
provocat.* ibid.

Pralio vincit, & cedit. ibid.

D

D*esiderius Longob. & Italia Rex* 79

Italiam totam tentat & turbat. ibid. & 80

*Filiam Carolo, Francorum Regi
despondet.* 80

Alpes occupat, mox deserit. 81

A Carolo M. superatur. 82

in Galliam abducitur. 83. 85

Didius Julianus Mediolani natus.

*Duces singuli singulis Italia urbibus
imperantes.* 42

E

E*piphanus Ticinensium Episc.* 28

*Ermengarda, Adelberti Mar-
chionis Tuscia F.* 125

Ticinum capit. 126

*Idem à Rodulfi obsidione insigni
stratagemate liberat.* ibid.

*Entychius Leonis Imper. Exarchus
Italia*

INDEX

<i>Italiâ pellitur.</i>	72
<i>In Gregor. Pont insurgit.</i>	73
<i>Exarchatus extinctus.</i>	74

F

F <i>erraria & Faventia a Longo-</i> <i>bardis occupantur.</i>	80
<i>Flambertus Berengario insidias stru-</i> <i>it.</i>	122
<i>Eundem occidit.</i>	123
<i>Punitur.</i>	ibid.
<i>Formosus Episc. Portuensis.</i>	104
<i>Fortuna flammâ comparatur.</i>	29
<i>Franci Italiam invadunt.</i>	35
<i>Francorum ad Astam clades.</i>	56. 57
<i>Locus is Francorum rivulus hodieq̃</i> <i>dictus.</i>	57

G

G <i>aribaldus Taurinat. Dux, Gri-</i> <i>moaldo Benevent. Duci regni</i> <i>Italici invadendi auctor.</i>	52
<i>Imperii majestas ad Germanos</i> <i>translata.</i>	142
<i>Pro iis votum.</i>	ibid.
<i>Gothi, duce Alarico, Italiam inva-</i> <i>dunt.</i>	17
<i>Ravennam</i>	

INDEX.

<i>Ravennam petunt.</i>	ibid.
<i>cum Honorio Imper. paciscuntur,</i>	
<i>& Vandalorum data illis sedes.</i>	18
<i>Liguriam & Insubrum fines depopulantur.</i>	ibid.
<i>Romam capiunt.</i>	ibid.
<i>Italia potiuntur, Duce Theoderico</i>	
	25.28
<i>A Narsete debellati.</i>	36
<i>Ab armis ad agros se conferunt.</i>	
	34
<i>Ad arma reversi, sed mox pulsi</i>	31
	36
<i>Graci in Italiam irruunt.</i>	132
<i>Beneventum obsident.</i>	ibid.
<i>Debellantur.</i>	ibid.
<i>Gregorius Nomenclator.</i>	105
<i>Grimoaldus Benevent. Dux</i>	52
<i>Gundeberto Longob. Regi laturus</i>	
<i>opem, cadem intulit.</i>	52.53
<i>Vxorem ducit Gundeberti sororem.</i>	
	55
<i>Pertharito mortem machinatur.</i>	
	56
	Frances

INDEX.

<i>Francos insigni stratagemate opprim,</i>	<i>& ad unum cedit.</i>	57
<i>Hunnos deludit.</i>		59.60
<i>Moritur.</i>		ibid.
<i>Grimoaldus Aragisi F. Italiam frustra tentat.</i>		88
<i>Gundeberga, Ariovaldi uxor, Lombard. Regina, Rothari nubit.</i>		48
<i>Gundebertus & Pertharitus fratres, Longob. Reges.</i>		50
<i>Inter eos dissensio.</i>		50.52
<i>Gundebertus fratri bellum movet.</i>		52
<i>Auxilia à Grimoaldo petit.</i>		ibid.
<i>Obtruncatur.</i>		53
<i>Gundobaldus, Aednorum tyrannus, Liguriam invadit.</i>		25.26

H

H <i>Enricus Bavaria Dux, in Italiam irruit.</i>	136
<i>Hermelinda, Cuniperti Longob. Regis uxor.</i>	63
<i>Heruli, duce Odoacro, Italiam invadunt & occupant.</i>	23
<i>Hildebrandus</i>	

INDEX.

<i>Hildebrandus Longobard. Rex regno</i>	
<i>dejicitur.</i>	76
<i>Spoletanorum Dux.</i>	85. 88
<i>Hugo Italia Rex.</i>	113
<i>Hugo, Comes Arelat. ad Italia reg-</i>	
<i>num vocatur.</i>	127
<i>Præfidiis eam munit.</i>	128
<i>Marociam uxorem ducit.</i>	ibid.
<i>Et Adeleidem Rodulfi Regis F.</i>	131
<i>Romam venit.</i>	129
<i>Eandem deserit.</i>	ibid.
<i>Arnoldum Bajoariorum Ducem</i>	
<i>cedit & Italia pellit.</i>	131
<i>Lotharium filium regni socium ad-</i>	
<i>sciscit.</i>	ibid.
<i>Supplicem ire ad Mediolanenses vo-</i>	
<i>luit.</i>	135
<i>In Romanos movet.</i>	131
<i>Berengarium II infidiis petit.</i>	124
<i>Italiam relinquit.</i>	136
<i>Saracenos subjugat.</i>	134
<i>Humana absq̃ divinis nutant.</i>	44
<i>Hungari Italiam flammâ ferroq̃ fœ-</i>	
<i>dant.</i>	118. 119
<i>Hunni Italiam vastant.</i>	119
<i>Mediolanum</i>	

INDEX.

<i>Mediolanum diripiunt.</i>	ibid.
<i>Longobardos cadunt.</i>	59
<i>A Grimoaldo deluduntur.</i>	60

I

I <i>Esualdi in Tarenti obsidione infig- ne, sed triste stratagemma.</i>	58
---	----

<i>Caput illi recisum</i>	ibid.
---------------------------	-------

<i>Ildobaldus Gothus, Italia Rex.</i>	32
---------------------------------------	----

<i>Imperium Rom. sibi Itali vindicant.</i>	105
--	-----

<i>Impietas punita</i>	64
------------------------	----

<i>Insubrum termini.</i>	7
--------------------------	---

<i>Metropolis Mediolanum</i>	ibid.
------------------------------	-------

<i>Regum & Impp. sedes.</i>	14
---------------------------------	----

<i>è Romanis familia huc traducta</i>	18
---------------------------------------	----

<i>à Gothis vastata.</i>	ibid.
--------------------------	-------

<i>Iterum ab Hunnis.</i>	19. 20
--------------------------	--------

<i>à Lupo Forojul. Duce tentata.</i>	59
--------------------------------------	----

<i>Insubres natura feroces.</i>	9
---------------------------------	---

<i>Variè attriti.</i>	10
-----------------------	----

<i>In Clusinos bellum movent.</i>	9
-----------------------------------	---

<i>Romanos ad Aliam fl. cadunt.</i>	10. 12
-------------------------------------	--------

<i>Ab iisdem mox debellati.</i>	10
---------------------------------	----

<i>Capitolium tentant.</i>	11
----------------------------	----

<i>Marti torquem è Roman. prada vovent.</i>	
---	--

INDEX.

<i>vovent.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Fides eorum erga Brutum ab Augusto laudata.</i>	13.14
<i>Saracenos è Gallia pellunt.</i>	74
<i>Italia bellis intestinis lacera.</i>	105.106
	107
<i>Occupata & vastata, à Gothis</i>	18
<i>& seqq. ab Hunnis.</i>	19.20
<i>Ab Herulis.</i>	23.24
<i>Rursus à Gothis.</i>	25
<i>A Longobardis.</i>	37.38 seqq.
<i>Ab Alemannis.</i>	35
<i>A Græcis.</i>	132
<i>Ab Hungaris.</i>	118. 119. 120. 123
<i>A Ragumberto Taurinatum Duce.</i>	66
<i>A Berengario Forojuliens. Duce.</i>	109. & seqq.
<i>A Berengario nepote.</i>	135
<i>& deinceps.</i>	
<i>Ab Henrico Bavaria Duce.</i>	136
<i>A Rodulfo, Burgundia Rege.</i>	122
<i>A Saracenis.</i>	98. 99. 106. 120.
<i>Tentata ab Adalgiso.</i>	88
	<i>Ab</i>

INDEX.

<i>Ab Anfrido.</i>	65
<i>A Grimoaldo.</i>	88
<i>A Saracenis.</i>	90
<i>In Germanorum sceptris quiescit.</i>	143
<i>Italia à Barbarorum irruptione redempta.</i>	137.138
<i>Italiam retinere, quàm subjicere, difficilius.</i>	87
<i>Itali exteris imperium invident.</i>	106

L

L <i>Amberti Episc. Mediolanensis in Berenganium conspiratio.</i>	121
<i>Lambertus Vidonis F. Italiam tentat.</i>	112
<i>Imperator creatur.</i>	ibid.
<i>Occiditur.</i>	114
<i>Laurentius Mediolanens. Episc.</i>	29
<i>Leges Salica.</i>	85
<i>Longobardorum.</i>	49
<i>Leo Pontifex Vaticanum mœnibus cingit.</i>	100
<i>Litulfus othonis F. patri rebellis.</i>	140
<i>Longinus</i>	

INDEX.

<i>Longinus Exarchus, Italiam contra</i>	
<i>& Longobardos unip.</i>	38
<i>Longobardi è Tannenia in Italiam</i>	
<i>vocantur.</i>	37
<i>Eam invadunt.</i>	ibid. & seqq.
<i>Mediolanum, Ticinum, aliasq; ur-</i>	
<i>bes capiunt.</i>	39.40
<i>A Smaragdo Exarcho profligantur</i>	
	43
<i>Item ab Hunnis.</i>	59
<i>Græcis confœderati in Pontificem</i>	
<i>mouent.</i>	72.73
<i>Saracenos è Gallia pellunt.</i>	74
<i>Italia sceptris exuuntur, postquam</i>	
<i>ducentos ea annos tenuissent.</i>	81.
	82
<i>Longobardorum leges in tabulas re-</i>	
<i>late.</i>	49
<i>Longobardia quæ</i>	85
<i>Lotharius Lud. Pii F. Imper.</i>	92
<i>Inde Lotharingia dicta.</i>	97
<i>Fit monachus.</i>	102
<i>Filii Ludovici II. Lotharius. Ca-</i>	
<i>rolus regna partiuntur.</i>	ibid.
<i>Lotharius Lotharii F. Rex Lotha-</i>	
<i>ringia.</i>	

INDEX.

<i>ringia.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Lotharius Hugonis Arelat. F. Rex</i>	
<i>Italia.</i>	135. 136
<i>Moritur.</i>	138
<i>Ludovicus Pius Rom Imp.</i>	90
<i>Regna filiis distribuit.</i>	82
<i>Lotharium Regem Italiae coronat.</i>	
<i>Bernardum nepotem pro Franciae</i>	
<i>regno pugnantem oculis privat.</i>	92.
	93
<i>In filios rebelles, & discordes lenis</i>	
<i>& mitis pater.</i>	65.
<i>Ludovicus Lud. Pii F. rex Bavariae.</i>	
	92
<i>Moritur.</i>	105
<i>Ludovicus II. Lotharii. F. Imper. &</i>	
<i>Italia rex.</i>	102
<i>Mediolani & Ticini sedem fixit.</i>	
	<i>ibid.</i>
<i>Scelerum vindex.</i>	103
<i>Saracenos Italia pellit.</i>	<i>ib.</i>
<i>Moritur Mediolani.</i>	104
<i>Ludovicus Balbus Car. Calvi F.</i>	
<i>Imp.</i>	105
<i>Ludovicus Lud. F. Bajoarie Rex.</i>	105
	<i>Ludovicus</i>

INDEX.

<i>Ludovicus III. in Berengarium mo-</i>	
<i>vet.</i>	114
<i>Superatur.</i>	115
<i>Rerum in Italia potitur.</i>	116
<i>Fit Imperator.</i>	ibid.
<i>Berengarium Italiâ pellit.</i>	ibid.
<i>Ab eodem captus excacatur.</i>	117
<i>Luitpertus Longob. Rex.</i>	65
<i>In hostium manus venit.</i>	66. 67
<i>Necatur.</i>	67
<i>Luitprandus Asprandi F.</i>	67. 68
<i>Italia Rex constituitur.</i>	ibid.
<i>Religionis cultor.</i>	70
<i>Comum castro munit.</i>	ibid.
<i>D. Augustini ossa à Saracenis re-</i>	
<i>dimit, & Ticini deponit.</i>	71
<i>Ravennam invadit.</i>	ibid.
<i>Paulum Exarchum oppugnat.</i>	72
<i>Bononiam occupat.</i>	ibid.
<i>Arma Græcis sociat, & Romam</i>	
<i>tentat.</i>	73
<i>Fit Pontifici supplex.</i>	78
<i>In eundem iterum insurgit.</i>	75
<i>Trasemundum, belli causam, omni-</i>	
<i>bus exuit.</i>	75. 76
<i>Hildebrandum</i>	

INDEX.

<i>Hildebrandum nepotem Regem.</i>	76
<i>Lupus Forojulien Dux Regnum ten-</i>	
<i>tat.</i>	59
<i>Luxus imp. Romanum enervavit.</i>	16
	17

M

M <i>Angifredus Mediolan. Præ-</i>	
<i>fectus.</i>	113
<i>Marcellus Insubrum victor, de iisdem</i>	
<i>triumphavit.</i>	12
<i>Massar Barrium occupat.</i>	99
<i>Templa & monasteria violat.</i>	101
<i>A Ludovico reprimitur.</i>	ibid.
<i>Mauritius Imp. Longobardos affli-</i>	
<i>git.</i>	43
<i>Maximianus Herculeus, imperium</i>	
<i>Mediolau deponit.</i>	14
<i>Fit tyrannus.</i>	ibid. 15
<i>Interficitur.</i>	ibid.
<i>Mediolanum, Insubrum metropolis.</i>	7
<i>Situs illius, & origo.</i>	7.8
<i>Virginum urbs.</i>	ibid.
L	<i>Secunda</i>

INDEX.

<i>Secunda Roma.</i>	9
<i>Regum & Impp. sedes.</i>	13
<i>Herculea à maximiano dicta.</i>	14
<i>Variè attritum.</i>	9
<i>Ab Hunnis diripitur.</i>	19
<i>Instauratur.</i>	21
<i>Ab Herulis occupatur.</i>	23
<i>Gothis deditur.</i>	28
<i>A Belisario recuperatum, mox in Gothorum manus rursus venit.</i>	31
<i>Longobardis deditur.</i>	39
<i>A vidone occupatur.</i>	110
<i>Milo Comes Veronensis.</i>	123
<i>Minerva Mediolani culta.</i>	8
<i>Momyllus Augustulus.</i>	23
<i>Regno exuitur.</i>	23.24
<i>Mutina excisa.</i>	23

N

N <i>Arses Eunuchus Totilam ca-</i>	
<i>dit.</i>	33
<i>Item Tejam.</i>	ibid.
<i>Gothos subjugat.</i>	34
<i>Rebellantes Italia pellit.</i>	36
<i>Italiam laceram instaurat.</i>	ibid.
<i>Et in ea Mediolanum.</i>	ibid.

INDEX.

<i>A Justino Imp. Revocatur.</i>	37
<i>Convicio à Sophia petitus, Longobardos in Italiam vocat.</i>	ibid.
<i>Moritur.</i>	38

O

O <i>Doacer, Herulorum Princeps.</i>	
<i>Momylrum Augustulum</i>	
<i>Imperio exuit.</i>	23. 24
<i>Italia potitur, & Rex salutatur.</i>	ibid.
<i>Ravenna sedem posuit.</i>	24
<i>A Gothis pellitur, Theoderico duce.</i>	25
<i>Veronam fugit.</i>	26
<i>Inde Romam, nec admittitur.</i>	28
<i>Past Ravennam.</i>	ibid.
<i>Olanum, urbs, quæ nunc Mediolanum.</i>	8
<i>Oliverius & Rolandus exercitus Caroli M. ductores.</i>	81
<i>Olybrius & Glycerius Rom. Imp. vicio creati.</i>	22. 23
<i>Optimatum Italie discidia.</i>	127. 128
<i>Otho German. Rex rerum in Italia potitur.</i>	139
L 2	<i>Adeleidam.</i>

INDEX.

Adeleidam uxorem ducit. *ibid.*
Imp. salutatur. 142

P

P*Aulus Exarchus oppugnatus, & Ravennâ ejectus.* 71. 72

A Venetis restitutus. *ibid.*

Pelagius Mediolan. præfectus. 24

Pertharitus & Gundebertus Longob.

Reges. 50

Inter eos dissensio. 51

Gundeberto à Grimoaldo occiso

Pertharitus ad Hunnos fugit. 53.

54

Rejicitur. 54

Ad Grimoaldum hostem redit *ibid.*

Sororem Grimoaldo nuptam Regi-

nam salutat. 55

Grimoaldi insidias evadit, pelle ur-

sinâ tectus. 56

Ad Francos fugit. *ibid.*

Redit ad regnum. 61

Pipinus, Rex Gallia, auxilio Pontifi-

ci venit. 78. 79

Aistulphum ad pacem compellit. 79

Pipinus Caroli M. Fil. Long. Rex 87

Adalgisum

INDEX.

<i>Adalgisum & Grimoaldum ad of- ficium compellit.</i>	88
<i>Cum Beneventanis & Venetis pug- nat.</i>	89
<i>Moritur Mediolani.</i>	ibid.
<i>Pipinus Lud. Pii F. Rex Aquitania.</i>	90
<i>Pontifici supplex Luitprandus Rex.</i>	73

R

R <i>Achisus Longob. Rex.</i>	76
<i>Romanam ditionem vastat.</i>	ib.
<i>Fit monachus.</i>	77
<i>Ragumbertus Taurinatium Dux I- talie sceptrum invadit.</i>	66
<i>Moritur.</i>	ibid.
<i>Ravenna à Luitprando occupatur.</i>	71
<i>Eripitur.</i>	72
<i>Ricimer Mediolan præfectus Romam capit & diripit.</i>	22
<i>Anthemium Imp. necat.</i>	ibid.
<i>Moritur.</i>	ibid.
<i>Rodelinda, Perthariti Longob. Regis uxor.</i>	54
<i>Rodgandus Forojul. Dux.</i>	85
L 3	<i>Tumultu-</i>

INDEX.

<i>Tumultuatur, à Carolo M. reprimitur & occiditur.</i>	86.87
<i>Rodoaldus Longobard. Rex.</i>	50
<i>Arii heresiarchæ sectator.</i>	ibid.
<i>Mæchus.</i>	ibid.
<i>Interimitur.</i>	ibid.
<i>Rodulfus, Burgund. Rex, Italiam subjicit.</i>	122
<i>Ticinum obsidet.</i>	126
<i>Ad Ermengardam hostem transit.</i>	ibid.
<i>In Burgundiam redit.</i>	127
<i>Rolandus & Oliverius, exercitus Caroli M. ductores.</i>	81
<i>Romæ origo.</i>	7
<i>Capta & vastata ab Insubribus, duce Brenno.</i>	10
<i>Iterum à Gothis.</i>	18
<i>Rursum à Ricimere.</i>	22
<i>Tentata à Luitprando.</i>	73
<i>Iterum.</i>	75
<i>A Saracenis incensa ac spoliata.</i>	99
<i>A Leone Pont. instaurata & mœnibus cincta.</i>	100
<i>Hugonem Arelat. Princip. agnoscit.</i>	

INDEX.

<i>noscit.</i>	128
<i>Repadiat eundem.</i>	129
<i>Consulibus paret, & mox iterum Pontificibus.</i>	ibid. & 130
<i>Romani ab Insubribus, Brenno duce superati.</i>	10
<i>Romanum Imp luxu elanguit.</i>	17
<i>Rosimunda Alboini uxoris adulterium & parricidium.</i>	41.42
<i>Mors.</i>	ibid.
<i>Rotharis Italiam obtinet, uxore ductâ Gundebergâ.</i>	48
<i>Arii sectator,</i>	ibid.
<i>Cottias Alpes & opitergium Exarchis eripit.</i>	49
<i>Romanos in Aemilia profligat.</i>	ib.
<i>Longobardorum leges in tabulas refert.</i>	ibid.
<i>Rotharitus, Bergomatum Dux, fugatus.</i>	66
<i>In exilium missus.</i>	67

S

S <i>Ævitia exemplum.</i>	67.68.132.
	133
<i>Salardus Hungarorum Dux.</i>	123
	<i>Salicæ</i>

INDEX.

<i>Salica leges.</i>	85
<i>Saraceni in Italiam movent, frustra.</i>	90
<i>Eam invadunt.</i>	98. 99. 106. 120.
<i>Romam depopulantur.</i>	99
<i>In Apuliam irruunt.</i>	103
<i>Pelluntur à Lud. II. Imp.</i>	ibid.
<i>Calabriam vastant.</i>	ibid.
<i>Ab Hugone subjugantur.</i>	134
<i>Seodanus Saracenorum Dux.</i>	103
<i>Sergianorum Romæ factio.</i>	112
<i>Sigibrando Asprandi fil. oculi eruuntur.</i>	67
<i>Smaragdus Exarchus Longobardos debellat.</i>	43
<i>Agilulfum frustra bello laceffit</i>	47
<i>Stephanus Pont. Aistulfo Romam tributariam facere volenti resistit.</i>	78
<i>Symmachus interficitur.</i>	30

T

T <i>Apis, Hungarorum Rex, Italiam auro opibusq; spoliat.</i>	137
<i>Tejas, Gothorum ultimus, in Italia regnat.</i>	33
<i>A Narsete victus interiit.</i>	ibid.
<i>Caput</i>	

INDEX.

<i>Caput haste infixum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Theobaldi Spoletani in Gracos savitia.</i>	132. 133
<i>Theodahatus Gothus, Italia Rex.</i>	31
<i>Theodelinda, Autharis conjux, Italia Regina.</i>	45
<i>Agilulfo Taurinatium Duci nubit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Theodericus, Gothorum Princeps, Odoacrum Italia pellit.</i>	25
<i>Insequitur eundem.</i>	<i>ibid</i> & 26
<i>In regni partem venit.</i>	28
<i>Italia solus potitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Arianismum imbibit.</i>	30
<i>Symmachium, Boëtium, ipsumq; pontificem interfecit.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Moritur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Theodosius Imp. à templo sacrifq; ar- cetur.</i>	15
<i>Ticinum Dirutum ab Herulis.</i>	23
<i>Ab Hungaris.</i>	123. 124
<i>Longobardorum Regia.</i>	40
<i>Ab iisdem capitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>A Carolo M. eripitur.</i>	82
<i>Ticinensis Episcop. umbella jus acci- pit.</i>	

INDEX.

pit.	121
Totilas, Gothorum Princeps, Italiae Rex.	32
Romam capit, & vastat.	ibid.
Instaurat eandem.	33
A Narsete Eunucho interimitur.	ibid.
Trajanus Mediolani palatium con- didit.	14
Trasemundus Spoletanorum Dux.	72
Conatus ejus à Luisprando repres- sus.	73
Rebellat.	75
Ad Pontificem fugit.	ibid.
Victus sacris inanguratur.	76
Tusculani in Pontificem movent.	104

V

VAlentinianus pacem ab Attila emit.	21
Verona capta.	82. 111
Vido Spoletanorum Dux Galliam in- vadit.	109
In Berengarium movet.	ibid.
Rex salutatur.	ibid.

INDEX.

<i>Ac mox, victo Berengario, Impera-</i>	
<i>tor.</i>	110
<i>Ticini sedem figit.</i>	ibid.
<i>Lambertum. fil. regni consortem</i>	
<i>facit.</i>	111
<i>Vir dumarus Insubrum Rex.</i>	11
<i>Vitiges, Gothus, Italia Rex.</i>	31
<i>Mediolanum diruit.</i>	31
<i>Vnulf, Pertharitum è Grimoaldi ma-</i>	
<i>nibus eripientis, stratagema.</i>	56
<i>Volfoldus Cremonensis Episc.</i>	92
<i>Vrbium initia incerta & fabulosa.</i>	
	7.8

FINIS.